

KOROŠKI

svižinar

*Vsem občanom
čestitamo
ob
dnevu republike*

GLASILO MEŽIŠKE DOLINE

Leto XIX

Ravne na Koroškem, 27. novembra 1969

Št. 4

Jesen
v gorah

Foto: R. Vončina

BREZ TONIN ODSTOTKOV

JESENICE

O Jesenicah, največji slovenski železarni, vemo mnogo, o kraju manj, o ljudeh skoraj nič. Zato poskusimo spregovoriti o največjem partnerju Združenega podjetja slovenske železarne brez ton in odstotkov, samo iz vtisov, ki jih da nekajurni obisk.

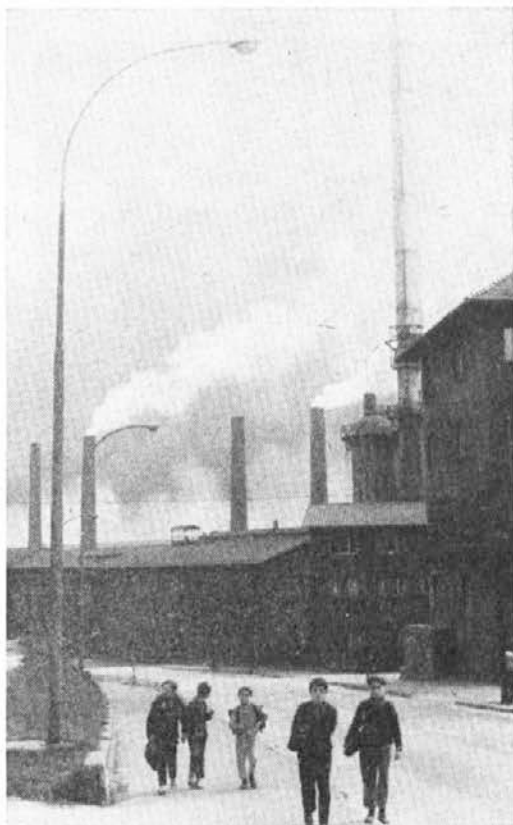
Globoko je v tisočletjih zarezala Sava Dolinka svoje korito med gore. Že od da-

človeku srce poželi, je gimnazija, gledališče, železniška postaja. Naprej je Plavž, novo stanovanjsko naselje železarjev, zgrajeno iz modernih blokov in stolpnih. Kakor Javornik in Koroška Bela na začetku Jesenic, tako je Hrušica železarska vas ob koncu mesta. Tod se še zgodi, da ima fužinar doma krpo zemlje, prašiča ali kravico, sicer so Jeseničani — okoli 18.000 prebivalcev šteje kraj — čistokrvni proletarci in v vsej njihovi občini le 4 odst. prebivalstva živijo od kmetijstva, vsi drugi od industrije in obrti.

Nad 4.000 domačinov je v železarni, blizu 2000 se jih vsak dan vozi na ših t z vse Gorenjske. Okoli 800 delavcev v železarni je iz južnih republik. Mnogi med njimi so našli tu svoj drugi dom in postali Jeseničani. Pa ne samo z juga, iz vseh koncev Slovenije so po vojski prišli delavci na Jesenice in ostali.

Reka ljudi, ki dere po ulicah zjutraj ob 6., popoldne ob 14. in ponoči ob 22., pa ne nosi s seboj samo železarjev. Na Jesenicah so še gradbena podjetja Gradis, Sava in Nova Gorica, predelovalno podjetje Kovinar in kmalu tudi obrat Izolirke. Ženske so dolgo zaman trkale na vrata železarne, ki so se odpirala le nekaterim, zato se vozijo na delo v Žirovnico in Tržič v tovarne obutve, nekatere celo čez mejo v tovarno ribjih konserv pri Beljaku, moški v tovarno verig v Beli peči v Italijo. Se pa miselnost, da ženske niso za železarno, zadnje čase spreminja in preučujejo možnost njihove zaposlitve pri žerjavih in v kontroli kvalitete.

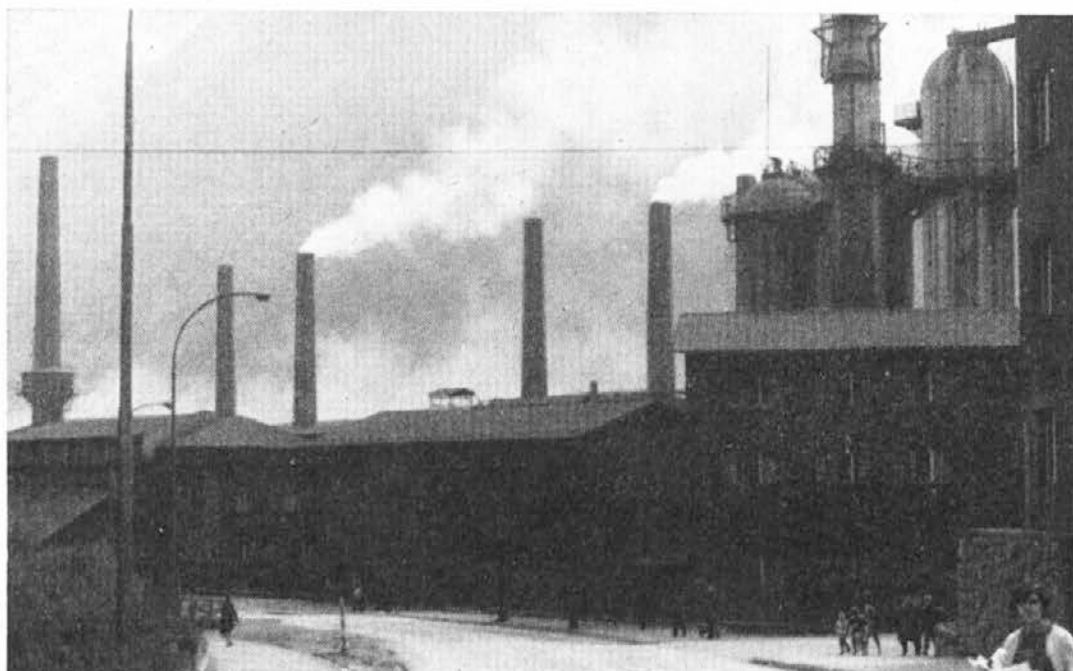
Do krize slovenskega železarstva je bila pot večine mladih Jeseničanov, ki so končali katero od dveh osnovnih šol v mestu, jasna: v metalurško ali v srednjo tehnično šolo v kraju, nato pa v železarno. Letos je bil vpis v metalurško šolo prvič precej manjši, pa tudi možnosti pri izbiri poklica je več. Gimnazija in srednja zdravstvena šola sta kar v kraju, tudi Kranj je

Mali Jeseničani

leč vidimo nad njim nepremičen siv pokrov dima — znamenje težke industrije. In potem smo skoraj brez prehoda iz slikovite gorenjske pokrajine sredi obratov, sredi dima in saj — na Jesenicah. Javorniška valjarna še kaže starinsko romantično lice, na polju pred njo se sklanja orač, streljaj oddaljena nova valjarna Bela pa je že kot velikanska maketa, iz modernih perspektiv prestavljena ob Savo, kraju v ponos. Pravljično lep in snažen je jeseniški gasilski dom, potem pa smo že v središču, v naselju Sava. Ob visokem zidu hodimo, dimniki so v očeh in s hipnotično močjo vežejo pogled nase. Tu je dih železarne najmočnejši, njena podoba veličastno grozljiva. Tu so vse hiše trdne, zidane trezno za bivanje in delo, na veke zaznamovane s temno rjastim dimom iz pražilnic. Mogočne peči, žareče železo in umazana žlindra so oživiljena zgodovina proletariata: le v takem mrkem, temačnem svetu so se davno nekoč iz garanja in izkoriščanja mogle roditi stavke in revolucije.

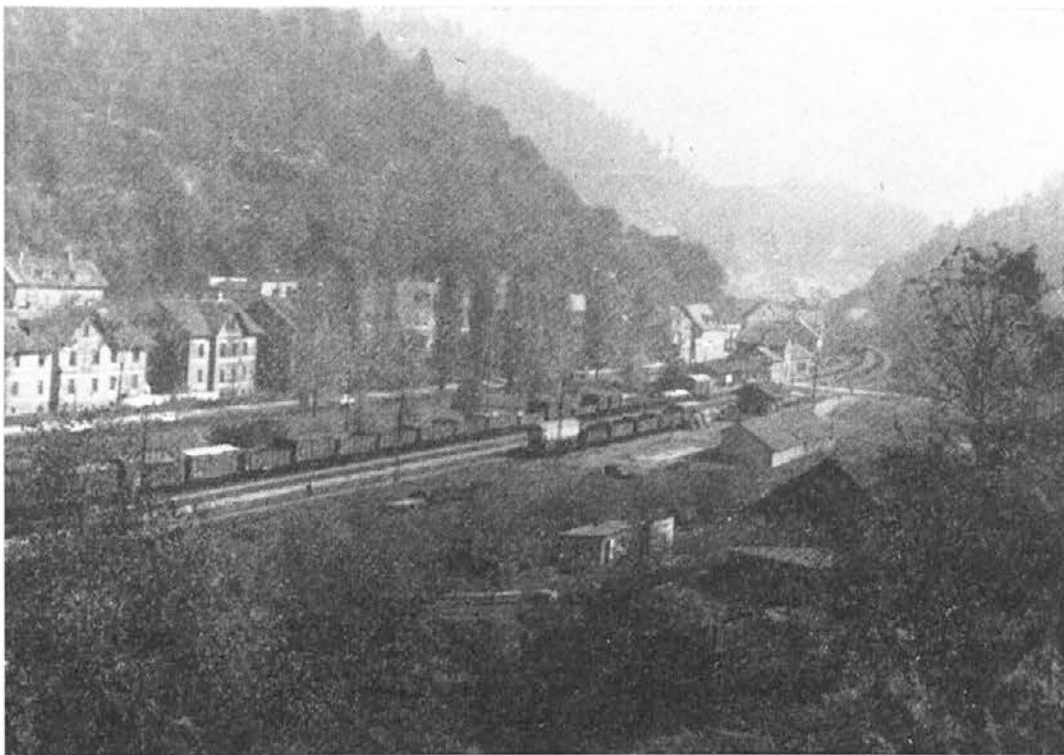
Nadaljujemo pot, da se bomo kmalu spet vrnili k vročemu, temnemu srcu Jesenic. Središče mesta je za spoznanje bolj vedro. Tu so moderne trgovine z vsem, kar

Na Savi

Središče

Stare Štore

blizu in tako se mnogi odločajo za tamkajšnje šole: srednjo ekonomsko, administrativno, tekstilno, dekleta pa še za gostinsko šolo na Bledu.

Zaradi podobne krize kot na Ravnah se je namreč tudi na Jesenicah pojavila podobna pot iz težav. Če sta namreč kraj in občina preveč odvisna samo od enega velikega podjetja, je vse v redu, dokler gre temu podjetju dobro, vse pa se spremeni, če pridejo za to podjetje slabi časi. Zato so se na Jesenicah usmerili tudi v predelovalno industrijo in v razvoj turizma, saj je meja blizu in jim cveti malo obmejni promet v Italijo in Avstrijo.

O jeseniških športnikih in njihovih uspehih beremo pozimi dobresedno vsak dan, zato jih tu ne bomo predstavljali. Kdo pač ne ve za hokejiste, štirinajstkratne državne prvake, in prvake v smučanju? Jeseniška odbojka je v drugi ligi, namizni tenis v republiškem vrhu itn. itn. Vendar je v kraju tudi kulturna dejavnost močno razvita. Tri kinematografe imajo, lokalno radijsko postajo, ki oddaja štirikrat na teden po dve uri domače vesti in glasbo, glasilo Železar je tednik z velikim poslušom za dogajanja v kraju in občini in ni le suho železarsko, gledališče pa daje kar 7 do 8 premier letno. Z lokalno »integracijo« so Jeseničani dobili dva kvalitetna ansambla — močan pevski zbor, ki ga vodi Milko Škoberne, in godbo na pihala. Številna in kvalitetna pa je tudi skupina domačih likovnikov (skrajšano: DOLIK), ki šteje 28 članov, večinoma železarjev; ti se lepo uveljavljajo tudi v slovenskem merilu. Omenimo nazadnje še imenitno ustanovo znotraj železarne — tehniški muzej, ki raziskuje in obdeluje pestro in razgibano zgodovino železarstva na Gorenjskem ter mu dokazuje začetke v davni antiki na Ajdovskem gradcu pri Bohinju.

Vračamo se počasi na Savo, v njen ropot in dim, da smo kot palčki pod njenimi stenami. Zvedeli smo v razgovoru, da je poprečni življenjski standard Jeseničanov visok. Po številu televizorjev in oseb-

nih avtomobilov so v slovenskem vrhu, letos pa so baje že do 1. julija registrirali več osebnih avtomobilov kot lani v celem letu. Pred nami je trušč železarne, v nas odmev sobesednikovega priznanja, da je tudi na Jesenicah v modi čaščenje materialnega boga, in dodamo — kot povsod. Probleme imajo s prešibkim otroškim varstvom, z obnovo kulturnega doma, z delitvijo denarja med kulturo in športom, in dodamo — kot povsod. V dobi konjunktуре, ko so bile važne tone, so v železarni dajali tisoče in tisoče ton, danes pa je hudo verjeti in tudi že delati tako, da bo ob tonah nenehno tudi kvaliteta, in spet dodamo — kot povsod.

Poslavljam se od kraja in njegovih ljudi z bobnenjem železa v ušesih in z negibnim, težkim pokrovom dima nad dolino v očeh. Takrat je spoznanje jasno: živeti in delati v tako težkem okolju pomeni bodisi propasti ali otrditi. Jeseniški delavec ni propadel, propadli so režimi stare Avstrije, stare Jugoslavije in nacizma, on pa je ostal, gospodar svojega dela, trdoživ, brezkompromisen, uporen, razredno zaveden in trmasto dosleden pri boju za svoje pravice. V njem se meša kri ponosnih gorenjskih kmetov s krvjo fužinarjev od Bohinja do Kroke. V svojem sindikatu, organizaciji ZK in ZMS ne skrbi le za rekreacijo in ozimnico, ampak oblikuje javno mnenje ter tehtno posega v dogajanje v železarni in kraju.

Kadar se iz dimnikov vali gost dim naravnost v zrak, pomežikne, da je lepo vreme, kadar pa seda na pljuča in grize v oči, si poišče nepokvarjeno naravo, ki se začne že kilometer, dva zunaj njegovega umazanega, a dragega kraja.

Srečo temu kraju in tem ljudem!

ŠTORE

Če bereš zgodovino Štor, je, kot bi bral zgodovino vse slovenske in jugoslovanske industrije. Začetki segajo v prejšnje stole-

tje, ko je zamudniška avstrijska monarhija uvidela, da bo le treba imeti lastno industrijo.

V Štorah beležijo začetek šele l. 1851. Takrat obratujeta kovačnica in železolivarna, glavni izdelek pa so kovane oklepne ladijske plošče.

Solarčki že vedo, da je bila stara Jugoslavija zaostala poljedelska država z nemarnim odnosom do industrije.

Tudi v Štorah je za predvojni in vojni čas po vrsti značilno sezonsko obratovanje, neizkoriščenost kapacitet in majhna zaposlenost.

Rast Štor po osvoboditvi je spet tipična za rast vse jugoslovanske industrije, pa naj praznujejo posamezna podjetja 25- ali 100-letnice obstoja: rekonstrukcije obratov in investicije v nove. V Štorah so osvojili novo proizvodnjo: surovo železo in jeklo, valjane izdelke, specializacijo proizvodnje valjev in izdelkov sive litine.

In tudi zadnja leta so takšna kot po vsej državi: krize v reformi, iskanje novih poti, notranji pretresi.

Nemški tednik Der Spiegel vodi škodljivo statistiko o tem, koliko stavk je že bilo v novi Jugoslaviji. Ko smo prišli na obisk v Štore, jih je bilo tam sram, ker so delavci v enem od obratov železarne ravno stavkali. Pred tem smo kdaj na Ravnah, na Jesenicah in marsikje drugje. Kdo zna iti brez spotikanja po neznani poti? In naše samoupravljanje ter graditev socializma sta taka neizhojena pot.

Kdor pride enkrat v Štore, pozabit' tega pač ne more. Naj bo poleti ali pozimi, ostanejo vedno trajni spomini.

To smo prepisali, ko smo listali po starejših letnikih tovarniškega glasila Štorski železar. Naprej je pesmica sicer šaljivo kritična, toda to kitico lahko razumemo tudi dobresedno in mnogi jo tako tudi pojmujejo.

Naselje Plavž in kozolec za spomin

Vhod v železarno Štore čez tire — in potem spet sami tiri

Predvsem domačini, rojeni Štorčani (Slovenski pravopis predpisuje rabo: Štorovčani, pa je za jezik kar nekam predolgo), potem delavci, ki so se bodisi priselili ali pa se še danes vozijo na ših t v železarno iz okoliških vasi. Sama lepa, zvočna imena so to:

Kómpole, Št. Janž, Svétina, Laška vas, Pečovje (kot ravensko Čečovje), Dramlje, Prožinska vas, Vrbno, Ogorevec, Sv. Ana, Teharje. Vozijo pa se tudi od Rogaške Slatine, Poljčan ter s Kozjanskega, skupaj menda kar tisoč vsak dan.

Nepomembna vas so bile Štore vse do osvoboditve, danes pa štejejo okoli 4000 prebivalcev. Stari del kraja, stisnjen med hrib in cesto ter dvotirno južno železnico, je še danes tak, kot je bil desetletja. Kdor ni odraščal med temi temnimi hišami in strmel za vlaki v daljavo ali nosil čez tire očetu malico v železarno, se ne more navdušiti nad njimi.

Vse drugače pa je kilometer odtod, na planoti v novem stanovanjskem naselju Lipa. Tu stojijo moderni stanovanjski bloki, stadion, nova osnovna šola in metalurška industrijska šola z velikim internatom. Veseli in zdravi otroci se igrajo tod, nobeni barakarji več. Tudi razgled je vse drugačen kot v dolini Voglajne — širok, zelen in pester. Starih stavb je malo, skoraj bolj za kontrast so in za merilo, kaj vse so si štorski železarji po vojski lepega zgradili.

Mimo stare šamotarne se pne cesta v hrib med griče. Listavci so doma tod, zato bregovi gorijo v jesenskem soncu. Po prvem klancu ne veš več, kje je železarna s svojim ropotom in dimom, po drugem si že na kmetih. Kake gruntarske bogatije tu nikoli ni bilo in je je tem manj danes. Shaja se pač in moped je ljudsko vozilo, ki iz dneva v dan brenči s kolovozov na asfalt pa spet nazaj v hrib.

Svojo žičnico za zimski šport in rekreacijo imajo štorski železarji in na Svetini planinsko koč z razgledom na Kozjansko in zasavske hribe. Kolikor v prostem času

niso pri družinah, na stadionu in kegljišču ter v kulturnem domu, so v teh prijaznih hribih, kjer po nekaj korakih skozi krvavo rdeče bukove zaslušiš pod meglo Celje, komaj 5 km oddaljeno od Štor in tesno povezano z njimi prek lokalnih avtobusov.

Dobrodušni in prijateljsko zbadljivi ter duhoviti so štorski železarji. Zaradi take bližine večjega mesta (»pravda« o tem, kdo je komu predmetje še ni končana) ni bilo v Štorah nikoli potrebe po ustanavljanju lastne srednje šole, po lastnem politično upravnem telesu ali drugih takih institucijah, ki bi kraju dale poleg industrijske še kako drugo veljavo. Voglajna je zmeraj tekla proti Celju, pravijo, in z njo še kaj. Zato morda na prvi pogled vzbuja Štor-

čani vtis mehko in potrpežljivosti, ki sta gotovo tudi sestavini njihovega značaja, nikakor pa ne glavni ali celo edini.

Nekam domače je in občutek topline da, ko človek skoraj ne more drugače z glavne ceste na Lipo ali Svetino, ne da bi se peljal dobesedno skozi železarno čez vse mogoče široke industrijske tire, kjer je treba presneto paziti na vlak. Zato pa so Štorčani tudi silno tesno povezani s svojo železarno in je natakario v bifeju skoraj bolj kot poklicnega političnega funkcionarja zanimalo, kako je s stavko, ali bo ugodeno zahtevam ali se bo kako drugače uredilo, da bo spet vse prav in ne bo prehudih zamud pri delu. Ženska radovednost ali več? Verjamemo, da več.

Ne, pohleven štorski železar prav gotovo ni, čeprav se ne zna in noče siliti kam v ospredje. Pri tem je prijazen, ustrezljiv in človeško odprt kot njegova pokrajina.

In čeprav se človek ne bi smel preveč zanašati na prve vtise o nekem kraju in ljudeh, bi ob slovesu od Štor vendarle prej pritrdil zgoraj napisanim verzom kot ne.

Marjan Kolar

Razlika

V razdobju boja za žensko enakopravnost se je neki poslanec silno zavzemal za ženske pravice. Naposled je ves razvnet zaklical:

»Sploh pa je med moškim in žensko zelo majhna razlika!«

Tedaj je nenadoma vstal sivolas konservativec in med viharnim odobravanjem vzkliknil:

»Naj živi razlika!«

»Človek naj bo zmeraj zaljubljen. Zaradi tega naj se nikoli ne poroči.«

Novo naselje na Lipi

Srečanje z Rožankovo mamo v partizanih

V začetku decembra leta 1944 so Nemci začeli velik napad na Zgornjo Savinjsko dolino. Mesec dni pred vpadom sem opravljal dolžnost tajnika RK za Štajersko. Pisarno smo imeli v bivšem poštnem uradu na Ljubnem. Tu nas je bilo devet, vsak pa je bil zadolžen za drugo delo. Nekega dopoldneva vstopijo v pisarno tovariš Luka, Šlandrova Mica in neki poročnik, ki ga nisem poznal. Tovariš Luka malo pogleda po pisarni in stopi k prvemu z vprašanjem, kaj da dela. Ta mu odgovori, da piše note za partizansko godbo (godbeniki iz revirjev), nato pristopi k drugemu in vse tako do predzadnjega. Vsem naroči, da se morajo drugo jutro ob 7. uri javiti v neki bivši gostilni na zgornjem koncu trga. Vseh osem so razporedili v brigade. Bili so to bolj mladi ljudje. Končno pristopi k meni in me kar po imenu vpraša, kaj da delam. Pripomniti moram, da se kdaj prej nisva videla in ne poznala. Ko mu pokažem osnutek oklica na prebivalstvo Štajerske, ga vzame v roke in prebere. Nato pa mi reče, da se moram drugo jutro ob 8. uri javiti pri njem. Mislim si sam pri sebi, kaj bi naj to pomenilo. Pa ni bilo nič takega, samo težjo dolžnost sem moral prevzeti. Tovariš Luka mi pove, da so me določili, da naj bi jaz prevzel zbiranje hrane za partizanske bolnišnice, ker res dobro poznam ljudi v Zgornji Savinjski dolini. To delo sem opravljal vse do napada Nemcev. Še dva dni pred napadom se nam je posrečilo odpraviti iz Ljubnega, kjer je bil zbirni center, v bolnišnice dva voza različne hrane. Naši kmetje so se pri prostovoljni oddaji hrane za naše ranjence res izkazali. Vsa čast jim, vendar pa je marsikateri bil po vojni razočaran, kajti takrat je kmet plačeval visoke račune za naše neznanje, pa še danes jih plačuje.

Teden prej me je poklical k sebi glavni šef partizanskih bolnišnic tovariš dr. Žiga in mi sporočil, da bom dobil potrdilo, s katerim bom lahko obiskoval bolnišnice, seveda do prihoda v bolnišnico z zavezanimi očmi. Tu naj bi se prepričal, kako prihaja hrana v bolnišnice. To se ni zgodilo, kajti Nemci so od vseh strani navalili na osvobodeno ozemlje Zgornje Savinjske doline.

Jasno je bilo, da bo treba misliti na to, da nas Nemci ne dobijo v roke. Javil sem se pri predsedniku pokrajinskega odbora za Štajersko in ga vprašal, kaj naj naredim. Znajdi se, je bil odgovor! Vse naše enote so se umaknile iz Ljubnega in drugih krajev, bežali pa so tudi naši ljudje — aktivisti in drugi. Največ jih je bežalo proti Lučam in Podvolovljeku. To je bila žalostna in trnova pot. Marsikateri od njih se ni več vrnil.

Menda je bilo 11. decembra, ko sem iz Ljubnega šel k svoji družini, ki je stanovala v Lačji vasi pri Nazarjih. Ko sem se vračal na Ljubno, so Nemci že streljali s topovi na Radmirje in okolico. Srečno sem prispel na Ljubno. Tu smo se domenili z bivšim poštarjem Marovtom in trgovcem Mirkom Praprotnikom iz Mozirja, da se podamo tudi mi proti Lučam.

Res smo prišli do pol poti, toda zavili smo raje k nekemu kmetu na desni strani Savinje in tam na skednju prenočili. Tu je bilo že več beguncev, med njimi tudi tovarnar Woschnagg iz Šoštanja s svojo družino. Mi trije pretehtamo situacijo in jo kar zgodaj zjutraj mahujemo nazaj na Ljubno, popoldne pa krenemo proti Rastkam. Srečevali so nas partizani in nas opozarjali, naj ne gremo v to smer, kajti Nemci se že bližajo od te strani proti Ljubnemu. Toda mi smo računali, da je bolje, če se pretolčemo skozi obroč in pridemo za hrbet Nemcem, kajti tam bi bila večja verjetnost, da nas ne dobe v pest. Ker pa je tovariš Marovt dobro poznal kmeta Alojza Ročnika, pd. Jezernika, krenemo na desno proti njegovi kmetiji. Teren je bil precej strm. Tiho gremo drug za drugim, zaptpljeni v svoje misli. Vsega mi je bilo dovolj, takrat pa glasno rečem: »Vraga, na Slovenskem smo vendar mi gospodar...« Zdi se mi, da smo potem dosti bolj vedri korakali proti Jezerniku, kamor smo prispeli okrog pol štirih popoldne. Ker je bila gospodinja z otroki in mamo sama doma, smo jo kmalu mahčili pod Jezerske peči. Še prej nam je na mizo postavila kruh in jabolčnik. Tam pa je bil že malo prej neki mož, ki je odložil svoj nahrbtnik na krušno peč, in ta je bil usoden za mlado ženo.

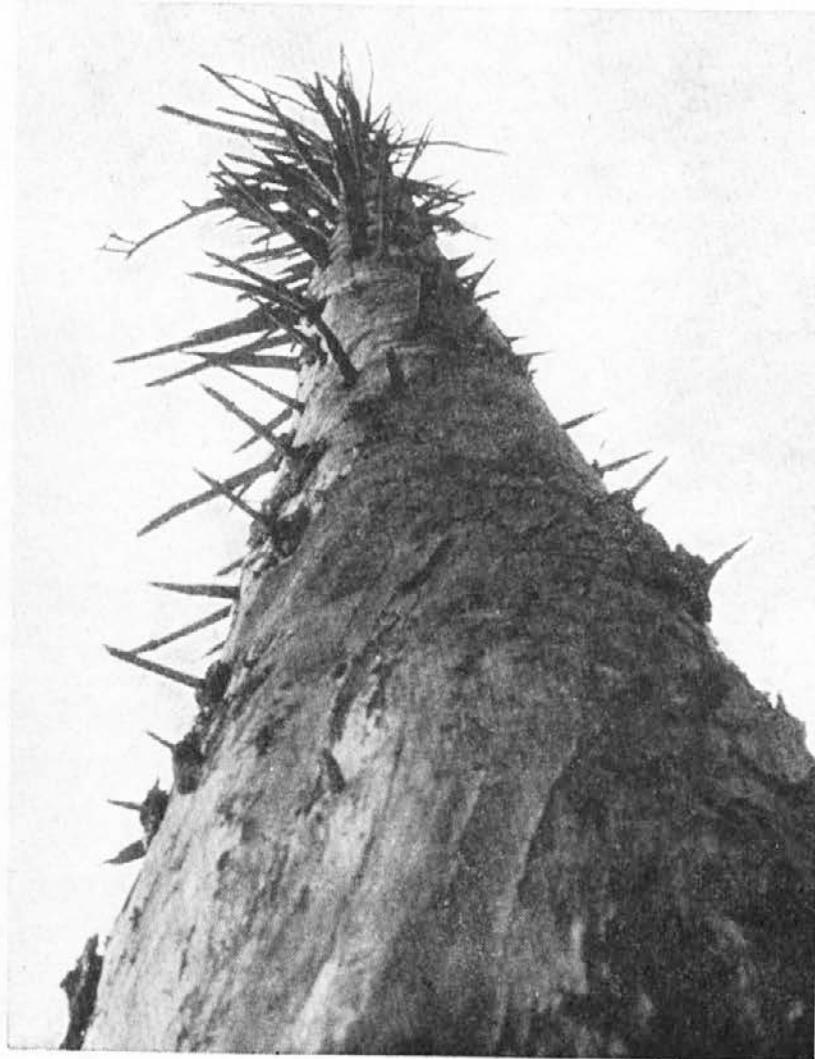
Po našem odhodu — dobre pol ure pozneje — so bili že Nemci v hiši. Spraše-

vali so po gospodarju. Žena jim pove, da je odšel po drva. Hišo so preiskali in niso našli nič sumljivega, vendar zagleda neki narednik na peči vojaški nahrbtnik. Ta vpraša ženo, čigav je. Odgovori mu, da je od nekega civilista iz Ljubnega in da ga je pri odhodu pozabil na peči. Žena je imela na rokah dveletno hčerko. Narednik zgrabi revolver in meni nič, tebi nič ustrelji ženo v srce. Ta pade z otrokom vred na tla in takoj izdihne.

Na srečo smo sredi poti srečali gospodarja. Ta nam zaenkrat pokaže skalo s previšom. Tam smo si za silo uredili bivališče. Blizu je ležalo precej smrekovih vej. Deževalo in snežilo je, zato smo okoli skale postavili te veje, da smo se tako ubranili mokrote in vetra. Toda ponoči so ta prostor že razsvetljevale nemške rakete, znak, da so Nemci tudi nad nami.

Če bi nam gospodar ne bil pokazal tega kraja in se prej vrnil domov, bi Nemci dobili tudi njega. Ko se je po odhodu bližal hiši, je videl, da se Nemci odpravljajo v dolino. Ko vidi, da so odšli, se oprezno približa. Stopi v kuhinjo, tedaj mu domači povedo, da so mu Nemci ustrelili ženo in jo na vozičku odpeljali s seboj v Ljubno.

Drugo jutro pride k nam trem in jokaje pove, kaj in kako je bilo, nas pa napoti v svoje, že prej pripravljeno skrivališče, ki je bilo pod skalami v majhni globeli težko vidno. Bila je majhna, iz desk zgrajena koliba. Imela je pravi vhod, na drugi strani pa odprtino v velikosti malega okna, pač toliko, da je človek lahko skočil skozi njo. Pod kolibo strmina, nad njo pa same skale. Najlaže se je prišlo do skrivališča od zahodne strani, malo težje z vzhodne.

»Svetilnik«

Foto: A. Sertel

Ko pridemo v skrivališče, ki je bilo bolj temačno, vidimo nekaj odraslih in otrok. Ko pa se bolj razgledam, vidim, da so to Rožankova mama, njeni vnukinji, sin Maks z ženo in dveletnim sinčkom. Ko me Rožankova mama spozna, ne more verjeti, da sem to jaz. Šele pozneje se ji razveže jezik. Bila je vesela, da sva se srečala, čeprav na tej težki poti. Rad bi jo vprašal po novicah iz naših krajev, toda ko sem jo videl vso v črnem, sem takoj zaslutil, da se je moralo pri Rožankovih zgoditi nekaj hudega, strašnega. V dneh, preden smo morali zbežati pred Nemci iz tega skrivališča, mi je pripovedovala o vsem, kar je Rožankove doletelo. Vsega še takrat sama ni vedela. Pripovedovala pa mi je tudi o drugih dogodkih v Mežiški dolini. Čudil sem se, kje je jemala moč, da je vse to vzdržala. Toliko, kolikor je v tem skrivališču premolila s svojimi, najbrž ni še nikoli prej. Prepričan sem, da je tu jemala vso moč in uteho, da je lahko vzdržala. Ganljivo je bilo, kako so bili vsi njeni navezani nanjo, posebno Julijana ter Marjanca, njeni vnukinji. Očeta teh dveh sem poznal, saj sva bila dobra znanca, ko je bil še v Nazarjih in Lučah logar. Žal ga je na službenem pohodu ustrelil neki divji lovec v planinah nad Lučami. Ravno tisti čas sem bil šolski upravitelj v Kotlah. Pokopali so ga tu, zato sem se udeležil tudi njegovega pogreba. Kakšna žalost za Rožankove, posebno za njegovo ženo in male otročičke, saj je bil Krištof človek, da malo takih.

Ko sem opazoval v skrivališču deklici in malega fantka, sem takoj vedel, koliko strahu in tegob so prestali. Bili so mirni in stalno okrog stare mame, kot bi se ob njej gredli. Dnevi so minevali, in to dnevi sivine in mraza ter skrbi. Na srečo je bil gospodar tako dober, da nam je prinašal prepotrebno hrano. Otrokom je še posebno privoščil kak priboljšek. Sreča pa je tudi bila, da je tovariš Marovt poznal vse gospodarje teh hribovskih kmetij, jih večkrat s svojim svakom Prapotnikom obiskoval ter tako priskrbel dodatno hrano. Rožankov fantiček je nekega torka ponoči sanjal in v spanju govoril. Naenkrat precej glas-

no in jasno izgovori: »V petek pa pridejo, pridejo...« Zjutraj navsezgodaj me vpraša Rožankova mama, če sem ponoči kaj slišal. Potrdim ji, da sem slišal izrečene besede, pa tudi trije drugi to potrdijo. Mama je trdila, da to nekaj pomeni, toda kaj?

Medtem so prišli v naše skrivališče še trije tovariši. Sem iz Ljubnega, tovariš po imenu Kocjan in neki mlad partizan, doma iz St. Danijela nad Prevaljami. Zelo nervozen je bil Kocjan, tako da je s svojim obnašanjem slabo vplival na druge. Držal se je sam zase. Pri delitvi hrane nanj nismo pozabili, toda kako smo bili razočarani, ko je eden od naših skrivoma pogledal v njegov nabiti nahrbtnik, se prijel za glavo in ni mogel verjeti, da je to mogoče. Ves nahrbtnik je bil poln hrane: potica, svinjsko meso, sir in še druge dobrote so bile v njem, toda vse plesnivo in najbrž že pokvarjeno. To smo mu tudi zamerili, posebno še zaradi otrok, ki bi bili tega res potrebni. Čutil je, da nekaj ni v redu, zato je stalno spraševal, če bi vedeli za kakega človeka, ki bi ga srečno pripeljal na slovenjegraško področje v bližino Podgorja, da bi prišel v stik z gostilničarjem Roginom. Dal bi spremljevalcu zlato uro, ki jo je imel na roki. Baje je dobil nekega partizana, ki ga je popeljal tja. Ali je ta dobil uro, tega ne vem, vem pa, da je kmalu po vojni umrl.

Meni pa sanje Rožankovega najmlajšega niso dale miru. Vsako jutro sem se podal na opazovanje, če se ne bodo od kod prikazali Nemci, tisti petek pa sem se podal še prej na prežo. In prav je bilo tako. Nisem dolgo čakal, ko zagledam četo Nemcev, ki se je premikala proti našemu skrivališču. Hitro skočim v skrivališče in obvestim o tem vse, ki so bili tedaj v njem. Povem jim, od kod prihajajo Nemci. Mislil sem, da bo nastal preplah in zmešnjava, a do tega ni prišlo. Pomagal sem deklicama in stari mami skozi odprtino — okno in jim pokazal smer, kamor naj bežijo. Maksova žena pograbila fantiča pod levo roko in zbeži proti skalam ko srna. V eni roki je držala sinčka, z drugo pa se je oprijemala poledenih skal in v hipu mi je izginila izpred oči. Tu sem videl, kaj premore prava materi-

na ljubezen. Globoko me je pretreslo. Maks in ena od deklic sta se pognala za njo, toda malo nižje pod skalami. Ker sem imel nahrbtnik v skrivališču ter v njem tobak in druge drobnarije, sem skočil ponj in stekel v smer, kamor so bežali Rožankova mama, ena od vnukinj, tovariš Sem in partizan s Koroškega. Toda sredi poti je bil plot, kakršne imajo pogosto kmetje v višinskih legah. Na njem se je mami krilo zataknilo in zapletlo, da ni mogla ne naprej ne nazaj. Na srečo sem bil zadnji in ji pomagal, da je lahko krenila naprej, toda pomislite: v črnih nogavicah, brez čevljev, ki jih je pozabila v skrivališču, in to v mrazu, snegu in ledu. Ko grem za njo, vidim, da je partizanu zdrsnilo in se je zakotalil po skalovju kakih deset metrov navzdol. Imel je srečo, da se ni ubil. Precej pa je imel razbit nos, čelo in eno roko. Bil je ves krvav. Takrat se je še rešil. Videl ga nisem od tiste dobe več. Upam, da je srečno prišel v svoj St. Danijel, o katerem je vedel toliko povedati. Ko pridem do hroudurnika, vidim, kako sedi mama na kamnu, nje pa se oklepa ena od vnukinj in milo joče. Danes se ne spominjam več, katera je bila. Mama mi pove, da nikamor več ne more, ker ji je odpevalo srce. Ko ji zagotovim, da ji bom pomagal, to odkloni in me prosi, da rešim sebe. Hotel sem vsaj vzeti dekleta s seboj, toda ta to odkloni, češ da ne zapusti babice in da bosta, če bo treba, skupaj umrli. Nobeno prigrvarjanje ni pomagalo. Nekaj časa sem ostal pri njej. Na srečo so Nemci odšli tik pod našim skrivališčem in ga menda niso opazili, pač pa so jo mahnili proti zahodu. Tam so se v skalah zadrževali neki ljudje. Nemci so jih opazili in streljali za njimi. Dobro je bilo, da so ti ljudje bežali v nasprotno smer od naše. Nemci so jih zasledovali in to je bila naša sreča v nesreči. Pozneje sem izvedel, da niso nobene ustrelili pa tudi ujeli ne.

Rožankov sin pa je prišel iskat mater in deklico. Še isti dan so se vsi Rožankovi pomaknili visoko v planine. Kar so imeli v skrivališču, so vzeli s seboj. Toda tam, kamor so prišli, je bilo snega nad en meter. V zapuščeni drvarski bajti so prebivali nekaj tednov v najhujšem mrazu. Da bi ne bilo sledu, si niso upali nikamor, podnevi pa si tudi niso upali kuriti, le ponoči so toliko zakurili, da so si skuhalo nekaj krompirjev. Vsak je dobil le po dva, ker ničesar drugega več niso imeli. Šele na pomlad so prišli na boljše.

Ko sem po osvoboditvi Rožankovo mamo obiskal, me je sprejela, kot bi bil njen sin. Žal se pozneje nisva več videla. Sedaj počiva med svojimi na hotuljskem pokopališču.

Kje sem taval tiste dni jaz sam, pa bom popisal kdaj pozneje.

Zorko Kotnik

V hribih so poželi

HUMOR

Ljudje so obkrožili Luno, nekoč bodo stopili nanjo. Temu se ne čudimo.

Čudimo se pa iz leta v leto, kako da sredi decembra zapade sneg in iz leta v leto potrebujemo teden dni, da zorjemo vse ceste in skidamo poti.

Delovnim ljudem in samoupravnim organom v občini Ravne

Samoupravljanje osvobaja človeka, sprošča v njem ustvarjalnost, krepi občutek gospodarja in pripadnost družbi ter delovni organizaciji. V dvajsetletnem razvojnem procesu je samoupravljanje pretkalo naše življenje, delo in medsebojne odnose. Danes pomeni edino možno pot razvoja naše družbe. Za samoupravno življenje pa so nujne tudi racionalne, demokratične oblike samoupravljanja, ki dajo delovnim ljudem možnost delovati v vseh fazah samoupravnega procesa. Zato je bila v zadnjem času vsa politična akcija usmerjena prav v to smer. Ugotovili smo (pri nas v občini z anketo), da je samoupravna praksa dokaj enostranska in usmerjena pretežno v odločanje z izpuščenimi stopnjami samoupravnega procesa: informiranje, izmenjava mnenj in kontrola izvajanja sklepov. Prav zato smo v ZK sprejeli stališče o samoupravljanju v gospodarskih organizacijah občine, o njegovem nadaljnjem polnejšem razvoju, sklepe ter akcijski program izvajanja sklepov.

V tem pismu komiteja občinske konference ZK, predsedstva občinskega sindikalnega sveta, izvršnega odbora SZDL in predsedstva občinske konference ZM vsem delovnim ljudem in družbenopolitičnim organizacijam občine želimo zato povedati, da smo za celovitejšje samoupravljanje, delovni ljudje pa morajo proučiti samoupravno prakso v svoji delovni organizaciji. Pismo je namenjeno tudi širši javnosti, da bi spoznala naša hotenja, stališča in prizadevanja ter da bi nanj dobili odmev.

Razvoj tehnologije in znanosti ter v tem procesu razvoj samoupravljanja terja sodobnejše organiziran proizvodni proces in za delovne organizacije njim prilagojene oblike samoupravnega organiziranja in odločanja.

Dosedanja poenotena in predpisana organizacijska struktura samoupravnih organov v delovnih organizacijah ne ustreza več. Samoupravljanje je bilo poleg tega resnično preveč obremenjeno z delitvijo, premalo pa s proizvodnjo (organizacija dela, kadri, medsebojni odnosi, izobraževanje itd.). To poenotenje samoupravnih oblik je odpravil XV. amandma zvezne ustave. Amandma predpisuje le delavski svet, ostale samoupravne oblike pa si delovne organizacije izberejo same glede na naravo dela, velikost delovne organizacije itd. Hkrati z omenjenimi pozitivnimi cilji amandmaja so prisotne tudi negativne težnje deliti samoupravno delo na upravljanje in vodenje. Delitev upravljaljskega dela je potrebna. Odpravlja univerzalnost, prenaša samoupravno delo na več enakovrednih samoupravnih organov (odbori in komisije — za poslovno politiko, za kadre in izobraževanje, varnost pri delu itd.), odločno pa zavračamo težnje, da bi samoupravni organi le »politično odločali«, strokovno odločal (vodenje) pa ožji vodilni organ (kolegij). Samoupravno delo resnično vključuje poleg samoupravnega dogovarjanja in samoupravnih odločitev tudi izvrševanje, toda le kot dve enakovredni funkci-

ji v samoupravnem procesu. Vsaka drugačna težnja in drugačna praksa ne bi bila v skladu z razvojem samoupravnega socializma pri nas, zato ji bomo nasprotovali.

Ponovno poudarjamo, da je konkretna organizacijska struktura samoupravnih organov stvar delovnih ljudi in subjektivnih sil v delovni organizaciji sami. Vendar se bomo uprli težnjam, da bi kolegijske izvršilne organe sestavljali le ljudje s položaji in izobrazbo. Ustavna zahteva, da je treba člane kolegijskih in individualne izvršilne organe voliti (reelekcija za individualne), zato v načelu preprečuje, da bi sicer nujna tehnološko organizacijska nadrejenost in podrejenost prerasla tudi v samoupravno hierarhijo nad ljudmi.

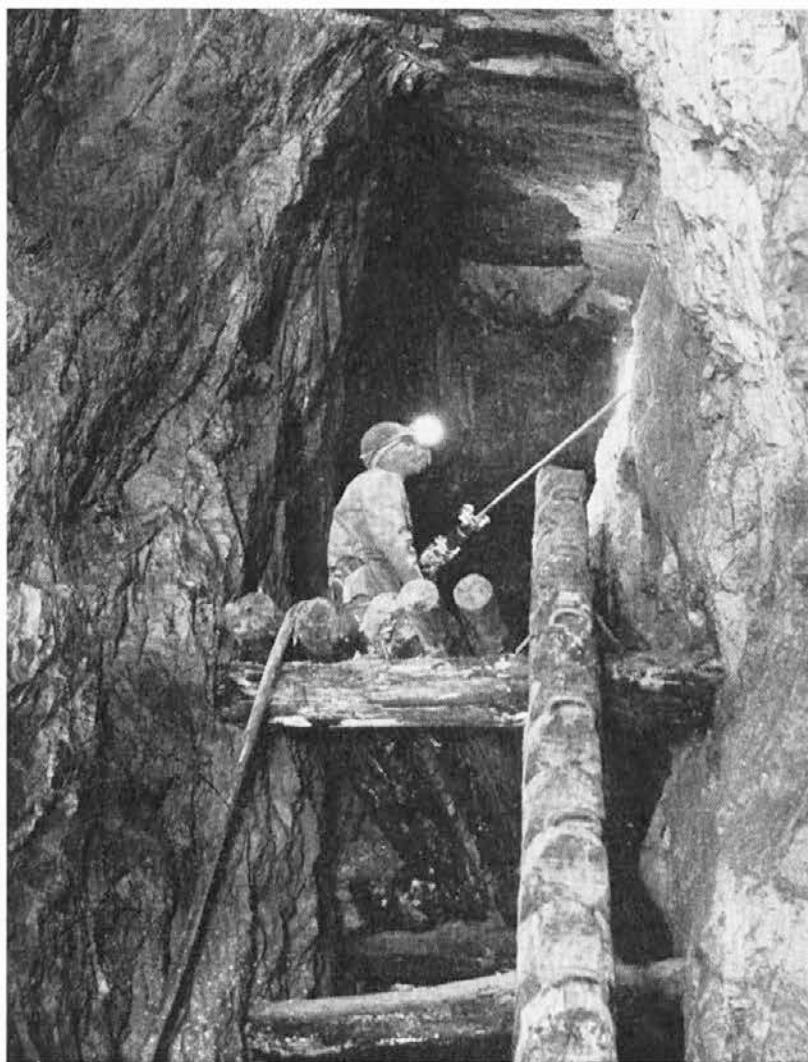
Menimo tudi, da bo moral biti samoupravni proces organiziran v sleherni delovni organizaciji. V večjih delovnih organizacijah bo to moral opraviti strokovnjak, na delo pa sprejet tako kot drugi organizatorji delovnega procesa. Tudi na zahodu je namreč več dela, več odgovornosti ter zanimanje za poslovne rezultate in večji dobiček začelo biti odvisno od delavčeve upravljaljske udeležbe in ne le od menagerjev.

Skozi sistem delitve dohodka in nagrajevanje po delu se kaže temeljni odnos delovne organizacije do družbe, skrb za lastni razvoj in za družbeno raven zaposlenih. Pri delitvi dohodka na jutrišnje potrebe

in na osebne dohodke ni moč zanemariti ali prezreti potreb za tehnološki napredek, ki bo prinesel ljudem varnost in perspektivo, delo in zatem več dohodka. Tudi ni mogoče dovoliti, da bi se delil dohodek izven sprejetega in uveljavljenega delitvenega sistema. Od družbe pa tudi zahtevamo take dohodkovne instrumente, ki bodo upoštevali več dela, več truda, produktivnost in prizadevanje in ne kot še dostikrat doslej tudi različna druga neekonomska merila. Več je treba storiti za iskanje pravih meril za nagrajevanje vseh zaposlenih.

Odgovornost je odnos do dela, zato bo potrebno sistem osebne in kolektivne odgovornosti povsod razširiti in zaostri. Zato menimo, da je vsakdo za svoje delo odgovoren tudi glede na vpliv pri odločitvah in pri izvajanju odločitev (večji vpliv in večje posledice — večja odgovornost). V statutih bo potrebno uveljaviti sistem odgovornosti, kjer bo vsakdo osebno odgovarjal; za neodgovornost, moralno, politično, strokovno in pravno, za odgovorno delo pa mora biti deležen pohvale, nagrade, napredovanja na delovnem mestu, dana mu mora biti možnost izobraževanja ali strokovnega izpopolnjevanja. Zato zahtevamo, da sleherni delovna organizacija uredi v statutu in drugih samoupravnih aktih sistem osebne in kolektivne odgovornosti.

Delovni človek bo v zadostni meri vplival na poslovanje delovne organizacije, če bo obveščen. Oblik obveščanja je več. Res pa je, da vse niso bile učinkovite. Zato si naj delovne organizacije izberejo oblike, ki jim bodo najbolj ustrezale. Ponekod bo to časopis. Oglasna deska je primerna le za obvestila. Pred pomembnejšimi odločitva-

Kopač v mežiškem rudniku

Foto: R. Vončina

mi je potrebna javna razprava. Obveščena delovnih ljudi mora biti tudi pravočasna, da bi izzvala odmevnost na informacijo, poleg tega mora biti dovolj pregledna, razumljiva in resnična.

Skrb za kadre je dolgoročna naloga vsake delovne organizacije. Ponekod temu doslej niso posvetili večje skrbi, ponekod to počno prakticistično, zopet drugje že uveljavljena dobra praksa nazaduje. Skrb za kadre je možna s štipendiranjem, izobraževanjem ob delu, napredovanjem ob dobrem delu itd. Pri tem poudarjamo, da je za dobro samoupravno prakso neobhodno potrebno samoupravljavce tudi družbeno izobraževati. Prepričani smo, da lahko v občini delavska univerza organizira in izvede učinkovit sistem družbenega izobraževanja

(šole za člane DS, seminarji za člane posameznih komisij, odborov itd.).

Družbenopolitične organizacije so v delovni organizaciji izredno pomembne, njihove naloge in stališča morajo biti javne in opredeljene. Sprejemamo kritiko delovnih ljudi, da so politične organizacije premalo učinkovite in premalo samostojne, ter menimo, da bodo morale vnesti v svoje delo boljše metode. Za kaj se na primer zavzemajo ZK in sindikat, ZM, kaj podpirajo in česa ne, morajo zvedeti vsi delovni ljudje, da bi ta napor poznali in podprli. Družbenopolitične organizacije tudi ne morejo podpreti hotenj, ki niso napredna, nimajo podpore ali skoznje želijo posamezniki ali skupine uveljaviti svoj interes.

Ravne na Koroškem, septembra 1969

Iz naših delovnih skupnosti

GRADIS RAVNE

Predstavljati Gradis je vsaj na Ravnah odveč, kajti tu se ne bi smeli vprašati, kaj je Gradbeno industrijsko podjetje, centrala Ljubljana, poslovna enota Ravne (kot se uradno imenuje), zgradilo, temveč: česa ni zgradilo od leta 1947, ko je Gradis prišel na Ravne, do danes. Po vrsti so gradili železarno, Čečovje, gimnazijo, gramoznico, športni park z domom telesne kulture, osnovni šoli na Prevaljah in Ravnah, hotel Planinka v Črni in v Žerjavu vse, kar je novega. Zgradili so lastno upravno poslopje in tri samske domove na Dobji vasi za svoje delavce, v katerih je skupno 250 postelj.

V ravenški železarni so zgradili vse velike objekte: novo valjarno, današnjo že staro in novo jeklarno, mehanično delavnico, novi TKR, ceste in industrijske tire. Letos so v rekordnem času zgradili cesto Poljana — Holmec.

Delavce imajo od vsepovsod, iz južnih republik, Medjimurja in Prekmurja, vendar zadnja leta vedno bolj najemajo domačine. Vodilni kader in večina kvalificira-

nih delavcev so domačini, od Črne do Radelj doma, ter nekaj Prekmurcev, ki so si zgradili tu svoje domove. Zdaj imajo 330 zaposlenih in kakor je bilo nekoč delo pri Gradisu sezonsko, tako zdaj že lep čas mrtve sezone v zimskih mesecih dejansko sploh ne poznajo. Od 50—60 delavcem takrat omogočijo obiskovanje tečaja za pridobitev interne kvalifikacije. Sicer pozimi izkoriščajo dopuste, tisti pa, ki imajo družine daleč, vzamejo tudi neplačan dopust. Drugi opravljajo notranja dela v blokkih ali v železarniških halah. Sprejemajo pa tudi dela drugod in sodelujejo na večjih gradbiščih centralnega podjetja, npr. pri gradnji hotelov ob morju, kjer podnebje tudi v zimskih mesecih dopušča delo na prostem.

Gospodarska reforma, zmanjšana gradnja stanovanj, konkurenca drugih podjetij in kriza dveh največjih investitorjev v občini — železarne in rudnika — so tudi Gradisu zožili obseg dela. Letos bodo tako npr. dogradili na Ravnah samo 40 stanovanj v stolpnici na Čečovju ter na Prevaljah dva 29-stanovanjska bloka za upoko-jence ravenške občine.

Tako imenovane »gradnje za trg« pri nas ne poznamo. V Ljubljani in Celju pa je reden pojav, da so stolpnice razprodane zasebnikom, še preden so dograjene.

Ko je ravenški Gradis v Celju prevzel gradnjo tovarne titandioksida, se s tem nikakor ni odpovedal gradnjam v Mežiški dolini, nasprotno. Potegujejo se za vsako delo v železarni in nikakor ne pozabljajo, da je bil dejansko Gradis tisti, ki je v 20 letih zgradil železarno in Ravne. Res pa je, da so zdaj v železarni ostala večinoma le manjša gradbena dela, ki jih lahko opravljajo tudi druga podjetja, in čeprav je Gradis zmeraj konkurenčen, se včasih kažejo pri nekaterih ponudbah tendence, ki ne upoštevajo niti solidnosti niti tradicije in zvestobe tega podjetja železarni in Ravnam.

Z neko grenkobo povedo to pri Gradisu, dodajo pa, da take tendence v železarni ne prevladujejo in da so odnosi med stariimi partnerji v glavnem trajno dobri.

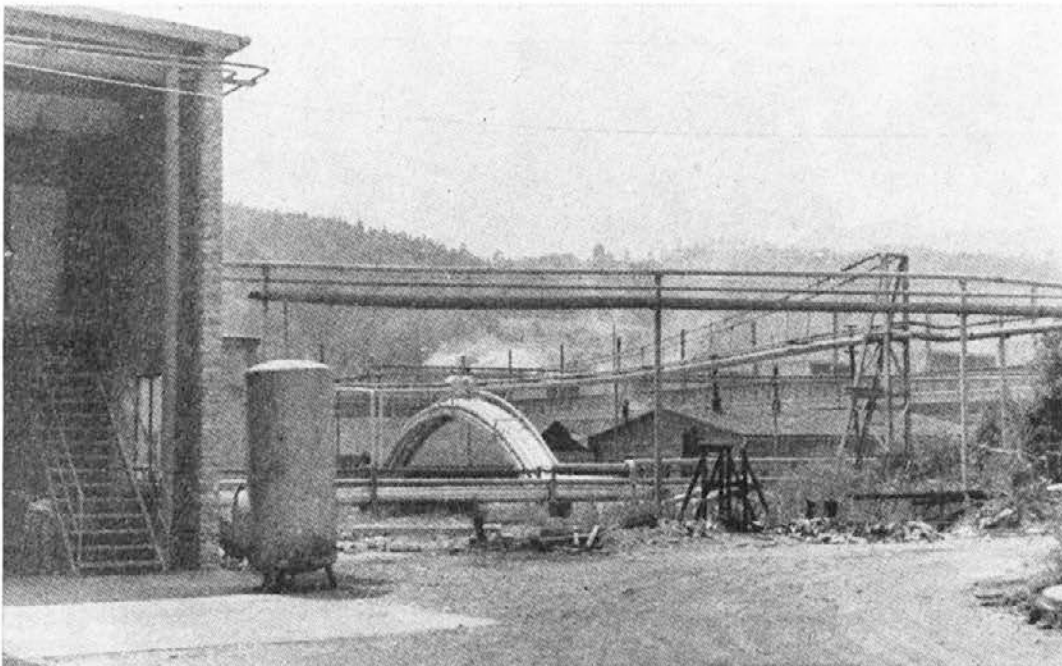
m. k.

ČRNJANSKI GOZDARSKI OBRAT V NOVI UPRAVNI STAVBI

Trinajstega septembra letos se je uprava gozdarskega obrata v Črni na Koroškem preselila v svoje nove poslovne prostore. Na svečano otvoritev so povabili vse nekdanje upravitelje tega gozdarskega obrata, ki spada med največje obrate gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec.

Gozdarstvo v Mežiški dolini niti ni tako mlado. Skrajša so prebivalci krčili gozd in ga izkoriščali za svoje potrebe, ko pa se je razvilo plavžarstvo in glažutarstvo, se je izkoriščanje lesa vedno bolj stopnjevalo. Pozneje so se začele pojavljati že prve žage venecijanke in lesni trgovci. Prvotno je bil gozd seveda v lastni zemljiške gospode, šele pozneje so si pridobili lastnino nad gozdovi tudi kmetje. Prvo organizirano gozdno upravo kot podjetje za izkoriščanje gozdov zaznamo v Črni v letu 1936. To je bila gozdna uprava »začasne državne uprave« s sedežem v Ljubljani. Ta je takrat gospodarila z gozdovi, ki so bili z zakonom o agrarni reformi v stari Jugoslaviji razlašeni. V Črni je bilo leta 1932 delno razlašeno veleposestvo grofa Thurna Walsasina in s tem je dobila v gospodarjenje začasna državna uprava nad tri tisoč hektarov gozdov na področju Pogorevca, Smrekovca in Olševe. Direktor takratne začasne državne uprave v Ljubljani je bil inž. Franjo Sevnik, upravitelj prve gozdne uprave v Črni pa inž. Viktor Rebol.

Z novim zakonom o agrarni reformi v letu 1945 se je površina družbenih gozdov povečala že na šest tisoč hektarov, upravitelj prve gozdne uprave po vojni pa je bil v Črni inž. Rihard Erker. Takratna gozdna uprava je prevzela vso skrb nad gozdovi s stališča gojenja, varstva in izkoriščanja gozdov. V sklopu takratne gozdne uprave v Črni je bila tudi žaga v Mušeniku. Leta 1946 postane upravitelj te uprave Fric Franjo, še istega leta pozimi pa ga zamenja Pučko Jože. Novembra 1947 je bila v Slovenjem Gradcu ustanovljena direkcija državnih gozdov. Njen direktor je bil Pučko Jože, upravitelj v Črni pa Pečolar Urban.

Naš motiv

1948 leta prevzame mesto upravitelja Fortin Ivan, leta 1949 pa ga je zamenjal Černač Tone. Nadaljnji upravitelji v Črni so bili še: Štruc Simon, Žagar Ivan, Golob Jože, Šrifel Ivo, Černač Tone in za njim Čurin Milan, ki je vodja gozdarskega obrata še danes.

Gozdarski obrat v Črni na Koroškem zajema danes 8.215 ha gozdov v družbeni lastnini in 4.558 ha gozdov v zasebni lastnini. V te gozdove je zgradil obrat čez 130 km gozdnih kamionskih cest, ki ne služijo samo namenom gozdarstva — v veliki meri so pomembne tudi za kmetijstvo na tem območju in za razvoj višinskega turizma. Z gojitvenimi, negovalnimi in obnovitvenimi deli zajema letno 5 odst. vseh gozdnih površin, ne glede na lastništvo. Pri izkoriščanju gozdov se obrat zavzema predvsem za uvajanje novih zvrstí mehanizacije in nove tehnike dela. Letne količine posekanega lesa se gibljejo v okviru predpisanih etatov in je do danes steklo po cestah okrog Črne že čez 1.000.000 kubikov izdelanih gozdnih sortimentov.

Za svojih dvesto delavcev je gozdarski obrat iz svojih sredstev zgradil šestdeset

družinskih stanovanj, nekaj pa jih je odstopil tudi drugim delavcem organizacij javne službe. Tudi v novi upravni stavbi, ki jo je dogradil letos, je dobilo stanovanje osem družin. Tako se gozdarski obrat trudi tudi za dvig osebnega standarda svojih delavcev, ki se jih iz leta v leto več preseli iz zakotnih lazov in planinskih predelov v samo Črno. S tem posredno posega v samo vzgojo in primerno izobraževanje svojega kolektiva.

Stroški gradnje nove upravne stavbe so znesli čez 1.000.000 din. K temu so priskrbeli 50.000 din gozdni posestniki sami iz svojih skladov, ki jih imajo pri obratu, zato pa ima kmetijska zadruga Prevalje svojo področno pisarno pod isto streho, kjer se lahko kmetje sestajajo, prirejajo tečaje in seminarje ter podobno.

Z novo upravno stavbo, ki stoji tik pred vhodom v sam center Črne, je popestren tudi kraj. Gozdarski obrat je v Črni edina večja gospodarska skupnost, gozdarstvo kot stroka pa ima v gornji Mežiški dolini vse možnosti razcveta in napredka.

Andrej Šertel

Program delavske univerze v sezoni 1969-70

Ravenska delavska univerza je v svojem okvirnem programu za vzgojno-izobraževalno sezono 1969/70 predvidela nekaj večjih skupin predavanj in šol, ki se delijo na splošno izobraževanje, poljudna predavanja, strokovno izobraževanje in družbenopolitično izobraževanje. Ves program je sestavljen izrazito na podlagi vsakdanjih potreb poprečnega občana, ki mu želimo s prosvetljevanjem olajšati življenje ter mu v kratki, nazorni in čimbolj dostopni obliki nuditi to, kar sicer v normalnih okoliščinah morajo dati človeku samo redne šole ter sistematično branje.

Predvsem velja to za skupino splošnega izobraževanja, saj obsega večerno osnovno šolo (pouk je predviden tedensko po štiri ure, en razred pa naj bi trajal 17 tednov). Ker po naših osnovnih šolah nemščine ne poučujejo, v vsakdanjem življenju pa je za marsikatero poklice nujna potreba, je treba pozdraviti **oba nemška tečaja**, začetnega (65 ur) in nadaljevalnega.

Za mladino, ki končuje šolsko obveznost, je predvidena **šola za življenje** z naslednjimi temami:

oblikovanje osebnosti, mladoletniki v družini in delovni skupnosti, telesno in spolno zorenje, ljubezen in odnosi med spoloma, moj pogled v svet, človek kot moralno bitje.

Skoraj še pomembnejša je šola za starše, saj bi bilo neodpustljivo, če bi današnji starši vzgajali svoje otroke po tisti tradiciji: ded je očeta, oče mene, jaz sina, saj je znanost tudi na tem področju zelo napredovala. Pa poglejmo raje teme, ki so same zadosti zgovorne.

Za starše z mlajšimi otroki bodo na sporedu tele: pomen zgodnjega otroštva za človekov nadaljnji razvoj, zdravstveni problemi šolskega in predšolskega otroka, vpliv okolja na otroka, kazni v družini.

Starši z doraščajočimi otroki bodo slišali predavanja o družinski in družbeni vzgoji otroka, o tem, kako naj se otrok uči in kako naj izkoristi svoj prosti čas, o problemih spolne poučitve ter o pomoči otroku pri izbiri pravega poklica.

Enako potrebna in koristna so predavanja o zdravju in delu, pomenu odmora in počitka ter o preprečevanju nesreč in prvi pomoči, o mentalni higieni ter o zdravstvenem varstvu.

Nadaljnja skupina tém je ozko strokovna (npr. o izkoriščanju travnega zemljišča, o uporabi sodobnih metod pri živinoreji ter o čuvanju in negi gozdov za kmetje) oziroma izobraževalna — tečaj za kurjače centralnih naprav, kuharski in šiviljski tečaj v Črni za dekleta, ki so ostale na

kmetijah, v širino pa sega delavska univerza spet na družbenopolitičnem področju, saj predvideva ciklus predavanj za vse komuniste, ciklus predavanj za vodstvo v ZK, seminar za mlade komuniste, enodnevni seminar za novo sprejete člane ZK ter sindikalno šolo in samoupravljanje v podjetju, samoupravno pravo delovnih organizacij, odnose med ljudmi v proizvodnji in metode dela z njimi, organizacijo in naloge sindikatov ter končno metodične napotke. V odročnih krajih bo delavska univerza predvajala tudi filme.

Program je torej resnično pester in obsežen, ponavlja pa se v njem značilnost iz prejšnjih sezon — **nič ni obravnavana umetnostna vzgoja občanov**. Kakor gre namreč razvoj svojo pot na vseh področjih družbenih ved, tako gre tudi pri likovni, glasbeni in besedni umetnosti, seveda še pri sociologiji, filozofiji in religiji.

Sodobna umetnost ni vedno lahko razumljiva. Kdor za daljši čas izgubi stik z njo ali mu morda sploh nikoli ni bila razložena, se prav lahko (ne po svoji krivdi) spremeni v njenega pasivnega nasprotnika. Ni potrebno, da so nam vse sodobne struje umetnosti všeč, kakor pač tudi pri obleki ne norimo z modo, prisvajamo pa si, kar prinaša praktičnega.

Letošnja Nobelova nagrada za književnost modernistu Samuelu Beckettu je zadosti resno opozorilo, da tudi ljudska kultura ne sme ostajati na pozicijah socialističnega večerništa.

n. r.

Moški in ženske

George Sandova in Alfred de Musset, francoski pesnik, nista tudi v javnosti prikrivala svojega prekipevajočega temperamenta. V restavraciji sta se sprla pred vsemi gosti. Musset je na ves glas vpil:

»Sovražim ženske, ki vse pozabijo!«

Sandova ga je zavrnila s tulečim glasom:

»Jaz pa moške, ki se vedno vsega spominjajo!«

Novo upravno in stanovanjsko poslopje gozdarskega obrata Črna na Koroškem

Foto: A. Šertel

IZ ŽELEZARSKEGA ZBORNIKA

Janez Bratina, dipl. inž.

ELEKTROENERGETSKI TER OBRATOVALNI ODNOSI OBLOČNE PEČI ZA PROIZVODNJO JEKLA

Članek prikazuje v svojih treh poglavjih najvažnejše značilnosti elektro obločne peči za proizvodnjo jekla. Poglavlje o elektrotehničnih parametrih obločne peči govori o električnih razmerah naprave. Obravnava obdobje taljenja vložka in možnosti obratovanja z minimalno specifično porabo energije. Dokazuje, da je taljenje z maksimalno močjo na električnem loku gospodarnije, saj tako obratovanje zahteva le ca. 80 odst. talilnega časa, kot bi bil potreben za taljenje ob minimalni porabi energije. Pregledane so možnosti za najgospodarnije obratovanje. Obdobje raztaljenega vložka zahteva popolnoma drugačne električne razmere na peči: lok gori mirno, dušilka ni več potrebna, dovod energije je bistveno manjši. Zaradi prostega sevanja energije loka v peč je potrebno električnemu loku dati tako geometrijo, da bo njegovo sevanje na obzidavo peči najmanjše. Ker geometrijo loka določajo čisto električne veličine, je preko teh definiran tako imenovani erozijski indeks, ki ga je uvedel ameriški raziskovalec obločne peči Mr. Shwabe. Vendar je zasledovanje takega erozijskega indeksa, ki bi naj bil merilo za toplotno obremenjenost obzidave, neprimerno, ker je indeks golo število. Avtor je dokazal, da maksimalni erozijski indeks nastopa vedno ob enakem faznem faktorju ($\cos \phi = 0,82$). Kontrola faznega faktorja je za topilca zelo enostavna in lahka, zato je mogoče na zelo enostaven način najgospodarnije voditi peč tudi v času raztaljenega vložka.

V naslednjem poglavju je peč prikazana kot elektroenergetski potrošnik. Vpliv vsakokratne porabe električne energije na napajalno mrežo je podan z makro in mikrostabilnostjo električnega toka. Pregledane so možnosti in zahteve elektrodne regulacije (regulacije moči), od katere je obratovanje peči v veliki meri odvisno. Ugodnost oz. neugodnost obratovanja glede na velikost spremembe napetosti mreže se da določiti vnaprej, razmere so odvisne predvsem od kratkostične moči elektroenergetskega sistema ter od moči transformatorja. Nadaljnja karakteristika elektro obločne peči kot elektroenergetskega potrošnika je poleg nesimetričnih obtežb ter višjih harmonskih tokov predvsem neenakomerno angažiranje moči v času proizvodnega ciklusa. O tem govore faktor obremenitve, faktor preobremenjenosti in faktor obremenjenosti električnih pečnih naprav. Prikazani so faktorji za eno peč kakor tudi za skupino peči in pri tem je nakazana možnost, kako izboljšati faktor obremenitve skupine peči oz. kako znižati njihovo konično obtežbo.

Zadnje poglavje govori o energetsko produktivnostnih parametrih peči. Prikazane so korelacije med močjo pečnega

transformatorja in urno proizvodnjo obločne peči, med močjo v času taljenja ter talilnim časom oz. specifično porabo energije itd. Najinteresantnejše in najbolj prikladne za eksploatacijo so funkcije, ki prikazujejo zvezo med produktivnostjo peči ter njeno specifično porabo energije. Podane krivulje imajo dva ekstrema: minimum porabe električne energije pri obratovanju z maksimalnim izkoristkom ter maksimum produktivnosti pri obratovanju z maksimalno močjo loka. Detajlneje so obdelane toplotne in električne izgube in konstrukcija energetske bilance obločne peči. Za določitev karakterističnih podatkov peči, ki so osnova za izračun obratovalnih režimov, so potrebne meritve, ki so v kratkem opisane na kraju poglavja.

(Železarski zbornik 1969/3. Povzetek:

Janez Bratina, dipl. inž.)

Rado Jelerčič, dipl. inž., Milan Dobovišek, dipl. inž.

UPORABA ARGONA ZA PREPIHOVANJE JEKLENE TALINE

Prepihovanje taline jekla z argonom v ponovci izboljša mehanske lastnosti jekla, zmanjša količino škodljivih plinov in nekovinskih vključkov v jeklu. Ta postopek sicer ne more nadomestiti evakuiranja taline, pač pa ob pravilnem izkoriščanju teoretičnih osnov in praktičnih izkušenj izboljša kvaliteto jekla. Prepihovanje z argonom se je v naši železarni posebno dobro izkazalo pri litju večjih blokov za kovačnico. Preiskave z ultrazvokom so pokazale pomembno izboljšanje jekla.

Za nadaljnji napredek na tem področju bi bilo potrebno povečati količino in pritisk vpihovanega argona ter doseči nižjo ceno argona (tekoči argon).

V programu nadaljevanja raziskav bo preizkušen ta postopek še na področju nekaterih jekel, posebno v smeri izboljšanja kvalitete jekla in gospodarnosti proizvodnje.

(Železarski zbornik 1969/3. Povzetek:

Rado Jelerčič, dipl. inž.)

Boštjan Rode, dipl. inž. matem.

STATISTIČNA ANALIZA REGRESIJE Z UPORABO ELEKTRONSKIH RAČUNALNIKOV

Pri modernem raziskovalnem delu z uporabo metod matematične statistike ima analiza regresije zelo pomembno vlogo. Z njo ugotavljamo medsebojne odvisnosti in učinkovitost vplivnih faktorjev. Uporabimo jo lahko kot metodo za statistično obdelavo podatkov iz urejene dokumentacije, še bolj učinkovita pa je, če jo vključimo v strategijo planiranih raziskav, za katere po vnaprej pripravljenem

sistemu v planu raziskav zbiramo podatke in to metodo primerno kombiniramo z uporabo drugih metod matematične statistike.

Najpreprostejše primere analize regresije lahko za razlago in boljše razumevanje osnovnih principov računsko izvedemo na preprost in razumljiv način. Prav uporabna pa je postala statistična analiza regresije šele s pomočjo elektronskih računalnikov. Ti po posebno pripravljenih programih opravijo delo, ki brez njih skoraj ni izvedljivo. Pri tem gre za veliko število spremenljivk in razne oblike nelinearnih medsebojnih odvisnosti.

Program je treba prilagoditi specialnim potrebam in ga primerno razviti. Ob primerno pripravljenem programu, zadostni kapaciteti računalnika in posebno dodatni iznajdljivosti programerja število spremenljivk in število podatkov skoraj ni omejeno.

Programi iz standardnih bibliotek računalniških sistemov največkrat zaradi svoje splošne in široke uporabne oblike ne zadovoljujejo zahtev nekaterih specialnih potreb raziskovalnega dela na določenih področjih.

V železarni Ravne smo že v letu 1961 začeli za potrebe metalurških raziskav uvajati metodo analize regresije. Ker nismo imeli možnosti uporabe računalnika in ker matematika s programiranjem takrat še ni našla mesta v metalurških raziskavah, smo te analize opravljali po preprostem in precej poenostavljenem računskem postopku z uporabo namiznih pisarniških računskih strojev za osnovne operacije. Obseg dela je prerasel možnosti takega izračunavanja, zato smo že v prvih letih delovanja računalnika ZUSE Z-23 na računskem centru v Ljubljani začeli iskati možnosti uporabe računalnika. Prvi korak smo ob težkem začetnem sporazumevanju metalurgov in matematikov napravili tako, da smo za postopek, ki smo ga že uporabljali, izdelali program, ki je le zamuden računski postopek zamenjal z izračunom na hitrem računalniku. Že to je pomenilo napredek, čeprav zelo skromen. Kmalu smo postali nezadovoljni z reševanjem linearnih regresij, ker je mnogo primerov, za katere je že tehnološko popolnoma jasno, da jih ni mogoče reševati s predpostavljeno linearno odvisnostjo.

Začeli smo uporabljati standardni program analize regresije na računalniku elliot 803 v Metalurškem inštitutu Zenica.

Z letom 1967 smo v železarni Ravne začeli z intenzivnim delom pri programiranju in širjenju uporabe računalnikov v raziskovalnem delu. Za tako delo je potreben matematik — programer, ki je v stalnem stiku z raziskovalci in njihovimi tehničnimi problemi. S standardnim programom iz biblioteke elliot smo kmalu postali nezadovoljni in iskali smo novih, boljših možnosti. Pri nadaljnjem delu smo uporabljali računalnike ZUSE Z-23, CDC, IBM 360/30 in IBM 1130.

Za analizo regresije smo do sedaj uporabili dva programa.

Prvi program je narejen po metodi »korak za korakom« (step by step), ki ima velike prednosti pred drugimi metodami analize regresije v tem, da določi le pomembne regresijske koeficiente, ostalih

pa sploh ne računa. Drugi program pa izračuna običajne in parcialne koeficiente korelacije, ki nam omogočijo zelo pregledno sliko medsebojnih vplivov po dveh in dveh faktorjev, ne glede na stanje drugih.

V industriji je mnogo proizvodnih procesov, pri katerih so lastnosti ali količine določenih proizvodov odvisne od številnih vplivnih faktorjev, med katerimi jih nekaj kontroliramo in nekaj ne. Določen proces bomo bolje uravnavali, če bomo podrobneje spoznali velikost vpliva različnih faktorjev na kvaliteto proizvodov iz procesa. Pogosto je edini ali pa najboljši laboratorij, ki je na razpolago za študij vplivnih faktorjev, sam proizvodni proces, kjer je iz tehničnih in ekonomskih vzrokov največkrat nemogoče urediti vse potrebno za sistematični študij vsakega vplivnega faktorja. Največ, kar v takih primerih lahko naredimo, je, da med tekočo proizvodnjo zasledujemo velikost vplivnih faktorjev in končnih proizvodov. To skušamo narediti na tak način, da s tem ne preprečujemo normalnega poteka proizvodnje, ki naj bo tudi osnova raziskave.

Iz tako zbranih podatkov lahko ugotovimo zvezo med spreminjanjem velikosti vplivnih faktorjev in lastnostmi proizvodov. Metoda, ki jo pri tem uporabimo, je analiza regresije.

Vrednosti določene karakteristike proizvoda, ki smo jih izmerili, vzamemo kot vrednosti odvisne spremenljivke Y. Ustrezne vrednosti vplivnih faktorjev pa so vrednosti neodvisnih spremenljivk $X_1, X_2 \dots X_m$. Dobiti hočemo linearno zvezo

$$Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_mX_m$$

Pri tem so $b_1, b_2 \dots b_m$ regresijski koeficienti, ki naj nam povedo, kako sprememba vsakega vplivnega faktorja X vpliva na spremembo vrednosti opazovane karakteristike proizvoda — spremenljivke Y.

V enačbi je b_0 konstantna vrednost spremenljivke Y, ki ni pojasnjena s spreminjanjem X v enačbi. Enačbo imenujemo regresijska zveza ali enačba regresije.

Pletemo listje za krilo teti Jeseni

Foto: M. Haneman

Iz zbranih podatkov za vrednosti odvisne in neodvisne spremenljivk z metodo analize regresije vedno lahko določimo regresijske koeficiente b. Ugotoviti pa hočemo še statistično pomembnost regresijske zveze. V praksi navadno smatramo, da je rezultat uporaben, če je verjetnost, da nastopi le zaradi slučaja, manjša od 5 odst. Tak rezultat imenujemo tudi 95-odst. pomemben, ali dobljen na 5-odst. nivoju pomembnosti.

Podobno lahko dobimo tudi, da je rezultat 99 odst. pomemben ali 99,9 odst. pomemben, če je verjetnost, da nastopi le zaradi slučaja samo 1 ali 0,1-odst.

Pri izbiri vplivnih faktorjev za neodvisne spremenljivke moramo paziti, da nobeden med njimi ne vpliva na kateri drug izbran vplivni faktor, ker sicer ne moremo prav določiti pomembnosti regresijske zveze. S posebno metodo parcialnih koeficientov korelacije moremo določiti tiste pare vplivnih faktorjev, kjer vrednost enega faktorja močno vpliva na vrednost drugega. Potem enega od obeh faktorjev v paru ne vzamemo med neodvisne spremenljivke.

(Železarski zbornik 1969/3. Povzetek:

Boštjan Rode, dipl. inž.)

Milka Pogačar

Razvoj dnevnega varstva otrok v občini Ravne na Koroškem l. 1970-74

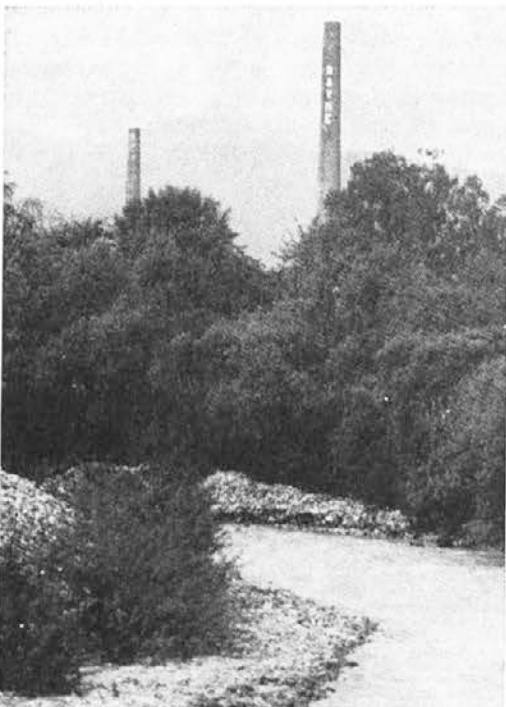
Z zakonom o skupnostih otroškega varstva v SRS smo prvič po vojni postavili temelje za sistematično financiranje gradnje novih objektov za varstvo otrok, adaptacij in investicijskega vzdrževanja. Zakon je bil sprejet konec leta 1967. Leta in leta so tekla v slovenskih občinah prizadevanja za izboljšanje pogojev otroškega varstva. Republiška skupščina je poskušala vplivati na razvoj s priporočili in resolucijami. Uspehi so bili majhni. Za razvijanje otroškega varstva postavlja realno in trdno bazo edinole zakon. Kljub temu da so sredstva, ki se zbirajo po zakonu, nizka, pa vendar ni razlogov za nestrpnost, saj bi ob pričakovanih dohodkih razmeroma v kratkem času izboljšali razmere v vzgojno varstvenih zavodih in povečali dejavnost. Z zbiranjem rednih sredstev zakon obvezuje organe, ki prevzemajo skrb za razvoj otroškega varstva, za načrtno urejanje varstvenih objektov, za prizadev-

no zbiranje in gospodarno uporabo sredstev. Majhne možnosti in obsežne dolžnosti narekujejo kar najbolj načrtno delo. Treba je bilo torej izdelati program razvoja otroškega varstva na podlagi spoznanja potreb. Glede na to, da nastopajo bistvene razlike v dosedanji organizaciji dnevnega varstva, je bilo potrebno načrt in skladno z njim porazdelitev sredstev tako usmeriti, da bo razvoj varstvenih oblik postopno premostil velike razlike v položaju otrok.

Glavne značilnosti programa so:

— usklajevanje razvoja predšolskega in šolskega varstva. Teza: predšolsko varstvo se ne more razvijati na preveliko škodo šolskih otrok.

— Posebna osnovna šola Ravne v l. 1969 še ni imela organiziranega varstva. Teza: do leta 1974 naj bodo v varstvo vključeni vsi učenci!

Škoda, da se Peca komaj vidi

— Vzgojne varstvene ustanove in šole morajo vključiti v varstvo otroke pod enakimi pogoji. Teza: v času, ko ne moremo organizirati varstva za vse otroke, ki bi ga potrebovali, postavljamo za vključevanje otrok v varstvo prioriteten red, ki se glasi:

— pri vključevanju v varstvo uživajo prednost otroci obojestransko zaposlenih staršev,

— otroci iz vzgojno problematičnih družin,

— otroci v starosti od 6 do 7 let, v okviru možnosti tudi otroci od 5 do 6 let.

— V krajih, kjer organiziranega varstva iz objektivnih razlogov ni mogoče urediti, se organizirajo za predšolske otroke brezplačne »male šole«.

— Delež staršev pri pokrivanju dela stroškov varstva mora biti enotno urejen za območje vse občine.

Pogoji za vključevanje otrok od 6 do 7 let morajo biti sprejemljivi za vse starše ne glede na njihovo socialno-ekonomsko sposobnost. Enaki pogoji veljajo tudi za otroke, ki se vključujejo v šolsko varstvo.

S tako postavljeno tezo zasledujemo cilj, s katerim bi omogočili otrokom vstop v šolo in šolanje z bolj enakimi pogoji ter da bi omogočili zaposlenim staršem boljše varstvo otrok v času njihove odsotnosti.

Program pa je tudi temeljni dokument, na osnovi katerega se mora občina potegovati za ugodne kredite, brez katerih gradnja objektov vzgojno varstvenih ustanov, šolskih kuhinj ali učilnic za šolsko varstvo ni možna.

VARSTVO PREDŠOLSKIH OTROK

V občini Ravne na Koroškem so za vzgojo in varstvo predšolskih otrok ustanovljeni štirje vrtci (vzgojno varstveni zavodi). Ti so: VVZ (vzgojno varstveni zavod) Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica in Črna. Vsi zavodi so samostojne delovne organizacije. Ugotavlja se, da so prenaseljeni, kar ovira izvajanje programa vzgojne dejavnosti in omejuje dobro počutje otrok. Presežena zmogljivost vrtcev pa je po krajevnih skupnostih zelo različna. Pavšalna ugotovitev za krajevne skupnosti še ne more služiti kot izhodišče za sproščanje zmogljivosti in zagotavljanje normalnejšega dela v vrtcih, zato moramo podrobneje analizirati prenatrpanost.

Podlaga za programiranje razvoja otroškega varstva so v prvi vrsti demografski podatki. Število prebivalstva, gostota naseljenosti in zaposlenost so faktorji, ki določajo obseg in intenzivnost potreb po dnevnem varstvu.

Stanje prebivalstva po krajevnih skupnostih

Na sedanjem ozemlju krajevnih skupnosti živi po podatkih registra prebivalstva občine Ravne na Koroškem na dan 30. septembra 1969 prebivalcev:

Krajevna skupnost	Štev. prebivalcev
Ravne na Koroškem	8.691
Prevalje	6.320
Mežica	4.055
Črna na Koroškem	4.783
Skupaj:	23.849

Naravni prirast prebivalstva od leta 1962 do 1967 je 1,2 odst. letno, selitveni prirast prebivalstva v enakem časovnem obdobju pa je 0,3 odst. letno. Prirast je torej 0,9 odst. letno, kar je za 0,4 odst. manj, kot je predvideval urbanistični program (1,3 odst.). V naslednjih 5 letih se ne pričakuje večji prirast zaposlenih v proizvodnji, zato tudi ne bo bistvenih odstopanj v gibanju prirasta prebivalstva po posameznih krajevnih skupnostih. Padec števila prebivalstva zaznamujemo od leta 1962 do leta 1969 le v krajevni skupnosti Črna na Koroškem. Pojav upadanja prebivalstva v Črni ima najbrž tendenco razseljevanja v krajevno skupnost Mežica.

Leta 1965 je bil izveden v občini Ravne interni popis prebivalstva po naseljih, spolu in starosti. S popisom so bili zajeti vsi prebivalci, stari od 0 do 100 let (1866 do 1965). Za programiranje otroškega varstva so podatki o prebivalstvu po naseljih zelo pomembni. (Zaradi obširnosti jih ne navajamo v izvlečku. V programu so se podatki o rojstvih po naseljih koristno uporabljali.)

Koliko je rojenih otrok v letih 1962 do 1966 po naseljih, nas torej zanima s stališča petletnega načrtovanja varstva za otroke, ki naj bi bili vključeni v vrtec vsaj leto pred vstopom v šolo oziroma v starosti od 6 do 7 let, in s stališča, kje so potrebe po intenzivnem varstvu večje.

Rekli smo, da je za podlago programiranja varstva poleg demografskih podatkov izrednega pomena tudi zaposlenost.

K izdelavi proizvodnega programa skupščina občine Ravne še ni pristopila. Zaradi združitve železarn in težjih ekonomskih razmer, ki vladajo v Rudniku Mežica in v nekaterih drugih pomembnejših podjetjih v občini, ni mogoče prognozirati gibanja zaposlenosti v letih, za katera načrtujemo otroško varstvo. Spričo razmer, ki viadajo pri nas na področju varstva, je itak primarna naloga načrta le **normalizacija obstoječega stanja in uveljavitev enotnejše politike**.

Pri zaposlovanju bomo v našem sestavku izhajali iz razmer, ki so v času raziskave obstajale v proizvodnih panogah na območju občine.

Že več let zaporedoma ugotavljamo manjši padec pri zaposlovanju žensk v občini v primerjavi z letom 1965. Število zaposlenih ni veliko, zato ima vsak odstotek znižanja pomembno vlogo oz. se moramo potegovati za vsako delovno mesto.

Zaposlenost žensk se je v družbenem sektorju gibala takole:

Letno poprečje	1965	1966	1967	1968
Vseh zaposlenih	8.449	8.448	8.166	8.052
Zaposlenih žensk	2.153	2.121	2.036	2.028
Odst. proti vsem zaposlenim	25,4	25,0	25,0	25,3

Če pa upoštevamo približno 1000 moških delavcev, ki prihajajo na delo v našo občino iz sosednjih, ter da so zaposlene ženske skoraj v celoti z območja domače občine, je odstotek zaposlenih žensk proti zaposlenim moškim delavcem s stalnim bivališčem v občini nekoliko višji in doseže zaposlitev 28,7 odst. V vsakem primeru pa je zaposlitev žensk globoko pod repub-

Sosedov navihanec

liškim poprečjem, ki se zadnje čase giblje že nad 40 odst. V zasebnem sektorju je po oceni zaposlenih okrog 300 žensk.

Število zaposlenih žena po stalnem bivališču občine se na dan 30. 12. 1968 giblje takole:

Krajevna skupnost	Štev. zaposlenih	% proti vsem zaposl. žensk. v obč.	% zaposl. v odnosu na štev. preb. po krajev. skup.
Ravne	934	46,6	10,8
Prevalje	508	25,3	8,0
Mežica	321	16,4	8,0
Črna	237	11,7	5,0

Podatki nam povedo, da je večji poudarek pri razvijanju otroškega varstva v krajevni skupnosti Ravne zaradi številne zaposlenosti žena in drugič, da je najmanj zaposlenih v krajevni skupnosti Črna. Zaključek o takšnem pojavu je enostaven, saj nam pove, da je v krajevni skupnosti Črna največja potreba po zaposlovanju ženske delovne sile. Ravne imajo v zaposlitvi sicer malenkost prednosti glede na Prevalje in Mežico, vendar pojav ni v večjem odstopanju. Nekoliko večja zaposlitev je verjetno zaradi nekaterih služb, ki so koncentrirane na Ravnah (KZD, SO Ravne, socialno zavarovanje).

Za program razvoja otroškega varstva je nadalje pomemben še delež otrok obojestransko zaposlenih staršev kakor tudi otrok, ki žive z enim roditeljem. Raziskave v tej smeri smo delali s pomočjo anketiranja. Z anketiranjem smo iskali še druge pomembne faktorje, ki so potrebni za usmerjanje politike v otroškem varstvu tako s stališča potreb po prostorih kakor tudi s stališča financiranja dejavnosti.

Pri nas so potrebe po oblikah razvijanja varstva precej drugačne od potreb v občinah, ki so industrijsko zelo razvite in kjer je več kot 40 odst. obojestransko zaposlenih staršev.

Z namenom da ugotovimo, koliko prostorov potrebujemo in kolikšno ter kakšno dejavnost glede na oceno večje družbene vrednosti lahko razvijemo, nam je raziska-

va pokazala dokaj natančno stanje, ki je bilo konec leta 1968 v otroškem varstvu. V letošnjem letu se večina dejstev od takrat ni spremenila.

Predvsem je treba povedati, da se je povprečno število otrok v vzgojno varstvenih zavodih gibalo približno enako v letih 1966 do 1968, razen na Ravnah, kjer je v letu 1968 poraslo za 17 otrok. V vseh letih so imeli obojestransko zaposleni starši pri vpisovanju prednost. V letih 1966 do 1968

zavodi niso odklonili nobenega od otrok obojestransko zaposlenih staršev.

Tako je v letu 1968 redno obiskovalo:

VVZ Ravne na Koroškem	170 otrok
VVZ Prevalje	88 otrok
VVZ Mežica	96 otrok
VVZ Črna	97 otrok
Skupaj	451 otrok

Prostorne zmogljivosti so mnogo manjše od sedanje zasedbe vrtcev. To trditev ponazarjamo z naslednjo tabelo:

VVZ	Kapaciteta zavoda v letu			Zasedeno % v letu		
	1966	1967	1968	1966	1967	1968
Ravne	85	85	85	179	187	200
Prevalje	66	66	66	147	130	133
Mežica	43	43	43	228	223	223
Črna (vklj. z odd. Žerjav)	70	70	76	147	141	128
SKUPAJ	264	264	270			

Kapacitete so se v treh letih povečale samo v Črni za 7 mest. Toda samo podatki o prostorni prenaseljenosti, brez ugotovitve, da je zajetje otrok v vzgojno varstvenih zavodih v posameznih krajevnih skupnostih različno, nam pri odločanju o potrebah gradnje ne more služiti na zadovoljiv način. Kakor smo že omenili, je zajetje v posameznih krajih glede na število otrok, starih od 0 do 7 let zelo različno, še bolj različni pa so odnosi v socialni strukturi in potrebah, ki se označujejo z družbenega vidika še vedno za najbolj utemeljene.

Ugotovili smo, da je nivo otroškega varstva v posameznih krajih različen. Takšna ugotovitev je razvidna iz naslednjih podatkov (glej tabelo zgoraj):

VVZ	oba starša	en roditelj (samohran.)	samo oče	vzdrževane osebe	brez zaposlitve	Skupaj
Ravne	129	12	29	—	—	170
Prevalje	49	6	33	—	—	88
Mežica	36	13	47	—	—	96
Črna	43	11	43	—	—	97
SKUPAJ:	257	42	152	—	—	451

Tako je otrok obeh zaposlenih staršev in otrok z enim roditeljem v VVZ Ravne 83. odst., v VVZ Prevalje 62 odst., v VVZ Mežica 51 odst., v VVZ Črna 57 odst.

VVZ	Število družin, kjer imajo otrok						
	1	2	3	4	5	6	7
Ravne	4	16	2	5	1	1	—
Prevalje	5	18	6	2	2	—	—
Mežica	4	25	9	6	—	1	2
Črna	4	25	10	2	1	1	—
SKUPAJ:	17	84	27	15	4	3	2

Od enostransko zaposlenih staršev je v vrtcih največ otrok iz družin, kjer imajo 1 ali 2 otroka in kjer so pogoji za razvoj otroka urejeni (67 odst.). Razmerja med posameznimi kraji so različna in najmanj ugodna v krajevni skupnosti Ravne, kjer je najmanjše število otrok enostransko zaposlenih staršev vključenih v varstvo.

V nadaljnjih raziskavah se je ugotovilo, da pretežna večina otrok, ki obiskuje vrtece, živi v zadovoljivih in boljših stanovanjskih pogojih. Le kakih 7 odst. otrok živi v izredno slabih stanovanjih, in to največ v krajevni skupnosti Črna.

V KS Ravne je otrok, starih od 0—7 let

Ravne	982
Prevalje	714
Mežica	458
Črna	540

Skupaj: 2.694

(Demografske študije: 11,3 odst. otrok od vsega prebivalstva)

Glede na vse otroke, v starosti od 0 do 7 let je v:

— VVZ Ravne na Koroškem	17,3 %
— VVZ Prevalje	12,3 %
— VVZ Mežica	21,0 %
— VVZ Črna	18,0 %

Zaposlenost staršev:

Vsi drugi otroci izhajajo iz družin, kjer je zaposlen samo oče.

Po VVZ je stanje takšno:

Iz podatkov o starostni strukturi otrok je razvidno, da otrok pod 3 leti starosti nimamo v varstvu, čeprav potrebe so. Neprimerni prostori v vrtcih in prenaseljenost s starejšimi varovanci so problem mlajših potiskali v ozadje. Vsekakor je treba urediti v VVZ nekaj mest tudi za otroke v starosti od 2 do 3 let, medtem ko v načrtovalnem obdobju o varstvu dojenčkov še ne moremo razmišljati. Nujno pa bo moral urediti varstvo dojenčkov naslednji načrt. Omembe vreden pa je podatek, da je vključenih veliko otrok v starosti 5 do 7 let. Čas od 5 do 7 let je dragocen v raz-

vojnem obdobju vsakega otroka tako s socialno-mentalnega kot z vzgojnega vidika. Med otroki zasledimo nekatere razvojne motnje:

— 2 otroka sta naglušna in bosta morala biti čimprej habilitirana,
— 14 otrok ima lažje in težje govorne motnje,

— 12 otrok je eretikov,

— 1 otrok je težak astmatik ali

— 29 otrok je, ki so potrebni glede na motnje posebnih habilitacijskih ukrepov.

Trajanje varstva je takšno

VVZ	8.—12. ure	8.—13. ure	8.—14. ure	13.—18. ure	Skupaj
Ravne	2	95	47	26	170
Prevalje	—	62	26	—	88
Mežica	—	88	8	—	96
Črna	1	89	6	—	96
SKUPAJ	3	333	87	26	450

MATERIALNA PRESKRBLJENOST DRUŽIN

Ker ni temeljne raziskave o materialni preskrbljenosti družin v naši občini, moramo izdelati oceno o povprečnem deležu osebnega dohodka na družinskega člana s pomočjo objavljenih statističnih podatkov o zaposlitvi in povprečnem osebnem dohodu zaposlenih. Ocena je groba, je pa za določitev povprečnega deleža staršev za pokrivanje stroškov v VVZ do neke mere uporabna.

Po objavljenih statističnih podatkih znašajo povprečni mesečni dohodki zaposlenih v prvem polletju tega leta v dinarjih:

— v industriji	1064
— v kmetijstvu	765
— v gradbeništvu	807
— v gozdarstvu	944
— v prometu	1084
— v trgovini	935
— v gostinstvu	759
— v komunalni dejavnosti	842
— v kulturni in socialni dejavn.	1130
— v družbenih in državnih org.	1146

Po grobi oceni so najbolj pogoste kombinacije zaposlovanja očeta in matere nekako naslednje:

1. industrija
2. industrija — šolstvo
3. industrija — zdravstvo, državni organi, družbene organizacije
4. industrija — trgovina
5. industrija — gozdarstvo
6. ostalo

Po teh sklepanjih sodeč bi se gibal povprečni osebni dohodek na družinskega člana pod naštevanjem zgoraj približno takole:

pod 1. — 500,00 din
pod 2. — 650,00 din
pod 3. — 620,00 din
pod 4. — 530,00 din
pod 5. — 500,00 din
pod 6. — 400,00 din

Za podlago pri ocenjevanju materialne preskrbljenosti družin izhajamo iz predpostavke, da so 4-članske družine pri raz-

Mežičani so prišli na obisk na Ravne

Foto: M. Haneman

iskavah nastopale kot najbolj pogost pojav. Pri analiziranju socialnega stanja šolskih otrok se srečamo z mnogo številnejšimi družinami. Sklepamo, da v mlajših družinah z gotovostjo lahko pričakujemo tudi v bodoče oziroma vsaj v času programiranja največ do povprečno dva otroke.

Iz anketnih listov, ki smo jih uporabljali za analitični del programa, je razvidno:

— da odpade na družine, ki imajo otroke v VVZ Ravne, povprečno 1,82 otroka,

- v VVZ Prevalje 1,95 otroka
- v VVZ Mežica 2,30 otroka
- v VVZ Črna 2,10 otroka

Ocena materialne preskrbljenosti družin nam služi za dva namena:

1. da zvedo, do kakšne višine bi mogli pokrivati stroške varstva starši in

2. kolikšna družbena sredstva bi bila potrebna za pokritje stroškov varstva in kolikšno ter kakšno varstvo smo sposobni razviti.

Ker so v letu 1968 plačevali obojestransko zaposleni starši mesečno k stroškom VVZ povprečno:

- a) na Ravnah 52,86 din
- b) na Prevaljah 49,00 din
- c) v Mežici 49,20 din
- d) v Črni 45,70 din

in enostransko zaposleni:

- a) na Ravnah 33,00 din
- b) na Prevaljah 24,30 din
- c) v Mežici 25,00 din
- d) v Črni 24,60 din

(pred letom 1968 pa so bili prispevki še nižji), ni razloga za dvom, ali je bilo varstvo dostopno tudi družinam z nižjimi dohodki. Odgovor je gotovo pritrdilen. Priporočamo, da je bila v prispevku vsakokrat vračunana tudi malica, ki so jo otroci stalno prejeli.

V letu 1968 je bila udeležba sredstev staršev v primerjavi s porabljenimi naslednja:

VVZ	Sredstva staršev %	Sredstva družbe %
Ravne na Koroškem	36	64
Prevalje	22	78
Mežica	20,5	79,5
Črna na Koroškem	30	70

PROSTORSKE RAZMERE V POSAMEZNIH VRTCIH

Za vse vrtce velja, da so prenaseljeni. Prenaseljenost pa prav posebno izstopa v vrtcih na Ravnah in v Mežici, ki gre na škodo pedagoškega dela.

Zgradbe, ki služijo za varstvo predšolskih otrok, bodo tudi v bodoče služile svojemu namenu. Vse so potrebne večjih ali manjših popravil. Odbor za otroško varstvo pri IS občine je že doslej odmeril precejšnja sredstva za popravilo vrtcev. V petletnem programu razvoja otroškega varstva bodo adaptacije zgradb enakovredno obravnavane.

Zares lepo lego vrtcev imajo v Mežici in na Prevaljah. Posebno vrednost predstavljajo igrišča, ki jih imata oba vrtca, vrtec v Črni pa ima najmanj primerno lokacijo. Je brez igrišča, leži tik ob cesti, ki pelje skozi naselje, nekateri prostori so tudi zelo temni.

SPLOŠNE UGOTOVITVE

Da bi spoznali potrebe varstva predšolskih otrok, je bilo treba analizirati stanje na tem področju, predvsem pa je veljalo spoznanje, da so številni demografski in nekateri socialno ekonomski pokazatelji odločilnega pomena za načrtovanje. **Analitič-**

ni del je temeljna podlaga za načrtovanje potreb in dejavnosti varstva predšolskih in šolskih otrok.

PROGRAMSKI DEL

Program razvoja otroškega varstva predšolskih otrok je izdelan za dobo 5 let, nanaša pa se na obdobje od 1970 do 1974 leta.

S programom smo zasledovali dva cilja:

1. da določimo obseg varstva,
2. da mora vzgojno varstveno delo potekati v normalnih prostorskih razmerah.

Glede na cilje smo:

- izdelali predlog za vrste varstva in število vključenih otrok,
- ocenili stroške za vzdrževanje dejavnosti,
- ocenili materialno sposobnost družin za delno pokrivanje stroškov in zmogljivosti družbe za kritje ostalih stroškov dejavnosti,
- predvideli smo potrebe po investicijah in adaptacijah obstoječih zgradb,
- prikazali smo možnosti za realiziranje investicij in adaptacij.

Za podlago programa uporabljamo vrsto demografskih podatkov iz analitičnega dela naloge in podatke o zaposlovanju, pri potrebah po varstvu izhajamo iz specifičnih razmer naše občine, potreben prostor za varstvo računamo pri predšolskih otrocih na enoto otroka. Plan predvideva predvsem gradnjo manjših in večjih vrtcev. Na otroka računamo povprečno 6 m² bruto zaidane površine. Vrtci naj bi bili praviloma pritlični objekti, z zmogljivostjo največ 140 otrok. Zaradi velikih potreb po takojšnjih prostorih na eni strani in zaradi omejenih sredstev za investicije na drugi strani se razen na Ravnah odločamo za druge rešitve, ena izmed rešitev za varstvo skupine 30 do 40 otrok je tudi urejanje prostorov v stanovanjskih objektih.

OBSEG VARSTVA

V obdobju 5 let ne bo mogoče vključiti v varstvo ob sedaj veljavnem financiranju otroškega varstva 35 odst. predšolskih otrok, kot je predvideno z družbenim planom razvoja SR Slovenije.

Pri nas bodo vlaganja v investicije iz sredstev, ki se zbirajo po zakonu, nekoliko manjša zato, ker bo nujno potrebno nekaj teh oddvojiti za samo dejavnost. Socialno ekonomski položaj naših družin je slabši od družin v krajih, kjer je zaposlitev žensk ugodna. Medtem ko je pri nas sofinanciranje dejavnosti od staršev zelo nizko, pa doseže to razmerje v krajih, kjer je obojestranska zaposlenost visoka, prav nasprotno, tj., da za dejavnost odšteva družba razmeroma malo sredstev, zato lahko mnogo več sredstev vlaga v investicije.

Kljub temu pa realno lahko pričakujemo veliko izboljšanje razmer na tem področju, če se bodo sredstva v naslednjih letih zbirala vsaj v takšni višini, kot je sedaj to v veljavi.

Obseg varstva mora biti usklajen z realnimi finančnimi možnostmi. Seveda imajo pri tem odločanje, koliko sredstev je na razpolago za varstvo, izredno velik pomen

subjektivni činitelji, tj. samoupravni organi od skupščin do delovnih organizacij, kako ocenjujejo pomen vzgoje in varstva otrok.

Za občino Ravne predlagamo, da se v letih 1970 do 1974 vključijo v vzgojne varstvene ustanove otroci po naslednjih kriterijih:

1. otroci obojestransko zaposlenih staršev,

2. otroci iz vzgojno problematičnih družin na podlagi odločb socialne službe skupščine občine Ravne na Koroškem,

3. otroci v starosti od 6 do 7 let.

Pri programiranju prostorskih potreb in potrebnih sredstev za financiranje dejavnosti obojestransko zaposlenih jemljemo za osnovo število otrok v vrtcih po stanju 31. 12. 1968.

V tej kategoriji želimo povečati varstvo le za otroke od 2 do 3 let, ker jih vrtci do sedaj niso sprejemali zaradi utesjenosti prostorov. Za dojenčke v tem obdobju varstva še ne moremo razvijati. Število otrok iz leta 1968 jemljemo za osnovo kot realno izhodišče zato, ker to leto in več let nazaj ni bilo odklonjenih prošelj obojestransko zaposlenih staršev in ker je bila višina prispevkov dostopna vsem staršem, razen tega so bile v veljavi ves čas še regresivne lestvice. Veliko staršev se še vedno odloča za drugačne vrste varstva, npr. dajejo otroke k starim staršem, sorodnikom, drugim ljudem ipd. Najbolj razvito varstvo obojestransko zaposlenih je na Ravnah, izredno

malo pa je otrok teh staršev v VVZ Mežica. Bistvenega povečanja zaposlovanja ženske delovne sile v teh letih prav tako ne pričakujemo.

Če izhajamo iz spoznanja, da je za razvoj otrokove osebnosti izrednega pomena zgodnje otroštvo, v katerem ima silen pomen sistematična vzgoja, smo pristaši ideje, da naj bi vključili v VVZ vse predšolske otroke. Od ideje smo glede na nivo, na katerem se nahajamo v otroškem varstvu, še najbrž zelo daleč. Zato je izbor v času, ko moramo ocenjevati tudi z vidika vloženi sredstev koristnost in ko vključujemo v varstvo le delno število otrok, toliko večjega pomena.

Ko odločamo o obsegu varstva, ki je istočasno tudi podlaga za potrebe varstvenih ustanov, si moramo biti najprej na jasnem, kaj želimo in zakaj želimo. Nas je v tem vodila misel, o kateri smo pravkar govorili. Glede na zahtevnost učnega programa osnovnih šol, na pomen socialne adaptacije otrok pri vstopanju v šolo, ki vpliva na uspehe pri učenju in glede na razlike, ki so ob vstopu v šolo vidne med otroki, ki obiskujejo VVZ in tistimi, ki tega niso deležni, menimo, da so prizadevanja za izenačevanje vseh otrok edino pravilna in tudi edino utemeljena s stališča porabe družbenih sredstev. Pri rešitvah zato nakazujemo prednostni red.

Po predvidenih merilih bi vključili v VVZ in »male šole« v posameznem letu naslednje število otrok:

VVZ in šole, krajevne skupnosti	Obojestransko zaposleni starši in otroci z 1 roditeljem	15 % pov. kapac. za otroke od 2 do 3 let (osn. na zapos.)	5 % iz vzgojno problematičnih družin osn. iz št. otrok od 0—7)	Otroci v starosti od 6 do 7 let po krajevni skupnosti že v VVZ	Izven VVZ
1	2	3	4	5	6
VVZ Ravne	141	21	10		
VVZ Prevalje	55	8	4		
VVZ Mežica	49	7	3		
VVZ Črna	54	8	3		
KS Ravne				50	102
KS Prevalje				33	104
KS Mežica				23	40
KS Črna				23	70
SKUPAJ	299	44	20	129	316

Kakor prikazujemo v tabeli, je 129 otrok v starosti od 6 do 7 let že zajetih v VVZ. Iz nekaterih krajev otroci ne bodo mogli prihajati v VVZ, zato organiziramo zanje »male šole« in v okviru možnosti urejamo varstvo v najbližjih šolskih prostorih. Pri organizaciji se poslužujemo šolskih okolišev.

Ker bi bila v naslednjih 5 letih sredstva za investicijske naložbe močno angažirana, kasneje pa se bo investicijska dejavnost pričakovano umirila in dosegla normalen trend porasta, smo prisiljeni zaenkrat še omejiti varstvo za otroke v starosti od 6

do 7 let, tako da bi ti obiskovali vrtec vsak drugi dan po 5 ur. Prehod na že tako zasnovano varstvo in vzgojo predšolskega otroka bi pomenil v primerjavi s sedanjim stanjem ogromen napredek, ker bi bili zajeti vsi, ob tem pa bi pomenil takšen način varstva napredek tudi glede večjega izravnavanja duševnega razvoja med otroki, ki vstopajo v šolo.

Omejitev varstva je za sedaj še potrebna zaradi nezadostnih sredstev za investicije in dejavnost. Po principu šolskih okolišev bi varstvo bile takšno:

VVZ	Obojest. zap. in samohran.	15 % pov. kapac. za oboj. zap. v st. 2—3 l.	5 % iz vzgojno probl. družin	Otr. v starosti 6—7 let		Število potrebnih mest
				v VVZ	še ni vključ.	
Ravne	141	21	10	50	84	214
Prevalje	55	8	4	33	82	105
Mežica	49	7	3	23	40	79
Črna	54	8	3	23	56	93
SKUPAJ	299	44	20			

Opomba: otroci iz rubrike »že v VVZ« so vračunanji že v rubriki »obojestransko zaposleni«. Prikazujemo jih le zato, da vidimo, koliko jih dnevno obiskuje varstvo po ves dan in vsak dan. Ostali bodo obiskovali varstvo le vsak drugi dan. Zanje so zato potrebne le polovične kapacitete. Npr. za Ravne ne potrebujemo 84 mest za otroke, ki še niso vključeni v varstvo, temveč le 42 mest. Zato se izračun na mesta glasi npr. za Ravne takole: $141 + 21 + 10 + 42 = 214$. Enako velja za vse druge kraje.

Male šole pa bi po enakem kriteriju, kot ta velja za VVZ, bile takšne:

Šola	Otroci v star. od 6—7 let	Potrebnih mest
OŠ Strojna	6	3
OŠ Lokovica	5	3
OŠ Jamnica	6	3
OŠ Podpeca	4	2
OŠ Koprivna	7	4
OŠ Javorje	3	2

V Kotljah in Lešah so možnosti za ustanovitev enega oddelka v vsakem kraju. Oddelek bi organizirali za varstvo otrok obojestransko zaposlenih, za varstvo iz vzgojno zanemarjenih družin in za otroke od 6 do 7 let. Del kapacitet, ki smo jih predvideli za VVZ Ravne in Prevalje, bi v tem primeru namenili Kotljam. Oddelki bi imeli kapaciteto od 15 do 18 mest.

Potrebovali bi torej naslednje število novih mest:

VVZ	Sedanje kapacit.	Potrebno štev. mest	Manjk. štev. mest
VVZ Ravne	85	214	129
VVZ Prevalje	66	105	39
VVZ Mežica	43	79	36
VVZ Črna in odd. Žerjav	76	93	17
Kotlje	—	6	6*
Leše	—	6	6**
SKUPAJ	270	503	233

* (9 mest všteti že pri Ravnah pri obojestransko zaposlenih in jih Ravne odstopajo)

** (9 mest všteti že pri Prevaljah, velja isto kot za Ravne)

Če bi dosegli nivo kapacitet, kot je predvideno v tabeli, bi lepo pokrili potrebe varstva predšolskih otrok za dobo 7 let, ker računamo, da bo kakšnih 10 odst. otrok odpadlo (varstva ne bodo obiskovali).

POTREBNA SREDSTVA ZA GRADNJO VRTCEV IN PRIDOBITEV NOVIH PROSTOROV PRI OBSTOJEČIH VRTCIH

Okvirni izračun potrebnih sredstev temelji na naslednjih planskih elementih:

— v poprečju moramo računati na eno mesto v vrtcu 6² zasedenih površin,

— poprečni gradbeni stroški na 1 m² znašajo v vrtcu, ki so pritlični objekti, 1.400,00din.

— stroški za opremo znašajo ca 15 odst. gradbenih stroškov,

— stroški za zunanje urejanje zemljišča znašajo 10 odst. gradbenih stroškov.

Na eno mesto v zavodu torej lahko računamo 10.500 din investicijskih stroškov. (Po podatkih zavoda za napredek gospodinjstva Ljubljana za leto 1968.) Po novejših podatkih je cena narasla na 12.500 din. Računano po ceni 12.500 din na eno mesto bi potrebovali za pokritje novih mest okrog tri milijone din.

MOŽNOSTI ZA FINANCIRANJE INVESTICIJ V VZGOJNO VARSTVENIH ZAVODIH V LETIH 1970 DO 1974

Glede na potrebe vlaganj v investicije za ureditev osnovnih šol in glede na vlaganja proračunskih sredstev za vzdrževanje dejavnosti v VVZ, so možnosti za financiranje investicij v vzgojno varstvenih zavodih za predšolske otroke izven zakona o skupnostih otroškega varstva in o financiranju nekaterih oblik otroškega varstva, ki velja od 1. 1968, izredno majhne. Toda že ta zakon nam zagotavlja dovolj optimistične prognoze, kajti v 5 letih bi v glavnem pokrili nujne potrebe po investicijah v varstvu predšolskih in šolskih otrok. Možna finančna konstrukcija investicij v otroško varstvo v letih 1970 do 1974 s pripombo, da bi bili nadalje veljavni obsto-

ječi zakonski predpisi o sredstvih otroškega varstva in sedaj veljavna določila banke o dajanju kreditov in določila republiške skupnosti otroškega varstva, je v kratkem naslednja:

— v letu 1970 bi pridobili iz sredstev otroškega varstva, če bi jih vročili pri banki, in iz kredita republiške skupnosti otroškega varstva SRS 700.000,00 din

— v letu 1971 bi pod približno enakimi pogoji kot v letu 1970 pridobili 525.000,00 din

— v letu 1972 1.050.000,00 din

— v letu 1973 bi mogli izkoristiti za gradnjo objektov varstva 525.000,00 din

— v letu 1974 1.050.000,00 din

Skupaj možna investicijska sredstva 1970 do 1974 (ob enakih pogojih, kakor veljajo sedaj) 3.850.000,00 din

POTREBNI KADRI ZA RAZVOJ VARSTVA PREDŠOLSKIH OTROK

Za varstvo predšolskih otrok potrebujemo primerno število osebja.

Po ugotovitvah zavoda za šolstvo SRS je treba za urejeno delo v VVZ predvideti za posamezne skupine otrok naslednje število vzgojnega osebja za predšolske otroke.

Starost otrok	Številčnost skupine	Vzgojno osebje
3 mesece do 2 leti	največ 8 otrok	1 otroška negovalka ali med. sestra
2 leti do 3 leta	največ 12 otrok	1 medicinska sestra ali vzgojiteljica
3 leta do 6 let	največ 20 otrok	1 vzgojiteljica
6 let do 7 let	največ 24 otrok	1 vzgojiteljica
mešana skupina	največ 20 otrok	1 vzgojiteljica

Število zaposlenih v letu 1968:

VVZ	Število vzgojiteljev	Upravnik
Ravne	8	1
Prevalje	5	
Mežica	4	
Črna	4	
SKUPAJ	21	1

Samo upravniško delo je opravljala upravna VVZ na Ravnah, medtem ko so v drugih zavodih upravljale upravnice tudi pedagoško delo in so imele svoje skupine. Ker pred zgraditvijo novih prostorov na Ravnah in v Mežici ni mogoče zahtevati, da se v varstvo vključujejo otroci v starosti od 2 do 3 let, zadostuje kader, ki je v VVZ.

POTREBNA SREDSTVA ZA RAZVOJ DEJAVNOSTI

Poprečni mesečni strošek v letu 1968 je znašal na 1 otroka v VVZ 120,00 din.

V strošek so vračunani:

- osebni dohodki osebja,
- materialni stroški,
- prehrana (malica, kosila se plačujejo posebej)
- nabava drobnega materiala

Če vzamemo pri izračunavanju, koliko stane dejavnost za osnovo strošek 1 otroka iz leta 1968, potem bi potrebovali za realizacijo programa 726.520,00 din.

Izhajajoč iz ocene materialne preskrbljenosti družin, menimo, da bi prispevali k stroškom dejavnosti:

— obojestransko zaposleni starši poprečno 50 odst.

— samohranilci poprečno 30 odst.

— vzgojno problematične družine 10 odst.

— starši otrok v starosti 6 do 7 let 15 odst.

Po taki oceni bi znašali prispevki staršev, računani na poprečni oceni mesečno 120,00 din, ki je veljala v letu 1968, 262.310,000 din.

V letu 1968 je bilo dodeljenih iz sredstev za program »B« iz TIS občine Ravne na Koroškem:

	TIS	Samoprisp. staršev
VVZ Ravne	195.200,00	109.020,00
VVZ Prevalje	96.940,00	27.280,00
VVZ Mežica	96.680,00	24.620,00
VVZ Črna	85.600,00	36.480,00
Za »male šole«	17.000,00	
SKUPAJ	491.420,00	197.400,00

Ob predpostavki, da bodo sredstva tudi v bodoče dodeljena v sedanji višini oz. po-

Nakup ob teti Jeseni

večana z rastjo dohodka TIS občine Ravne na Koroškem in da bodo zbrana sredstva od staršev v višini 262.310,00 din, nastane primanjkljaj sredstev samo za enega vzgojitelja. Iz tega sledi, da zaradi sredstev za dejavnost lahko takoj preidemo na 100-odst. realizacijo programa.

Posebno pozornost zasluži ocena materialne preskrbljenosti družin oz. ali je odstotek, ki naj bi ga prispevale k pokrivanju stroškov posamezne skupine prebivalstva, dovolj realno ocenjen. Poleg tega da mi predlagamo samo poprečno višino prispevka, bi kazalo, da imajo VVZ izdelane še notranje diferenciacije glede na oceno oz. na prispevek (če je npr. poprečno 60,00 din, lahko nekdo v tej skupini plača 70,00 din, drugi pa 50,00 din).

Programa ne diktira lokacija. Menimo, da je lokacija vrtcev izredno pomembna in mora temeljiti na predvidevanjih razvoja kraja v smislu urbanističnega programa ob dogovoru s krajanji. Zaradi lažjega odločanja pri lokaciji smo za kraj Dobja vas ugotovili, kakšne potrebe varstva bodo nastale v trenutku, ko bo kraj naseljen. Opozorjamo, da so prebivalci večinoma z Raven in bodo s tem, če bo vzgojno varstvena ustanova locirana v Dobji vasi, sproščene kapacitete na Ravnah. Zato torej so kapacitete na prebivalce Dobja vas računane v kvoti potreb za Ravne.

KOLIKO VARSTVA BI LAHKO RAZVILI V LETU 1970

Prostorne razmere so trenutno največja ovira za razvoj otroškega varstva predšolskih otrok. Ker bo trajalo nekaj let, da se bo stanje na tem področju normaliziralo, moramo vztrajati, da se otroško varstvo razvije po programu, vendar z nekoliko drugačnimi rešitvami. Četudi bodo kapacitete VVZ do izgradnje obremenjene kot sedaj, bodo vseeno moralj nekateri VVZ preiti na organiziranje popoldanskih skupin za otroke v starosti od 6 do 7 let.

Za izvajanje dejavnosti za otroke, ki naj se vključujejo v dnevno varstvo po

merilih programa, so sredstva zagotovljena. Tudi kadrovske potrebe so pokrite.

Srečo imamo, da nam izven okolišev vrtecev ostane zelo malo otrok (12 odst.). Za te otroke se organizirajo »male šole« v najbližjih šolskih prostorih.

VARSTVO ŠOLSKIH OTROK

Varstvo šolskih otrok je slabo razvito. Pomanjkanje prostora in sredstev za financiranje dejavnosti sta glavna vzroka za razmere na področju varstva šolskih otrok. Obe obliki, to je varstvo predšolskih in šolskih otrok, sta po svojem namenu enakovredni, zato ne moremo razvijati enega varstva na račun drugega. Kompleksno obravnavanje problema je torej nujno zaradi objektivnih in smiselnih odločitev.

Šolsko varstvo je v naši občini na začetku poti. Zaradi iskanja vsebine dela, kadrovskih težav, neprimernih prostorov oziroma zaradi dejavnosti, ki je v praksi še malo preizkušena, se ta bori z začetnimi težavami. Pomen varstva morajo starši šole spoznati, zato vsi starši varstvu še niso naklonjeni. Iz tega izhaja, da se organizatorji morajo truditi za njegovo vsebinsko izpopolnitev. Te zahteve mora postaviti pred organizatorje tudi družba, ker vloga vanj visoka sredstva.

Prvi oddelki varstva so nastali v šolskem letu 1966/67. V letošnjem letu je vključenih 156 ali 4,2 odst. otrok v starosti od 7 do 15 let.

Počasnejši razvoj varstva predšolskih otrok v naslednjih 5 letih je spričo velikih potreb po investicijskih vlaganjih, spričo angažiranja novih sredstev za financiranje dejavnosti šolskega varstva in spričo omejenih družbenih sredstev popolnoma utemeljen.

V obdobju 1970 do 1974 predvidevamo zajeti v šolsko varstvo 643 ali 18 odst. otrok. Potrebe, ki jih prikazujemo, so raziskane. S pomočjo ankete, ki je bila izvedena po vseh šolah, smo dobili dragocene podatke. (Za sestavljanje programa smo uporabljali 2800 anketnih listkov.)

Ker zajemamo v prvi fazi v varstvo zelo omejeno število otrok, smo pri vključevanju imeli v mislih probleme, ocenjevane po stopnji družbene nevarnosti. Zaradi razlik v osebnem dohodku in premajhne zaščite družine v našem socialno varstvenem sistemu nastajajo različno ekonomsko sposobne skupine prebivalstva. Taka situacija ustvarja neenakost v pogojih življenja otrok in otroci vstopajo v šolo pod zelo različnimi pogoji. Zaradi neurejenih razmer v šolah in različni ekonomsko sposobnih družin obiskujejo otroci šolo prav tako v zelo različnih pogojih. Velika neenakost v razvojnem obdobju otrok, nadalje razlike v pogojih, v katerih se otroci izobražujejo, so nevarnosti za nastajanje raznih deviacij socialnega in zdravstvenega poretka, ki se kažejo ali v slabšem zdravstvenem stanju otrok, predvsem zaradi pomanjkljive hrane, ali na drugi strani v asocialnih dejanjih, nadalje v slabih učnih uspehih, ki porajajo zaradi nedokončane osnovne šole veliko število nekvalificiranih delavcev. Materialno izobilje rodi pogosto družbene ekscese, ki so enaki

Vse to smo naredili sami

Foto: M. Hancman

onim, ki jih rodi pomanjkanje. Toda pri materialnem izobilju se srečamo s popolnoma drugimi vzroki. Zaposlenost staršev in premalo ukvarjanja z otroki so poglaviti vzroki za slabe uspehe, za prestopke njihovih otrok ipd.

S programom se spodbuja družbo in strokovne delavce, ki se ukvarjajo z vzgojo mladine, da bi razvijali varstvo naprej:

- zaradi pomoči pri vzgoji otrok zaposlenim staršem,
- zaradi nudenja pomoči pri učenju otrokom, ki v šoli slabo uspevajo,
- zaradi pomoči pri vzgoji otrok staršem, ki iz katerega koli razloga zanemarjajo vzgojo svojih otrok ali niso sposobni vzgajati.
- zaradi odvratanja otrok od asocialnih dejanj, zaradi privajanja na delovne navade ter
- zaradi omogočanja izdelovanja šolskih nalog otrokom, ki živijo v posebno slabih stanovanjskih pogojih.

Na teh izhodiščih temeljijo raziskane potrebe in jih opravičeno označujemo za nujne.

Pri nas ima varstvo po svoji vsebini v glavnem delovni značaj. Iz istega razloga in ker imajo nekateri otroci zelo daleč do šole, je varstvo časovno omejeno. S psihološkega stališča je časovna omejitev varstva v obliki, kakršno lahko nudimo danes, edino pravilna. Za vzgojno zanemarjene otroke in otroke, ki izhajajo iz družin, kjer še ni prevladala misel, da je uspešno končana osemletka pogoj za vstopanje v življenje, je varstvo prisila in je treba otroke in starše o njegovi potrebi še vedno osveščati.

Zavedamo se, da bi varstvo moralo nuditi otroku poleg dela tudi sproščanje. Dobro opremljena športna igrišča, igralni klubi in organizirana prehrana so stvari, ki jih v našem varstvu zelo pogrešamo. Za vse to pa je seveda potrebno veliko denarja.

V času, ko imamo na razpolago zelo omejena sredstva, poskušamo s programom poiskati tiste rešitve, ki se zdijo najboljše in dosegljive v bližnjem času.

POTREBE VARSTVA PO ŠOLAH

Oblike, ki živijo v praksi varstva šolskih otrok, imajo vse znake podaljšanega bivanja v šolah.

V šolskem letu 1969/70 je v 7 oddelkih podaljšanega bivanja v šolah naslednje število otrok: na osnovni šoli Ravne 136 ali 9,4 odst., na Prevaljah 20 ali 2,3 odst., v Mežici in Črni nobeden, skupaj 156 ali 4,2 odst. (L. 1968/69 je v aprilu in maju deloval en oddelek s 25 učenci v Mežici.)

Varstveni oddelki delajo v prostorih osnovnih šol. Prostorna zasedenost šol je zelo različna, zato so tudi možnosti za organiziranje varstvenih oddelkov zelo različne.

Odstotek zasedenosti prostora po osnovnih šolah je tak: Ravne na Koroškem 172, Prevalje 114,5, Mežica 125, Črna na Koroškem 125 ali 143, če bi delali vsi oddelki v šolski zgradbi.

To pomeni, da je največ dvoizmenskega pouka v osnovni šoli na Ravnah in v Črni, nato sledita Mežica in Prevalje.

Po osnovnih šolah je treba organizirati varstvo za naslednje število otrok: Ravne 260, Prevalje 155, Mežica 100, Črna na Koroškem 128, skupaj 643 ali 18 odst. od vseh šolskih otrok.

Pri podatkih, koliko otrok naj bi zajeli v varstvo po šolah, imamo v mislih tudi otroke iz naselij, ki sestavljajo tako imenovane šolske okoliše. Čeravno ne bodo mogli vsi otroci iz oddaljenih krajev obiskovati varstvenih oddelkov, pa vendar pričakujemo precejšen odziv, če bo zanje organizirana hrana. Zaradi daljše odsotnosti z doma je programiranje varstva za otroke iz oddaljenih krajev brez hrane brezsmiselno in pri programiranju torej moramo upoštevati to kot dejstvo.

Potrebe po prostorih:

ŠOLA	Število oddelkov glede na število otrok ob predpostavki, da je v veljavi izmenični pouk: 1 odd. = 25 otrok	Sedanja zasedenost prostorov v šolah	Število možnih oddelkov glede na sedanjo zasedenost šole
Osnovna šola Ravne	10 odd. (5 učilnic)	172 %	—
Osnovna šola Prevalje	6 odd. (3 učilnice)	114,5 %	6
Osnovna šola Mežica	4 odd. (2 učilnici)	125 %	4
Osnovna šola Črna	5 odd. (2 1/2 učil.)	143 %	5

V času izmeničnega pouka zadostuje za 25 varstvenih oddelkov 12 1/3 učilnic. Varstvo je namreč treba prilagoditi šolskemu pouku (če je otrok dopoldne v šoli, bo popoldne v varstvu ipd.).

V osnovni šoli Črna varstva ni mogoče urediti do izgradnje novih prostorov. Osnovna šola Ravne pa nima za ureditev varstva praktično nobenih možnosti, ker je že z dvoizmenskim poukom bolj obremenjena kot vse druge šole, če bi organizirale varstvene oddelke tako, kot jih predvidevamo s programom. Če so danes varstveni oddelki v osnovni šoli na Ravnah, delajo v silno neugodnih prostorskih razmerah, ki grede na škodo pedagoškega dela, slabo pa delujejo tudi na razpoloženju učencev. Na razpolago so jedilnica in dve učilnici, v katerih je tudi pouk. Zato se zgodi, da se otroci, ki so v varstvenih oddelkih, morajo seliti tudi po dvakrat v enem dopoldnevu. Razmere so torej nezdržne.

INVESTICIJSKA VLAGANJA V PROSTORE ZA VARSTVENE ODDELKE V ŠOLAH L. 1970—1974

Če bi v sedanjih prostorih osnovnih šol organizirali varstvene oddelke po programu, potem bi bila zasedenost posameznih osnovnih šol takšna: Ravne 212 odst., Prevalje 142,8 odst., Mežica 150 odst. in Črna 165 odst.

Kalkulacijski elementi:

OBJEKT	Število učilnic	Površina m ²	Skupni stroški din
Osnovna šola Ravne na Koroškem	5	320	489.600,00
Osnovna šola Prevalje	3	192	320.640,00
Osnovna šola Mežica	2	128	216.320,00
Osnovna šola Črna	2 1/2	160	268.800,00
SKUPAJ	12 1/2	800	1.295.360,00

Pri izgradnji učilnic za varstvene oddelke imata utemeljeno prednost osnovni šoli Ravne in Črna. V obeh šolah morajo biti usmerjena vsa stremeljenja v to, da se obe šoli vneseta v program investicij v načrtovanem obdobju.

Stroški gradnje temeljijo na sedanjih cenah, na normativih, predpisanih za šole, gradnja pa se opravi v sklopu šolskega objekta.

VIRI FINANCIRANJA

Planirana sredstva za izgradnjo vrtecev, dograditev prostorov za predšolsko in šolsko varstvo in za adaptacije zgradb, v katerih so vrteci, presegajo poprečna letna vlaganja. Sredstva, ki se formirajo po zakonu o skupnostih otroškega varstva in financiranju nekaterih oblik otroškega varstva v Sloveniji, bi zadostovala do leta 1974 ob nezmanjšanem dotoku sredstev in ob sedaj veljavnih bančnih predpisih in pogojih, ki veljajo pri republiški skupnosti otroškega varstva SRS za pokritje skoraj 90 odst. investicijskih stroškov, za približno 10—15 odst. investicijske vrednosti pa bi morali iskati še dodatnih virov.

Ne le financiranje vzgoje in izobraževanja, tudi za nadaljnje investicije v te namene bo treba zagotavljati še po preteku planskega obdobja vsako leto določena sredstva. Investicijska dejavnost se bo po preteku planskega obdobja umirila, zastati pa ne bo smela, hkrati pa bodo potrebna vsa večja sredstva za investicijsko vzdrževanje in razširitev varstva šolskih otrok. Z 18-odst. zajetjem šolskih otrok v varstvo pokrivalo samo nujne primere, v naslednjih letih moramo računati s povečanim številom otrok v varstvu, istočasno

Zaposlenost staršev

Število otrok skupaj	Obojestr. zaposleni starši	Obrotniki	Kmetije	Zaposlen samo oče	Zaposlena samo mati	Inv. upok.	Osebn. in druž. upok.	Ostali (vzdrž., nezaposl.)
677	145	9	24	363	46	49	27	14

V odnosu na skupino otrok, ki bi bila potrebna varstva, imamo 29 odst. otrok obojestransko zaposlenih staršev in otrok mater samohranilk. Odnos je v primerjavi z zaposlitvijo žensk v občini (28,7 odst.) povsem točen, iz česar se da sklepati, da so z anketo zajeti vsi otroci obojestransko zaposlenih staršev in mater samohranilk, za katere smatrajo šole, da je podaljšano bivanje v šoli potrebno.

Veliko staršev pa daje otroke, ki v šoli dobro uspevajo, v varstvo svojim staršem ali drugim sorodnikom. V šolah je veliko število otrok osebnih, invalidskih in družinskih upokojevcov (11,2 odst.). Oskrbovanje teh otrok je skoraj vedno problematično, nizek dohodek na družinskega člana, ki največkrat ne zadostuje za pokrivanje elementarnih življenjskih potreb, je pogostokrat vzrok za slab učni uspeh (pomanjkljiva hrana, učni pripomočki, slaba obleka, stanovanjski pogoji ipd.). Največ otrok upokojevcov vseh kategorij srečamo na območju Črne in Mežice.

pa tudi s potrebnimi investicijskimi sredstvi.

Z investicijskimi sredstvi v višini okrog 4,1 milijona din, ki so potrebna za ureditev in zgraditev prostorov, v katere bi do leta 1974 vključili 27 odst. predšolskih otrok v starosti od 2—7 let in 18 odst. šolskih otrok, pokrijemo najnujnejše potrebe in bi se ob nadaljnjem vlaganju v investicije približali predvidevanjem republiškega plana šole v naslednjem planskem obdobju.

Na podlagi raziskav o potrebah varstva šolskih otrok so varstva potrebni naslednji otroci:

Starost otrok	Število
7	48
8	47
9	32
10	81
11	109
12	117
13	113
14	90
15	40

Ugotovitev ankete, da je podaljšano bivanje otrok v šoli predvsem potrebno otrokom v starosti od 11 do 13 let oziroma v 4., 5. in 6. razredu, je popolnoma pravilna in je usklajena z učnimi uspehi otrok. Prehod v višje razrede predstavlja mnogim otrokom usodne težave, če ne dobijo ob pravem času potrebne pomoči. Velikega pomena za uspevanje v šoli so brez dvoma utrjene delovne navade, ki jih pri otroku zelo pogrešamo, in sistem učenja, če otrokom ob pravem času od učiteljev ni bil dobro posredovan. Razen tega ima razvojno obdobje otrok tudi pomembno vlogo.

Vzdrževani otroci v družinah in številčnost družin z nepreskrbljenim 1 otrokom je 106, z dvema 214, s tremi 185, s štirimi 92, s petimi 30, s šestimi 28, s sedmimi 17 in z osmimi 5.

Družine so številčno precej močne. Nad polovico otrok, ki bi bili potrebni varstva, živi v družinah, ki imajo več kot dva nepreskrbljena otroka. Natančnejše analiziranje podatka pove, da odpade poprečno na 1 družino skoraj 2,9 otrok oziroma obojestransko zaposleni imajo poprečno na 1 družino le 2,2 otroka oziroma enostransko zaposleni imajo poprečno na družino po 3 nepreskrbljene otroke. Že ta podatek, da en hranilec preživlja 5 družinskih članov, teh pa je v odnosu na raziskano skupino 71 odst., in podatek o višini poprečnega osebnega mesečnega dohodka, ki se giblje v občini v prvem polletju 1969 okrog 1.020,00 din v gospodarstvu (tu je največ zaposlenih) in nekaj višji v negospodarstvu, pove, da je osebni dohodek na družinskega člana nizek in komaj zadostuje

za pokrivanje elementarnih življenjskih potreb. V 150 družinah, kjer živi od ene plače več kot 6,5 družinskih članov, pa so dohodki na 1 družinskega člana nižji od 220,00 din na mesec.

Iz podatka sklepamo, da je socialna struktura učencev osnovnih šol približno taka, kot jo prikazujemo za raziskovano skupino. Pri šolskih otrocih pa že opazimo, da mlajši zakonci prehajajo le na 4-članske družine. Toda še ena cela šolska generacija izhaja iz številčno zelo močnih družin, zato bo problem preskrbljevanja ostal še dolgo prisoten.

Na anketno vprašanje, ki se glasi: »Varstvo otrok obojestransko zaposlenih staršev in mater samohranilk je treba organizirati iz naslednjih razlogov«, smo dobili take odgovore:

1. Starši bi želeli oddati otroka v varstvo, čeprav je dober učenec — 59 otrok.
2. Oba starša sta zaposlena — mati je samohranilka. Otroci imajo slab učni uspeh, učno snov težko dojemajo — 78 otrok.
3. Oba starša sta zaposlena ali mati je samohranilka. Otroci kažejo vedenjske in osebnostne motnje. V šoli slabo uspevajo — 48 otrok.

4. Ostalo — 6 otrok.
5. Skupaj — 191 otrok.

Na anketno vprašanje, ki se glasi: »Varstvo otrok enostransko zaposlenih staršev je treba organizirati iz naslednjih razlogov«, smo dobili take odgovore:

1. Otrok je vedenjsko ali osebnostno moten. Izhaja iz urejene družine — 15 otrok.
2. Otrok je vedenjsko ali osebnostno moten. Otrokova družina ni primerna za otrokov razvoj — 50 otrok.
3. Otrok živi v družini, kjer zanemarjajo vzgojo. Socialno ekonomske razmere so slabe, učni uspehi so nezadovoljivi — 190 otrok.
4. Otrok ima dober učni uspeh. Zaradi trajnejšega pomanjkanja bi potreboval varstvo — 21 otrok.

5. Otrok učno snov težko dojema. Potreboval bi pomoč. Ekonomske razmere so šibke — 210 otrok.

6. Skupaj — 486 otrok.

7. Otroci so ponavljali razrede enkrat ali večkrat — 344 otrok. Mnogo otrok iz raziskovane skupine je prestopalo v višje razrede z 1 ali 2 negativnima ocenama.

Najmočnejša razloga, ki govorita v prid varstvu, sta zahteva po dodatni pomoči otrokom pri učenju in dejstvo, da ima mnogo otrok slabe učne uspehe, ki izhajajo iz družin, kjer so socialno ekonomske in stanovanjske razmere slabe, pogosto pa se pridružuje še zanemarjena vzgoja staršev, nizka kulturna prosvetljenost, alkoholizem ipd. Če z varstvom želimo zavarovati najbolj ogrožene otroke in jim pomagati preko težav, da bi usposobljeni stopili v življenje, je naša socialna politika pravilna, če je namenjena tistim skupinam prebivalcev, ki so zaščitni potrebni. Razen tega pa je zahtevnost osemletke tudi tolikšna, da bi bilo brezbrizno gledanje na uspehe otrok starejše generacije zelo kruto.

Dosedanja praksa je pokazala, da trajanje varstva 3 šolske ure ustreza potrebam šole, hkrati pa upošteva otrokovo psihično

in fizično zdržljivost. Glede na potrebe podaljšanega bivanja otrok v šoli, ki v največjem deležu izhajajo iz slabega učnega uspeha, ki je dostikrat posledica neurejenih domačih razmer ali zaposlenosti staršev, bi več kot triurno varstvo verjetno ne bilo učinkovito. Razen tega bi večurno varstvo zahtevalo boljše organizirano prehrano, urejena športna igrišča, klubske prostore ipd. Ureditev takega varstva bi bila prav dobra, toda ob sedanjih predpisih financiranja vzgoje in izobraževanja ni izvedljiva.

Za financiranje dejavnosti šolskega varstva bi potrebovali (izračun temelji na cenah 1. 1968) 400.620,00 din. K stroškom bi prispevali:

- sredstva temeljne izobraževalne skupnosti občine Ravne 53,5 odst,
- sredstva sklada za otroško varstvo 31,5 odst.,
- sredstva staršev 15 odst.

V letu 1968/69 je temeljna izobraževalna skupnost občine Ravne že prispevala za financiranje dejavnosti 90.000,00 din.

Starši so prispevali zelo različno. Na Ravnah mesečno poprečno po 16,00 din, na Prevaljah 15,000 din, v Mežici nič.

Menimo, da so cene glede financiranja dejavnosti za posamezne plačnike zelo realne, tako da ne bo posebnih zadržkov za realizacijo programa.

Najmanj 10 odst. otrok je potrebnih kosil. Brez prejemanja kosil je obiskovanje varstvenih oddelkov za njih praktično neizvedljivo. Za kosilo bi potrebovali 41.160,00 din.

Šolska prehrana je ena od zelo pomembnih oblik varstva. Potrebe bodo prav tako raziskane, na podlagi raziskav pa bo treba usmeriti politiko potrošnje in cen.

VARSTVO OTROK V POSEBNI OSNOVNI ŠOLI

(Povzetek)

Posebna osnovna šola Ravne nima lastne zgradbe. Svoje prostore ima v internatu šolskega centra železarne Ravne. Pouk je v dveh izmenah.

Glavna značilnost programa otroškega varstva posebne osnovne šole Ravne je njegova vsebina z upoštevanjem socialne strukture raziskovane skupine, z največjim poudarkom na treningu psihofizičnih sposobnosti učencev šole. Program upošteva porast učencev v naslednjih petih letih, ki temelji na povsem zanesljivih podatkih, in sicer na nataliteti in podatkih kategorizacije otrok, motenih v duševnem in telesnem razvoju. V letu 1969/70 predvideva, da bi morale obiskovati posebno osnovno šolo že 120 učencev.

Iz takih ugotovitev sledi zaključek, da se zagotavlja v naslednjem šolskem letu ali vsaj v teku 2 let pouk v posebni osnovni šoli vsem, ki so zaradi manj razvitih mentalnih sposobnosti v osnovni šoli neuspešni.

Oblike varstva so različne in se domneva, da so zelo praktične, za mentalno prizadeto mladino stimulative in koristne. Glavni poudarek je na treningu ročnih spretnosti. Oblike varstva imajo jasen cilj:

Kmečki drevored

poleg podaljšanega bivanja v šoli pomagajo učencem razvijati delovno vzgojo, s pomočjo predvidenih oblik varstva pa bi lahko dosegli izredne rezultate pri pripravljanju otrok za učna in delovna mesta. Organizirano delo je osnovni temelj za odvratanje otrok od ceste, za odtegotvanje iz slabe družine ter za rast kulture in prosvetljenosti, ki je doma ni zmeraj.

Iz programa nasprotno izhaja zahteva po skoraj popolnoma brezplačnem varstvu. Socialno ekonomske razmere v družinah, kjer žive otroci, dopuščajo do največ 10 odst. plačevanja malic od staršev in 5 odst. cene kosil, medtem ko morajo biti druge usluge domala brezplačne, ker se jih sicer otroci ne bodo posluževali.

Do rešitve tistih življenjskih pogojev, ki so osnova za uspešno končano šolsko obveznost, menimo, da bi morala zavzeti svoje stališče republika po skupščini in oblikovati socialno politiko za družine, ki nimajo niti ekonomskih pogojev, da bi se otroci primerno razvijali.

ZDRAVSTVENO VARSTVO OTROK

Programa zdravstvenega varstva otrok, kamor vključujemo tudi šolsko prehrano in še nekatere druge oblike varstva, razen logopedске ambulante nismo uspeli dokončati. Šolska prehrana otrok je zelo obširen problem in zahteva obširnih raziskav na terenu, zato predvidevamo, da bo lahko posredovan v razpravo šele naslednje leto. Zato vključujemo v predloženi program le logopedsko ambulanto.

RAZLOGI ZA USTANOVITEV AMBULANTE

Ustanovitev logopedске ambulante za občine Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne in Slovenj Gradec se predlaga iz naslednjih vzrokov:

Igra: voda se ne sme izliti iz kozarca

Komisija za kategorizacijo otrok, motenih v duševnem in telesnem razvoju, občinske skupščine Ravne na Koroškem (v komisiji delajo pediater, psihiater, psiholog, defektolog, socialni delavec, nekateri zdravniki — specialisti le po potrebi) je pri svojem večletnem delu naletela na mnogo otrok, ki so dosegali v osnovnih šolah izredno slabe učne uspehe, tako da so pri učiteljih nastajale domneve, da so otroci mentalno zaostali. Pregledi so domnevanja pogosto ovrgli, ker so testni rezultati in druge preiskave pokazali, da gre za otroke z normalno duševno razvinitostjo. Najčesteje se je v takih primerih ugotovilo, da otroci ponavljajo razrede zaradi branja ali slovenščine in da so težave posledica slabo razvitega govora ali pa druge govorne motnje, ki so lahko težje ali lažje stopnje.

Kakor vsaka bolezen sodi v roke strokovnjaku, sodijo tudi govorne motnje v roke za to usposobljenim delavcem. Če bi samo ugotavljali, da govorne motnje so, da jih je po številu manj ali več, bi se stanje zato prav nič ne popravilo. Zato se predlaga za reševanje problemov ureditev službe tako, da bo ob postavljeni logopedski diagnostiki na razpolago tudi terapija.

Zato se predlog izogiba polovičarske organizacije službe in teži k vsebinsko poglobljenemu delu, čeprav v začetku nekoliko še na škodo števila zajemanja primerov.

O govorni motnji govorimo tedaj, ko je sprememba vsebine ali akustičnega efekta dovolj velika, da pritegne pozornost, da ovira medsebojno sporazumevanje ali neugodno vpliva na govornika oziroma poslušalca. Treba je še poudariti, da je pogost spremljevalec mentalne prizadetosti prizadet govor ali sluh ali pa oboje. Slab govor ali druge govorne motnje pogosto nastopajo tudi pri poprečno inteligentnih otrokih. Glede na vrsto populacije, ki jo obravnava za to organizirana služba oziroma logopedska ambulanta, je njena vrednost toliko večja. Razen tega je najzanesljivejša služba za odkrivanje mentalno prizadetih predšolskih in šolskih otrok,

rekli smo namreč, da mentalno prizadetost pogosto spremlja slab govor.

Zgodnje odkrivanje in zdravljenje motnje daje v razmeroma kratkem času izredne rezultate. Ima pa še to prednost, da otrokom ne bo treba zgubljeni šolskega leta v osnovni šoli. Do sedaj velja namreč praksa, da šele po približno enem letu obiskovanja osnovne šole zaključujemo, ali je otrok sposoben delati v osnovni šoli ali ne. Zato zapravljamo na leto kar precejšnja finančna sredstva. Že samo to dejstvo delno utemeljuje potrebo po organiziranju službe.

Za vpis v srednje šole, v katere stopajo učenci iz osnovnih šol, se iz leta v leto zaostrujejo pogoji. Služba za medicino dela je iz dneva v dan natančnejša pri ocenjevanju duševnega in telesnega zdravja za delavce, ko prvič iščejo zaposlitve. Socialne službe so vsak dan priča tragedijam mladih ljudi, ki se zaradi nezdravljene telesne ali duševne invalidnosti ne morejo vključiti v delo. Pot v existenco jim je povsem zaprta. Rehabilitacija in rehabilitacija zato postajata vsak dan pomembnejši stroki in zahtevata kompleksnih rešitev. Problem invalidnosti mladih terja ukrepov za njegovo reševanje od republiške skupščine do občinskih skupščin. Razen tega nastaja vedno bolj neodložljiva potreba po izpolnitvi zakonodaje, kar bi morali forsirati vsi, ki se s problematiko tako ali drugače srečujemo.

Glede na strožje zahteve srednjih šol in delovnih mest, se je mladina zaradi mnogih nerešenih vprašanj osnovne šole in družine znašla v nezavidljivem položaju.

Zastopanje ideje, da so za uspešno šolanje v osnovni šoli dovolj le primerne učiteljice in učitelji, postaja nevzdržno in povzroča toliko večjo škodo, kolikor dlje so take ideje žive in imajo še svoje zagovornike. Šele s službami, ki vzpostavljajo s sodobnimi terapevtskimi sredstvi in metodami socialno, duševno in telesno zdravje, lahko pričakujemo oz. zahtevamo zadovoljive uspehe, zaradi katerih bodo otroci lahko odhajali usposobljeni na delovna mesta.

Govorne motnje pri otrocih, ki obiskujejo osnovne šole na območju občin Dravograd, Ravne in Slovenj Gradec, so precej pogoste.

Najbolj pogoste so: bebljanje, jecljanje, brbotanje, organske napake in afazija.

Logopedska ambulanta, ki jo predlaga komisija v ustanovitev, je le ena izmed služb na področju rehabilitacije in rehabilitacije predšolskih in šolskih otrok, ki pomaga človeku preko težav pri socializaciji njegove osebnosti, pri doseganju poklica in vstopanju v samostojno življenje.

ORGANIZACIJSKA STRUKTURA AMBULANTE

Strokovni delavci, ki postavljajo logopedsko diagnostiko, opravljajo terapijo z različnimi terapevtskimi sredstvi in metodami ter delajo na področju preventive, tako da sistematično pregledujejo predšolske in šolske otroke, da odkrivajo govorne in slušne motnje, usposabljuje učitelje za delo s takimi otroki, jih usposabljuje za detekcijo, prosvetljujejo starše in predla-

gajo pristojnim organom ukrepe za izboljšanje stanja, se pri opravljanju dela povezujejo v določeno organizacijsko obliko, ki ima značaj samostojne delovne organizacije (center, zavod) ali pa strokovne enote pri že obstoječi delovni organizaciji. To pa je lahko šola, socialni zavod, zdravstveni zavod ipd. Presojanje o vrsti organizacije je odvisno od razmer na območju, za katerega se organizira služba, od velikosti problema in dejavnosti.

V našem primeru smatramo logopedsko ambulanto pri koroškem zdravstvenem domu Ravne za najbolj primerno in smotrno obliko dela, in to iz več razlogov.

1. Vse primere otrok s težjimi govornimi in slušnimi motnjami, ki zahtevajo glede na vrsto in stopnjo motnje posebne obravnave (šolanje, ko to ni več možno ne v osnovni ne v posebni šoli), lahko pošilja občine Dravograd, Radlje, Ravne in Slovenj Gradec v center za korekcijo govora in sluha v Maribor na rehabilitacijo in rehabilitacijo. Organizacija specialnega šolanja je izredno draga in je nujno, da zajema večji geografski kompleks (severovzhodno Slovenijo). Iz teh razlogov našega projekta ne obremenjujemo s podrobnimi izhodišči o razširjeni dejavnosti in opuščamo vsako misel o organiziranju vzgoje in izobraževanja otrok znotraj organizacije. Na podlagi te ugotovitve, števila primerov, ki sicer ni strokovno še dovolj dokumentirano, pač pa so približno ocenjeni in z njimi lahko precej zanesljivo računamo, in vrste motenj, ki pri nas obstajajo, smatramo, da zadostuje logopedska ambulanta (ne center).

2. Predlog za ustanovitev logopedske ambulante pri koroškem zdravstvenem domu Ravne podpira nadalje dejstvo, da je koroški zdravstveni dom doslej edina delovna organizacija medobčinskega pomena, kjer so že organizirane nekatere službe, ki bi služile tudi logopedski ambulanti.

Logopedska ambulanta naj bi torej obravnavala probleme vseh štirih občin.

3. Logopedska diagnostika in terapija se glede na vrsto in stopnjo govornih motenj dopolnjujeta še z naslednjimi zdravniki specialisti: — otorinolaringologom, z nevrologom, s pediatrom, z okulistom.

Če izhajamo iz predpostavke, da je pri organizaciji službe primarnega pomena organska povezava služb, ki po potrebi nastopajo pri zdravljenju, in da v koroškem zdravstvenem domu delajo naštetih specialisti, nam tudi to dejstvo podpira predlog organizacije.

4. V koroškem zdravstvenem domu so na razpolago primerni prostori.

5. Nekaterih osnovnih sredstev, predvsem so to avdiometer in aparata »suvaglingua« (za trening sluha), si medsebojno delita uporabo dispanzer za medicino dela in logopedska ambulanta. Pri tem mislimo na to, da bi aparatov v celoti ne izkoriščal ne dispanzer za medicino dela ne logopedska ambulanta. Souporaba razmeroma dragih aparatov je možna in ekonomsko opravičljiva. Glede na to:

— da je zdravstveni zavod po svoji vsebini dela primeren za organizacijo službe za korekcijo govora in sluha,

— da se logopedska diagnostika in terapija dopolnjujeta, na stopnjo in vrsto motnje z nekaterimi specialističnimi služ-

bami, ki že obstajajo v koroškem zdravstvenem domu,

— da si nekatera osnovna sredstva lahko delita v uporabo dispanzer za medicino dela in logopedška ambulanta,

predlaga komisija skupščine Ravne na Koroškem za kategorizacijo otrok, motenih v duševnem in telesnem razvoju, ustanovitev logopedške ambulante za območje občin Dravograd, Radlje, Ravne in Slovenj Gradec pri koroškem zdravstvenem domu Ravne na Koroškem, v svojstvu strokovne enote z enakopravnimi pristojnostmi in pravicami, ki veljajo po pravilniku o organizaciji delovnih mest in sistemizaciji delovnih mest za druge ambulante. Temeljna strokovna enota za logopedsko ambulanto pa je služba za varstvo otrok in mladine.

LITERATURA

1. Zakon o skupnostih otroškega varstva in o financiranju nekaterih oblik otroškega varstva SRS.

2. Akcijski program republiške skupnosti otroškega varstva SRS za leto 1968.

3. Centralni zavod za napredek gospodinjstva Ljubljana, »Razvoj dnevnega varstva otrok v Ljubljani«.

4. Anketni listi — uporabljeni kot metoda za raziskave potreb varstva.

5. Temeljna izobraževalna skupnost občine Ravne na Koroškem, »Možna finančna konstrukcija investicij v otroško varstvo v letih 1970—1974«.

6. Normativi za graditev in opremo osnovnih šol v SRS. Dodatek k Uradnem listu SRS, št. 21/68.

7. Statistični podatki — skupščina občine Ravne na Koroškem.

8. Urbanistični program občine Ravne na Koroškem.

Pod gonjami, inženiring in še kaj

(Razgovor s šefom urbanističnega biroja tov. Perovcem)

Zasledujemo po dnevnem časopisju in uradnih glasilih sprejemanje urbanistične dokumentacije, to je urbanističnih programov, ki so predvideni za območja posamezne občine, in urbanistične načrte za mesta in naselja. V kakšni fazi izdelave oziroma že sprejeti od občinskih skupščin so ti elaborati za koroško regijo oziroma občine Ravne, Slovenj Gradec in Dravograd, za katere ste pooblaščen izdelovati urbanistično dokumentacijo?

Nakazal bom samo dejstva, ki so vplivala na sprejemanje in objavljane zakonitih aktov, zakaj urbanistična dokumentacija ni bila že pred leti objavljena v uradnih glasilih:

1. Leta 1964 je bil izdelan »Urbanistični program koroške regije« (po naročilu republiškega sekretariata za urbanizem in koroških občin), ki obravnava prostorsko razporeditev za omenjene občine in funkcije, ki jih občine opravljajo in ki naj bi jih v bodoče imele. Elaborat je bil razgrnjen po predpisih in sprejet na skupščini občine (o tem niso bili objavljeni uradni akti — odloki. Sekretariat za urbanizem Ljubljana je na ta elaborat dal pripombe po treh letih). Elaborat je bil izdelan v štirih knjigah s povzetkom iz elaborata za razpravo odbornikov občinskih skupščin.

2. Na podlagi tega elaborata so bili izdelani:

— urbanistični program občine Slovenj Gradec (ena knjiga),

— urbanistični program Ravne na Koroškem (dve knjigi),

— ureditveni načrt za Dravograd (tri knjige),

— ureditveni načrt za Prevalje (dve knjigi),

— ureditveni načrt za Mežico (dve knjigi),

— ureditveni načrt za Črno (ena knjiga).

Za vsako omenjeno naselje pa je bila izdelana inventarizacija stavb in prebivalstva s fotografijami posameznih stavb (za to je naložena kartoteka).

3. Vsa navedena urbanistična dokumentacija je bila razgrnjena in obravnavana na svetih krajevne skupnosti, zborih ob-

čanov in občinskih skupščinah. Prikazani so bili tudi diapozitivi o programu koroške regije, urbanističnih načrtih in ureditvenih načrtih.

4. Po novem zakonu o urbanističnem planiranju je bilo treba ponovno dopolniti že obstoječo urbanistično dokumentacijo, tako da je stanje trenutno naslednje:

a) sprejeti so bili urbanistični programi za območje občine Dravograd, Ravne in Slovenj Gradec;

b) sprejeti so urbanistični redi (odloki, ki jih je pripravil biro) za omenjene občine, ki obravnavajo gradnjo izven območij, za katera ni predviden urbanistični načrt, in naselja, za katera je predviden samo zazidalni načrt.

c) Sprejet je urbanistični načrt za naselje Dravograd.

d) Pred sprejemom na občinski skupščini je urbanistični načrt za mesto Slovenj Gradec — bil je javno razgrnjen in se trenutno zaključujejo dela v zvezi s pripombami in predlogi, nakar bo dan skupščini v razpravo in sprejem.

e) Dopolnjujejo se urbanistični načrti za mesto Ravne, naselja Prevalje, Mežico in Črno, ki bodo dani v javno razpravo v mesecu februarju. Dopolnitve se nanašajo na omenjeni novi zakon in predloge sprememb od krajevnih skupnosti.

Ko ste že omenili krajevne skupnosti, kakšno povezavo ima biro s temi organi?

Krajevne skupnosti lahko dajo po zakonu o urbanističnem planiranju pripombe na predloge oziroma odločitve biroja glede poseganja v prostor (zazidalni načrt, posamezne lokacije, funkcije itd.). Zelo dobro sodelovanje imamo s krajevno skupnostjo Mežica, Prevalje in Črna, s katerimi obravnavamo vsako lokacijo posebej, preden gre v javnost. Urbanistične komisije pri omenjenih krajevnih skupnostih so zelo aktivne. Naj omenimo, da smo s krajevno skupnostjo Prevalje obravnavali zazidavo »Pod gonjami« trikrat na osnovi treh variant, ki jih je izdelal biro. Še pestrejša razprava je bila pri krajevni skupnosti Mežica glede razširitve obstoječega pokopališča oziroma določitve lokacije za novo pokopališče (o tem piše inž. Mezner).

Omenili ste zazidavo oziroma razgrnjeni zazidalni načrt »Pod gonjami« na Farni vasi, ki ga trenutno razstavljate v izložbi knjigarne na Prevaljah. Kaj vas je vodilo (biro in odgovornega urbanista), da ste posegli v ta prostor, kakšna je zazidava ter kakšne stroške komunalne ureditve ste planirali?

Na to načrtovanje je vplivalo več faktorjev: potrebe po lokacijah, vključiti gradnjo v naselje in jo približati preskrbovalnim funkcijam ter se izogniti večjim stroškom za komunalno opremo zemljišča (cesta, vodovod, kanalizacija, električno omrežje, zelenice). Nekateri so predlagali zazidavo Ciglanca, ki pa bi bila po naših izračunih, kar se tiče komunalne opremljenosti zemljišča, trikrat dražja. V perspektivi pa bo treba poseči tudi v ta prostor.

V naselju Prevalje je le malo neoddanih lokacij — samo še nekaj dvojčkov ter nekaj individualnih hiš. Povpraševanje po lokacijah je precejšnje. Pri biroju smo vknjižili 27 primerov ter 15 tovarne rezalnega orodja Prevalje za njihove delav-

Na Fari raste novo naselje

ce. Nekateri pa ima evidentirane krajevna skupnost Prevalje. Zemljišče »Pod gonjami« je po urbanističnem načrtu predvideno za gradnjo individualnih hiš. Nismo pa pričakovali, da bomo morali že v tem letu pripraviti zazidalne načrte za ta prostor. Zanj niso interesenti samo Prevaljčani, ampak tudi Ravenčani in Mežičani. O projektu oziroma zazidalnem načrtu je dal obrazložitev inž. Mezner v članku »Aktualni problemi pri urbanizaciji doline«.

Omenim naj še to, da smo bili za izdelavo tega projekta v dogovoru s skladom za potrebe komunalne dejavnosti občine Ravne in krajevno skupnostjo Prevalje o sofinanciranju načrtovanja. Ko pa je bil izdelan zazidalni načrt že do polovice, sta oba investitorja odpovedala sofinanciranje pri izdelavi projekta, tako da je biro prevzel v izdelavo elaborat v lastni režiji. Po sedanjih izračunih bo moral graditelj pri biroju plačati za lokacijsko dokumentacijo 1850 din. V tem znesku so vračunani stroški:

- geodetski načrti sedanjega stanja zemljišča (kataster),
- ugotovitev sedanjega stanja lastništva zemljišča (zemljiška knjiga),
- dopolnilne meritve,
- geološke raziskave zemljišča (tal) — tri sonde,
- izdelava zazidalnega načrta s komunalnim načrtom in po zakonu predvidena soglasja,
- lokacijska dokumentacija,
- razparcelacija zemljišča, ki jo bo naročal biro,
- pregledi projektov,
- zakoličba posameznega objekta,
- kontrola zakoličbe posameznega objekta.

Lokacijsko dokumentacijo urbanistični biro že pripravlja. Po sprejetju zazidalnega načrta od SO in po dokazilu o lastništvu zemljišča bo graditelj lahko takoj prevzel lokacijsko dokumentacijo.

V uvodu ste govorili o osnovni preskrbi novega naselja »Pod gonjami«. Ali o tem lahko več poveste in kaj razumete pod nazivom osnovna preskrba?

V urbanistični terminologiji uporabljamo dva naziva: osnovna oskrba in osnovna preskrba. Govoril pa bom samo o osnovni preskrbi kot delni terciarni funkciji (trgovina, gostinstvo, obrt). Kot sem že omenil, je biro pripravil več variant zazidave »Pod gonjami« in so bili na tem prostoru predvideni tudi objekti preskrbovalnih funkcij. Po posvetu z odgovornimi predstavniki za te dejavnosti smo prišli do zaključka, da trgovski obrat izključimo iz te zazidave in lociramo večjega v bližini Mačiča — trgovsko hišo z restavracijo, ki bo v perspektivi pokrival prostor za okoli 2000 prebivalcev. V obravnavanem prostoru pa je predviden objekt otroškega varstva. Trenutno pa se bodo novi naseljenci oskrbovali s funkcijami, ki sedaj obstajajo na Farni vasi (oddaljenost največ 300 metrov).

Želel bi, da bralce Fužinarja obvestite o izdelavi drugih načrtov vašega biroja za ravenko občino.

Ne bom ponavljal, kar sem že omenil v našem programskem in načrtovalnem

Zap. št.	Vsebina dokumentacije	Investitorji javnih zgradb		Investitorji individualnih zgradb	
		sedanje stanje	servisna služba	sedanje stanje	servisna služba
1.	Naročilo oziroma vloga za izdajo lokacijske dokumentacije	investitor	investitor	investitor	investitor
2.	Izbira lokacije:				
	a) v zazidalnem načrtu	biro	biro	biro in inv.	biro in inv.
	b) izven zazidalnega coninga	biro	biro	inv. in biro	inv. in biro
3.	Ogled mikrolokacije po odgovornem projektantu (izven zazidalnega coninga)	biro	biro	biro	biro
4.	Ureditev lastništva zemljišča	investitor	biro	investitor	investitor
5.	Predložitev geodetskega načrta sedanjega stanja (kataster)	investitor	biro	investitor	biro
6.	Izdaja lokacijske dokumentacije	biro	biro	biro	biro
7.	Vloga OS za izdajo lokacijske odločbe (predložitev lokacijske dokumentacije)	investitor	biro	biro	biro
8.	Komisijski ogled mikrolokacije (občinska komisija)	upravni organ	upravni organ	upravni organ	upravni organ
9.	Izdaja lokacijske odločbe	upravni organ	upravni organ	upravni organ	upravni organ
10.	Predračun za projektiranje objekta (razpis)	investitor	biro	—	—
11.	Izbira projekta na osnovi elementov, ki so podani v tehničnem poročilu in lokacijski odločbi	investitor	biro-inv.	investitor	biro-inv.
12.	Pregled projekta in izdaja soglasja na projekt	biro	biro	biro	biro
13.	Vloga na OS za izdajo gradbenega dovoljenja s predložitvijo 4 izvodov gradbenega dovoljenja s soglasji:	investitor	biro	investitor	biro
	a) vodovod	investitor	biro	investitor	biro
	b) kanalizacija	investitor	biro	investitor	biro
	c) električno omrežje	investitor	biro	investitor	biro
	d) železnica	investitor	biro	investitor	biro
	e) cestno podjetje oziroma uprava	investitor	biro	investitor	biro
	f) spomeniško varstvo	investitor	biro	investitor	biro
	g) medobčinska urbanistična inšpekcija	investitor	biro	investitor	biro
	h) sanitarna inšpekcija	investitor	biro	investitor	biro
	i) kmetijska inšpekcija	investitor	biro	investitor	biro
	j) vodno gospodarska skupnost	investitor	biro	investitor	biro
14.	Izdaja gradbenega dovoljenja	upravni organ	UO	UO	UO
15.	Opis del za adaptacijo in nožranjo opremo	investitor	biro	—	—
16.	Komisijska izbira najboljšega ponudnika za gradnjo	investitor	biro	—	—
17.	Priprava pogodbe o prevzemu del	investitor	biro	—	—
18.	Podpis pogodbe o izvajanju del	investitor	investitor	—	—
19.	Prijava za zakoličbo objekta	investitor	biro	investitor	biro
20.	Zakoličba objekta	biro-kataster	biro-kataster	biro-kataster	biro-kataster
21.	Kontrola zakoličbe po prvi plošči	biro	biro	biro	biro
22.	Nadzor po projektu gradnje objekta oz. adaptacije	investitor-biro	biro	lastna izbira	lastna izbira

procesu, trenutno so v izdelavi, če omenim samo glavne naloge:

— programske osnove »preskrbovalnega centra Holmec« in zazidalni načrt,

— programske osnove »Ivarčko jezero« in zazidalni načrt,

— program razvoja »alpsko-turističnega naselja Kotlje« ter zazidalni načrt,

— programske osnove za pretočno ribogojnico v dolini potoka Reke (ameriška postrv),

— idejna zasnova za novo pokopališče v Mežici.

O teh nalogah bomo podali detajlno obrazložitev kasneje.

Eno izmed zelo aktualnih vprašanj je nova oblika poslovanja vašega biroja, to je tako imenovani »inženiring«. Prosim, če o tem poveste kaj več.

Že dalj časa sem preišljeval na osnovi izkušenj, razgovorov in raznih pripomb od strani strank, kako zapravljajo čas za urejanje in pridobitev vseh dokumentov za gradnjo stanovanjske hiše ali javnega objekta. Po trikrat trkajo na razna vrata uradov, pišejo prošnje itd., izostajajo iz

službe oziroma dela in s tem pripravijo celo ves dopust. Ali jim lahko pomagamo? Seveda. Uvesti je treba na našem biroju tako službo, da bo graditelj imel čim manj opravka pri raznih institucijah in službah v zvezi s pridobitvijo potrebne dokumentacije — tudi na Koroškem je čas dragocen. Kolegij urbanističnega biroja je sklenil: vključiti je treba novo obliko poslovanja — servisno službo.

Kaj naj v tej obliki poslovanja pomeni servisna služba — izdelati celotno dokumentacijo ali jo pridobiti od drugih služb, od vloge do gradbenega dovoljenja? Pred to odločitvijo je bil napravljen poizkus, in sicer lansko leto pri zazidalnem načrtu za gozdne in druge delavce v Mislinji, ki je pokazal ugodne rezultate na biroju in tudi pri drugih organih (občina, kataster, inšpekcijske službe itd.), ki niso imeli opravka z graditelji, razen pri izbiri projekta in zakoličbi.

Prav tako je bil izveden poizkus pri KB Celje, podružnica Slovenj Gradec, za adaptacijo poslovnih prostorov, ko je biro poskrbel za vsa dela do podpisa pogodbe izvajalca del.

Trenutno smo v aranžmaju s tovarno obutve »Astra« Zagreb za gradnjo poslovavnice na Čečovju, kjer bomo uredili celotno dokumentacijo in projekt, izvršili zakoličbo in vodili nadzor nad izvajanjem del.

Kar pa se tiče »inženiringa«, kot ste ga omenili, je delo večjega obsega, to je strokovni tim — skupina strokovnjakov, ki

vodi določeno delo in ureja vsa vprašanja od lokacije do zaključka gradnje večjih stanovanjskih kompleksov. Tudi taka dela lahko prevzamemo, saj imamo zunanje strokovne sodelavce in delovne organizacije.

Glede servisne službe, ki sem jo že prej omenil, sem pripravil tabelarni pregled, ki ponazarja, kakšno dokumentacijo si mora investitor pridobiti za gradnjo — od vloge do zakoličbe objekta. (Glej tabelo na str. 22!)

Do sedaj je biro urejal zadeve v osmih primerih za investitorje javnih objektov, investitorji pa v 23 primerih. Po uvedbi nove oblike poslovanja bo biro, kolikor bo naročilo, urejal zadeve v 28 primerih, investitor samo v treh primerih.

Pri zasebnih graditeljih je sedaj urejal oziroma trkal na vrata pri pristojnih organih v 23 primerih, biro je investitorju uredil v osmih primerih. V bodoče bo lahko tudi individualni graditelj naročil pri biroju celoten postopek in bo sodeloval samo v štirih primerih, biro pa po pooblastilu v 22 primerih. Postopek je videti kompliciran, ne moremo pa se mu izogniti, ker to zahtevajo obstoječi predpisi.

Omenim naj, da soglasja pri parcialni zazidavi ne pridejo v poštev, ker so bila podana na zazidalni načrt. V drugih primerih odloča o predložitvi soglasij pristojni upravni organ občinske skupščine.

Tovariš Perovec, za razgovor najlepša hvala!

Aktualni problemi pri urbanizaciji doline

Po vojni se je tempo urbanizacije doline povečal kot še nikoli v dosedanjih razvojnih dobah. Tak razvoj je omogočal kompleks faktorjev od prirodnih do gospodarsko političnih. Zaradi smotrne izrabe prostora je družbena skupnost naročila izdelavo urbanističnih programov pri zavodu za urbanizem. Zavod je izdelal elaborat s programskimi izhodišči za razvoj celotne koroške regije (medobčinski program za Dravograd, Ravne in Slovenj Gradec). Na podlagi tega programa so bili pozneje obdelani urbanistični programi posameznih občin ter urbanistični načrti urbanih naselij.

Pri izdelavi programa se je jasno pokazalo, da obstajajo na obravnavanem teritoriju skupni interesi in skupne razvojne možnosti. Osnovna vprašanja, na katera odgovarja regionalni program, so naslednja:

— Koliko ljudi bo živelo na vplivnem območju, v urbaniziranih naseljih in mestih?

— Kakšen bo v bodočnosti gospodarski razvoj in standard?

— Kakšne bodo spremembe v socialni strukturi prebivalstva?

Po izračunih programa bo leta 1991 živelo v urbaniziranih krajih 2,2-krat več ljudi kot v letu 1961. Osnova gospodarskega razvoja je v napredku industrije — pro-

gram računa na štirikratno povečanje industrijske proizvodnje. Delovna migracija izven meja treh koroških občin naj bi se zmanjšala za 50 odst., nasprotno pa se bo povečala v mejah treh občin.

Na vplivnem območju se javljajo trije gravitacijski centri, in sicer: Ravne, Dravograd in Slovenj Gradec. Ti centri naj napajajo celotno območje s svojimi središnimi funkcijami. Osnovna misel programa je v konurbaciji treh primarnih centrov, med katerimi bi se vzpostavil tak sistem komunikacije, ki bo zagotavljal najhitrejšo povezavo med njimi ter omogočal gospodarno uporabo regionalnih in urbanističnih funkcij posameznega primarnega centra. Eden najvažnejših pogojev konurbacije predstavlja rekonstrukcija gozdno kamionske ceste Slovenj Gradec—Kotlje—Ravne ter uvrstitev te v kategorijo republiških cest.

Osnovne poteze urbanističnega programa območja občine Ravne predvidevajo urbani razvoj Raven, ki naj bi se razvile od 5125 prebivalcev v letu 1961 na 10.000 prebivalcev v letu 1991, Prevalje naj bi šteje leta 1991 7000 prebivalcev, Mežica 4400 ter Črna 3200 prebivalcev. Urbanizacija doline je posledica intenzivne industrializacije. Vsako novo delovno mesto v industriji zahteva ustvaritev določenih kapacitet v drugih sektorjih kot npr. v oskrbi, preskrbi, varstvenih službah, zavo-

SKUPŠČINA OBČINE RAVNE JE SPREJELA PROGRAM RAZVOJA OTROŠKEGA VARSTVA

Na svoji seji dne 30. oktobra 1969 je skupščina občine Ravne obravnavala program razvoja dnevnega varstva otrok v ravenski občini, ki ga je z izredno prizadevnostjo in strokovno temeljitostjo sestavila tov. Milka Pogačar in smo ga objavili v skrajšani obliki na str. 11—21.

Skupščina je sprejela naslednje sklepe:

1. VVZ, ki izvajajo predšolsko varstvo otrok, morajo po programu prilagoditi organizacijo varstva postopoma, najkasneje pa do 30. junija 1970.

2. Osnovne šole naj izvedejo v okviru možnosti priprave za organizacijo varstva šolskih otrok že v letošnjem šolskem letu, najkasneje pa naj začnejo izvajati varstvo po programu v septembru 1970. leta.

3. Odbor za otroško varstvo TIS naj sprejme na podlagi petletnega programa letni program razvoja otroškega varstva. Usmerja naj varstvo po merilih in načelih, ki jih določa program.

4. Temeljna izobraževalna skupnost občine Ravne na Koroškem mora financirati dejavnost v okviru programa razvoja otroškega varstva.

5. Urbanistični biro Ravne na Koroškem določi lokacije za VVZ, kolikor te že niso znane.

6. O izvajanju programa se seznanijo občinska skupščina z letnim poročilom. Poročilo se predloži občinski skupščini v razpravo najkasneje do konca januarja naslednjega leta za preteklo leto.

7. Občinska skupščina sprejme sklep, da bo financirala na podlagi pogodbenega odnosa sorazmerni del za financiranje logopedске ambulante KZD Ravne na Koroškem.

8. Temeljna izobraževalna skupnost Ravne na Koroškem naj začne z zbiranjem dokumentacije za gradnjo VVZ Ravne na Koroškem in VVZ Mežica.

dih, stanovanjski gradnji, komunalni politiki itd.

V preteklem obdobju so zaradi intenzivnega gospodarskega razvoja bile potisnjene v stran terciarne dejavnosti, kar je postalo vedno občutljivejše in so se začeli ti problemi odmotavati šele v zadnjem času. Vedno več pozornosti posveča družba razvoju obrti, trgovine, varstvenim ustanovam in komunalnim problemom.

V povojnem razdobju so se bujno razvijali novi predeli naselij, ki pa so bili grajeni v pretežni meri za zadovoljitev stanovanjskih problemov. Stara jedra naselij so ostala več ali manj nespremenjena ali pa so celo obubožala tako funkcionalno kakor tudi oblikovno, ker za njihovo asanacijo ni bilo sredstev. Zadnjih nekaj let postajajo starejši objekti v mnogih pogledih že zopet zanimivi, predvsem v poslovnem pogledu. Urbanistični načrti posameznih krajev predvidevajo asanacijo starih mestnih zasnov v celoti, asanacijo posameznih objektov kakor tudi aktivizacijo pritličnih etaž v poslovne namene, obrt in turizem.

Vrhovi

Menimo, da je regeneracija starih prede-
lov najvažnejša bodoča naloga pri ureje-
vanju naselij, če želimo ustvariti enovitost
med starim in novim. Problema se bo tre-
ba lotiti načrtno, kompleksno ter s pravim
občutkom za starejšo arhitekturo. Stara
mestna jedra bo treba napolniti z novo
vsebino ter jih funkcionalno obogatiti. In-
teresanтни posegi se ponujajo na Ravnah
okrog starega trga, v Mežici od hotela proti
cerkvi ter v Črni na območju trga.

Težave pri načrtnih asanacijah starih
objektov, ki so funkcionalno neustrezni
za današnji čas, so še v dejstvu, da so v
glavnem v privatni lasti in družba le s te-
žavo posega v te zadeve. Za širša razglab-
ljanja o nakazanih problemih je na tem
mestu premalo prostora in bi bila potrebna
detajlna razčlenitev, ilustrirana z načrti in
fotografijami, umestna v eni naslednjih
številkih Koroškega fužinarja.

Med problemi, ki se javljajo zadnja leta
na področju urbanizacije kot rezultat uki-
nitve stanovanjskega sklada, je močnejša
tendenco gradnje individualnih hiš, za ka-
tero je potrebno organizirati potreben pro-
stor, obenem pa ohraniti še zadostne povr-
šine za bodočo blokovno gradnjo v skladu
s programom. Med drugimi je zadnje čase
aktualna individualna gradnja »na Fari«,
za katero je urbanistični biro Ravne izdelal
zazidalni načrt »Pod gonjami«. Ob sodelo-
vanju zunanjih sodelavcev so pripravljene
tudi načrti za komunalno opremo, za kate-
ro sta bili izdelani celo dve varianti.

Prostor, ki je zazidalno obdelan, leži
vzhodno od servisne ceste na Faro in za-
jema površino 5,80 ha. Južni del kompleksa
je raven, severni del pa je rahlo nagnjen
proti jugovzhodu. Zazidalni načrt je za-
snovan v obliki individualne zazidave vi-
sokopritličnih hiš. Karakterističen je jasni
koncept komunikacij ter komunalnih na-
prav. Na cestno omrežje je vezanih šest
nizov objektov, kjer je mogoč krožni pro-

met, severni del je organiziran v obliki
skupnih odcepov z obračališči.

V okviru naselja je predvidena otroško
varstvena ustanova. Osnovna preskrba bo
orientirana na obstoječe trgovske kapaci-
tete na Fari ter na organizacijo trgovskega
centra v okviru celotne soseske, ki bo v
skladu z urbanističnim načrtom Prevalj
organizirana na območju med republiško
cesto in cesto Fara—Prevalje. V okviru
zazidalnega načrta bo zgrajenih 80 stano-
vanjskih enot. Gostota naseljenosti znaša
70 prebivalcev na ha.

Zazidalni načrt je obravnaval pristojni
svet za urbanizem in komunalne zadeve
skupščine občine Ravne in predlagal, da se
izdela dodatna varianta za izvedbo kanali-
zacije in z njo v zvezi cest; variantni pred-
log se je izkazal kot umesten, saj se znat-
no poceni komunalna oprema, obenem pa
je mogoča etapna izvedba. Skupno bodo
znašali stroški za grobo komunalno opre-
mo zemljišča 1.030.000 N din tako da odpa-
de na eno stanovanjsko enoto 13.000 N din;
v tej vsoti ni všteta cena zemljišča.

Zazidalni načrt je od sredine meseca
oktobra javno razgrnjen v knjigarni na
Prevaljah. Med bodočimi gradbenimi intere-
senti vlada že dalj časa živahno zanimanje
in delno tudi rahla nestrpnost ter nego-
tovost, ker še ni znan način pridobitve
gradbenih parcel ter financiranja komu-
nalnih naprav. Bodoči graditelji se zave-
dajo, da bo potrebna lastna udeležba za ko-
munalno opremo zemljišča, obenem pa pri-
čakujejo tudi pomoč občinskega sklada oz.
krajevne skupnosti. Vsekakor bo potrebno
pred pričetkom realizacije objektov izvesti
vsaj grobo komunalno opremo zemljišča v
skladu z izdelanimi načrti, in sicer bo za-
radi manjših začetnih vlaganj priporočljiva
etapna realizacija posameznih komunalno
zaključenih delov naselja.

Kakor smo že omenili glede razvoja na-
selij, moramo misliti tudi na njihovo opre-
mo: potrebna je osnovna preskrba, obrti,
šole, otroški vrtci, zdravstvene in socialne
ustanove, upravne službe, kulturno pro-
svetne ustanove, rekreacijski in športni
objekti in nazadnje ne smemo zanemariti
še problema zadnjega bivališča za prebi-
valce posameznih urbanih krajev.

Čim večje je naselje, tem večji je pro-
blem njegovega pokopališča. V zgodovini
človeštva je pokopališče zavzemalo vidno
mesto pri načrtovanju naselij. Človek kot
edino bitje na zemlji si skuša s svojimi
deli ohraniti spomenik in pustiti za sabo
materialno in miselno sled. Pri nekaterih
narodih je to preraslo v kult čaščenja pred-
nikov. Sodobna družba skuša te probleme
reševati kot nujnost, ki jo zahtevajo na-
ravne zakonitosti; reševanje pa je potreb-
no v skladu z običajno pieteto in sodobni-
mi sanitarno higienskimi normami. V skla-
du s prostorskimi možnostmi na območju
posameznih naselij je treba preveriti vse
razpoložljive možnosti za organizacijo po-
kopališča; vse možne variante za razširitev
obstoječih oziroma najti nove lokacije, ko-
likor v okviru obstoječih naselij ni za raz-
širitev prostorskih možnosti.

Pred leti je bil rešen problem pokopali-
šča za naselje Ravne in Prevalje. Pri Bar-
bari je urejeno novo pokopališče za oba
kraja. Urejeno je na podlagi ureditvenega
načrta, kjer je potrebno upoštevati posebne

pogoje, ki jih predpisuje pravilnik oz. po-
kopališki red. Pri urejanju kompleksa je
vedena dosledna disciplina glede parcela-
cije, komunikacij itd. Mnogo težavneje je
usklajevati določila pokopališkega reda z
željami posameznikov.

Kakor smo že navedli, je problem loka-
cije pokopališča za Ravne in Prevalje pro-
storsko rešen za daljše časovno razdobje.
Problem pokopališča je postal aktualen v
zadnjem času predvsem v Mežici, kjer ob-
stoječe kapacitete pokopališča ne prenesejo
več ureditve novih grobov. Urbanistični
načrt za Mežico je predlagal za rešitev te-
ga problema dve varianti, in sicer je prva
predvidevala ureditev novega pokopališča
na Gmajni, južno od strnjenegega naselja.
Zaradi velikih investicij je bila ta varian-
ta odrinjena in je bila predložena rešitev
v obliki razširitve sedanjega pokopališča,
da se bi problem rešil hitro z minimalnimi
vlaganji. Predlog je naletel na odpor oko-
liških stanovalcev in je krajevna skupnost
Mežica pri urbanističnem biroju Ravne na-
ročila izdelavo vseh možnih rešitev za lo-
kacijo novega pokopališča v Mežici.

Z lokacijo pokopališča v Mežici se prav-
zaprav ukvarjamo vrsto let, vendar pa je
bila zadnja študija, izdelana v sodelovanju
z geologom, toliko argumentirana z vseh
strani, da je strokovna komisija ob ogledu
terenov v Mežici lahko prišla do hitrih po-
zitivnih zaključkov. Študija za pokopališče
je osvetlila pet možnih lokacij, in sicer:

1. na Gmajni, 2. razširitev obstoječega
pokopališča, 3. pri Pustniku, 4. v komu-
nalni coni ob Meži, 5. nad ekonomijo.

Največ pogojev za organizacijo ima
predlog na Gmajni. Lokacija ustreza tako
po svoji legi kakor tudi po sestavi tal; se-
danji gozdni sestoj daje osnovo za zaokro-
ženo parkovno pokopališče in lahko raču-
namo na manjše stroške pri parkovni ure-
ditvi neposredne in posredne okolice po-
kopališča, ki ga je mogoče realizirati po eta-
pah.

V kratkih vrsticah smo skušali nakazati
nekaj problemov, ki se z njimi srečujemo
v okviru našega dela in jih skušamo reše-
vati v skladu s predvidenim razvojnim pro-
gramom.

Franc Mezner, Dipl. inž. arh.

KRIVICO POPRAVLJAMO

V 3. št. Koroškega fužinarja se je na str.
29, kjer poročamo med drugim tudi o uč-
nem uspehu III. letnika TSS, vrnila ne-
ljuba pomota. Po krivici smo pripisali ne-
zadosten uspeh naslednjim tovarišem:

Ivanu Bukovcu, Mihi Kokalu, Mirku
Krevhu, Mirku Lečniku, Viljemu Moriju,
Vlado Perušu, Viktorju Pesjaku, Štefanu
Potočniku, Ivanu Pungartniku, Cirilu Ru-
parju, Anteju Sirovini, Antonu Svečku in
Adolfu Založniku.

V resnici so jim ob koncu šolskega leta
manjkale le ocene iz posameznih predme-
tov.

Vsem navedenim se opravičujemo.

Odgovorni urednik

Zavist je najboljši dokaz, koliko ljudi je
nesrečnih. Kant

ZA LEP »DANES«

Naš kraj je lep, je ugotovil znanec, na novoasfaltirani cesti skozi Faro sva se srečala. To bi lahko rekli še marsikje, tudi če bi naš kraj priznavali v sklopu z vso pripadajočo okolico. Po svoje je vse lepo, in če se najdejo oboževalci, ki opevajo puščave in odkrivajo vrednosti večnega ledu, smo dolžni tem bolj razviti kraj, kjer živimo, odkriti njegove vrednosti spoznanju resničnih lepote sveta. Kot smo na eni strani nujno vezani na druge kraje in domovino, se vendar v lastnem življenjskem krogu, ki nam je dan, in na osnovi izbojevanega sistema kot svobodni ljudje nujno sprašujemo, česa nismo in kaj smo storili. Razvoj daje možnosti in v času so vedno možna revolucionarna dejanja in na današnji stopnji razvoja ne bi smeli doživljati strahu za sedanost in bodočnost. Ko čitamo, da v Angliji, kjer imajo laburistično vlado, še vedno velja glas človeka po njegovi gospodarski moči (Irska!), ni potem nič presenetljivo, da v naši družbi še vedno odkrivamo nerazvita območja celo v naši neposredni okolici in moramo obračunavati z neenakopravnimi odnosi. Na tej stopnji razvoja mu moramo ostati vsaj vitezi, nikakor pa niso izključena revolucionarna dejanja, čeprav so potrebna drugačna prilagajanja. Če smo iznajdljivi in najdemo za dobro stvar še primerne botra, se v našem industrijsko razvitem okolju da kaj napraviti. Žal zasledimo in občutimo v zadnjem času vse več nerazumnih dejanj, kar večja skrb za vsakdanji kruh, splošna prizadevanja za blaginjo človeka pa morajo dopuščati, da se usmerjamo k dejavnostim, ki so nujno dopolnilo za zadovoljstvo človeka, in tako izpolnimo svoje poslanstvo v času, kot dopuščajo možnosti. Človek je življenjsko zadovoljen le, če stori, kar more, ne samo, kar mora.

Dati človeku možnost, da materialno, duhovno ali fizično prispeva toliko, da je biološko zadovoljen, je naloga družbene ureditve, ki mora biti takšna, da človek rad žrtvuje svoje sposobnosti in na ta način ostaja tudi sam v svojem elementu trden. Mnogo se npr. poudarja veliki prispevek našega kmeta za splošen razvoj, toda ko ugotavljamo njegov položaj človeka v naši družbi, spoznavamo, da je bil zapostavljen. Ko opazujemo ali doživljamo turistično invazijo v naše letoviške kraje, se zopet vprašujemo, koliko je v turizmu udeležen naš človek, posebno naš mali človek — delavec. Koliko ali celo nič ne vemo o lepotah naše zemlje. Ostali smo pritlikavci, ki niti nimamo potrebe po uživanju lepote, s katerimi so naši ljudje in naša zemlja obdarjeni. Kako resničen je Cankarjev izrek o potrebi kulture — če se hoče izbojevati in uresničiti socializem. Naša duhovna kultura ne omogoča in ne priznava plačila po vložnem naporu in brati nas šele smrt. »Naš sistem mora postati privlačen,« je dejal narodni heroj Novljan. In zakaj to še ni postal, je razumljivo. Čas je prekratek, a vendar ne več tako mlad, da bi ga lahko obdolžili za vse napake in ponovne napake. Tu moramo obžalovati predvsem napake na vrhu, ki so na stopnji doseženega razvoja toliko bolj ne-

sprejemljive in jih težko občutita tudi naša jeklarna in rudnik. Ko smo v spomladi izvolili nove ljudi v organe oblasti, jim iskreno želimo uspeha, obenem pa jih prosimo, da se zavedajo svoje odgovornosti; izbrali smo dovolj sposobne in večje napa-ke naj izostanejo. Seveda jim moramo obljubiti podporo s svojo udeležbo v organih samoupravljanja naše družbene ureditve. Sistem in naš kraj stopata z novimi organi oblasti samoupravljanja z novim upanjem v obdobje razvoja, ki naj napravi kraj in sistem privlačnejši in ljudi zadovoljnejše. Če je kaj zamujenega, se je treba prilagoditi. Združevanje, ki ga narekujejo gospodarske koristi, je na pohodu in prav je, da občinska skupščina budno pazi, da se s pravnimi določbami zaščiti živelj in vloženi material, saj smo podlegli intrigam in naša kultura še vedno ni porok za preprečitev ponovnih. Naši in družbeni predstavniki bodo zadovoljni in mi bomo zadovoljni, če bodo lahko storili, kar morejo, to pa le, če jim bomo nudili vsi občani čim idealnejše pogoje. Seveda nas morajo pravilno podpirati tudi tam od zgoraj. Toda predvsem eno; ne delajmo in ne grešimo občan proti občanu. So zelo spodbudna znamenja od občinske skupščine za dosledno izpolnjevanje dolžnosti in nalog občinskih organov. Mnenja smo, da na današnji stopnji razvoja čas absolutno ne more biti neugodnejši, ampak mora biti primernejši za vse dejavnosti kot kdajkoli prej. Ko nastajajo nove potrebe, rastejo tudi možnosti, znati pa se moramo otresti mar-

sičesa preživelega. Le tako bomo postali privlačnejši. Moramo poudariti eno: ni več problema, ki se ne bi tikal nas vseh. Ne moremo biti o vsem nadrobno poučeni, toda če je treba nečemu dati prednost, moramo to razumeti. Ne samo znati, ampak razumeti, kot se moramo učiti, se moramo za naš sistem vzgajati vse življenje, posebno pa v mladosti. Lahko rečemo, da je nevezgojenost glavna ovira, da naš sistem še ni postal to, kar je hotel postati. Če dopustimo dejstvo, da samovzgoja družbe materialno ne bremeni direktno, so vendar potrebna vlaganja, ki človeka posredno osveščajo, dalje pa menda nismo prišli, ali pa smo obtičali ravno zaradi te svoje nevezgojenosti ob ugotovitvi, da ni denarja za načrtno delo na tem področju. Podaljšala se je življenjska doba in že samo to dejstvo zahteva od človeka boljše pripravo in nikakor ni na mestu, da človeku krajšamo mladost oziroma ga v času, ko je najbolj sprejemljiv za vzgojo, puščamo naključju. Premagovanje egoizma sili človeka skozi vse življenje k odpovedovanju in morali smo za pravilno vzgojo čas mladosti pravilno razporediti. Ali naša mladina danes podleaga razvadam in zamuja čas vzgoje? Ali smemo biti zadovoljni z doseženim, ker za več pač ni bilo denarja? Ureditev, kakršno si želimo, je možna le, če bo naš človek dorasel zahtevam take družbe.

Spomnimo se na nečloveške napore vodstva udeležencev in podpore, ki jih je zahtevala NOB, da se je mogla razviti in doseči svoj namen. Da postanemo dostojni člani naše samoupravne družbe, velja danes enak napor v drugačni obliki. Naša da-

Čebelarsko predavanje pri Lubasu v Podkrajju. Predaval je tovariš Rudolf Golob, šol. upravitelj iz Mežice, dne 24. aprila 1934. V čebeljaku ležita Rožej Maks in Alojz Stajner. Ležijo: Rudolf Golob, šol. upr. iz Mežice, Janko Gačnik, šolski upr. iz Guštanja, Franc Močivnik pd. Avguštin. Sedijo: Riflova žena, Jože Rifi, gostilničar s Prevalj, Franc Rožej iz Podkrajja, Beno Kotnik, pd. Lubas. Stojijo: Alojz Mager, Franc Gorenšek-Volenov, Zorko Kotnik, šol. upr. iz Kotelj, Jurij Pratekar, pd. Protič, Franc Herman-Hrvat, Lesjak (Sp. Pratekar), Alojz Gorenšek-Volen, Franc Blatnik iz Mežice, zadnji nepoznan

našnja potreba so prav tako velika dejanja, katerih pa ni brez žrtev. Čim večja je svoboda, tem več je treba osebnih in družbenih dobrih dejanj. Moramo biti hvaležni, da med vojno ni bilo še hujše. Glede na nebogljenost pripravljenost, človeško kot materialno, je upornost in vzgojenost vodstva izpeljala borbo do častne zmage. Potrebna so bila enkratna dejanja, da je prišlo do zmag nad močnejšim sovražnikom in so se postavljali temelji nove ureditve. Toda takšna željena nova ureditev ne more zaživeti, če ji ne gradimo dobrih temeljev in še vedno vlagamo v preživele panoge, ki so novi ureditvi nasprotne, in samoupravni družbi tako onemogočimo tiste elemente, ki naj bi bili njeno bistvo.

Naš človek in sistem sta proti vojni. Kako bi to učinkoviteje dokazali, kot da žrtvujemo za oboroževanje polovico državnega proračuna in še kaj. Marsikaj našega človeka teži. Potreben je oddahnjena kakor tudi pogleda vase, v sočloveka, kraj, domovino in svet in bi se potem umirjen vračal k svojemu delu. Kako se počutimo, če moramo verjeti v možnost tretje vojne, ki bi jo nekateri tako morali dočakati, je nepopisno. Za sebe povedano, si tega ne morem predstavljati. Medsebojni stiki so danes med državami tako razviti, kateri prijatelji ali somišljeniki naj naenkrat postanejo naši sovražniki? Ali se ne bo moral vsak posameznik vprašati: proti komu in zakaj naj se borim? Stori mo vse, samo da se izognemo vojne. Toliko lepih domov ste zgradili, ali naj res postanejo zatočišče golazni in lisic, kot je napovedano, in kar bi se v primeru vojne lahko zgodilo?

Naš kraj naj postane v celoti privlačen. Da bo takšen, moramo skrbeti vsi občani in krajan. Če smo kaj zamudili, nam doseženi razvoj omogoča, da zamujeno nadoknadimo in obogatimo. Nismo zgradili primernih obeležij v spomin dogodka iz NOB. Res je, da naj bo temu najlepši spomenik prizadevanje za boljši svet, za kar je bilo toliko žrtev. Toda naš čas daje možnosti še za kaj drugega. Kakor si ljudje, ki so nam partizanom ohranjali ali reševali življenja, zaslužijo posebna ljubkovanja imena in vzdevke, tako bi morali to, kar je bilo tako enkratno, na izviren način simbolizirati v spomin in opomin. O potrebi primernih obeležij naj nas prepriča dejstvo, da nikoli ne izpovemo dovolj jasno in glasno protesta proti vojni in nasilju proti ljudem. Ne samo da bi danes po trezni presoji dogodkov in zaradi dosežene razvojne stopnje lažje zgradili, kar je naša dolžnost, to tako lahko obogatimo z dosežki priborjenega 25-letnega razvoja in s hotenji današnje generacije.

Zakaj ne bi zaradi takšne ali drugačne zamisli o izgradnji obeležij postal naš celotni kraj lepši, privlačnejši, če govorimo o turizmu? Akcija lahko postane del razvoja našega kraja, ki mora v smislu kvalitete nove družbe vse več vlagati v kulturne namene. Kako radi na primer opazujemo od daleč in blizu spomenik prizadevanja naših prednikov — cerkve.

Čas in sistem zahtevata od našega človeka stalnega osveščanja, vsak dan znova se moramo ob primernih simbolih vzgajati, če hočemo, da bo naš sistem res v srečo vseh. Tak človek in taka družba čuti-

ta potrebo in imata dolžnost. Zakaj ne bi kljub vsemu postali zgledni?

Ko smo na odboru ZB Prevalje ugibali, kdo in v kakšnem primeru bi podprl gradnjo spominskih obeležij, smo prišli do različnih zaključkov. Tu bi proti ugovorom zapisali, da smo podpora akciji dolžni vsi, ker moramo taki deliti čustva vseh v prid stvari, kakršno zahtevajo čas, kulturna stopnja, materialne in tehnične možnosti, če hočemo ugled in še kaj. Če za akcijo, ki naj za trajno predstavlja veličino zgodovine in izpove sedanje prizadevanje za dobro človeka ter našo vero v obstoj, ne najdemo enotnosti, bomo lahko tožili, da ne živimo, ampak zamujamo. Kako naj si pomagamo? Če je enotnost, bomo na sedanji stopnji razvoja gotovo našli ustrezno rešitev, da žrtve ne bodo prehude. Glede na sedanje stanje, ki je omogočilo nekaterim visok standard, se morajo ti čutiti dolžne materialno podpreti potrebne akcije trajne vrednosti.

Spomnimo se forme vive, pa si dovolimo fantazijo, ki nima meje. Pri pomembnejših storitvah bi lahko računali na prijatelje v domovini in tudi v zamejstvu. Vsaka naša skupna akcija pa ni samo sama sebi namen. V njih postajamo vsi ali vsaj nekateri živi spomeniki, in brez njih ni nove družbe in ni osebnega zadovoljstva, ki ga čutijo udeleženci in nosilci narodnoosvobodilnega boja, mi pa tožimo o nezanimivosti časa. Čas, v katerem se naj ustvarja nova družba, nikakor ne more biti nezanimiv, ne sme biti nezanimiv. Dajmo možnost ljudem, ki ustvarjajo na področju kulture in umetnosti, da storijo, kar morejo, da tako izrazimo sedanost in preteklost za bodočnost v izrazu našega kraja.

Z avtom smo se peljali po naših novih cestah. Jesensko resje, ta najznačilnejša roža sončnih pobočij, je bilo v polnem cvetju. Preproge nežnega resinoga cvetja so se menjavale z rumenečo praprotnjo, gozd z revno kulturo podrasti je obema dobrohoten gostitelj. Nezaželeni simboli ravnih tal, a pogled je bil čudovit. Še šopke smo si napravili iz resja in brusničja z zapoznelimi zreliimi jagodami. Kakšno sožitje! Na teh resnih tleh ni bujne nenasitnosti, preprosto, dobro in gostoljubno, kot so ali naj bi bili ljudje brez preživelosti, ki ne spadajo več v našo družbo, naravnost zgledno.

Rakitnikov spomenik sem si predstavljajal sredi cvetoče rese. Sredi tega, iz česar so živeli ti, ki so tu umrli.

Ne samo smrt, zavestna smrt je bila toliko strašnejša. To, pa tudi bit umrlih, tako trdno navezano na naravo, dom in zemljo, naj bi izražal poleg arhitektonske dovršenosti novi spomenik. Starega v taki obliki ne bi imelo smisla obnavljati, so ugotovili strokovnjaki. Tudi ko je bil čas najbolj kritičen, so hoteli Rakitnikovi ostati skupaj in pridelovati kruh, saj smo ga bili potrebni. Morda je bil račun napačen, a se moramo nad tem zamisliti. Takšno stanje smo našli, ko smo par tednov pred tragedijo zadnjikrat kot partizani obiskali Rakitnikove — naša skupina namreč. Njihova smrt je naredila na nas izreden vtis. Vestri še med samo borbo med bratom Andrejem in policijo hiti domov, stopi v hišo, da tudi njega pokosijo rafali.

Tako usodnih odločenj nam danes ni treba tvegati, le upoštevati moramo v našem primeru kraj kot celoto in tak naj postane resničen odraz narave in ljudi. Dajmo priznanje vsemu, kar je na tako visoke načine dokazalo sposobnost, in ne grešimo zoper voljo do dela na vseh področjih v zavesti dolžnosti deliti čustva vseh z vsemi.

Potrebna pa so druga tveganja. Če smo se odločili za življenje v sistemu, ki bo nudil najidealnejše pogoje, mora biti naša sedanost absolutno zadovoljiva. Naravno je, da sedanost ustvarja pogoje za prihodnost, toda te prihodnosti ne moremo varovati na račun sedanosti s takimi oblikami, ki so v škodo sedanosti. Če si hrbet ščitimo z domnevo, da bo boljše po preteku toliko in toliko časa, se popolnoma nič ne razlikujemo od drugih sistemov. Tako se je dalo danes urediti, več ni bilo mogoče in bolje ni bilo mogoče. To mora biti v zavesti in izvajano. Imamo vse pogoje, da se bratimo že v življenju. Dasi naša družba priznava človeku svobodo, je njegov obstoj zagaraniran le z obstojem naše samoupravne družbe. Naša skrb je, da družbi dajemo dovolj sredstev, da materialno bogata more opravljati svoje dejavnosti in nase prevzeti skrb za delo in bo človek potem lahko zadostil svojim materialnim in duševnim potrebam. Naša družba je zahtevna, mora pa biti urejena vedno do meje, ki ne dopušča domneve, da bi v sedanjih pogojih lahko bilo boljše. S časom in razvojem se bo to seveda spremenjalo. Človek je lahko razvjen in nenasiten, ker nikoli ne doseže končnega cilja, je vedno nesrečen in ker razvoja ne moremo, ne smemo ustaviti in ker bo s seboj nosil probleme telesnih in duševnih nevesčnosti, ne iščimo sreče v bodočnosti, ampak uporabimo vse pripomočke, da bo lep naš danes, v katerem še živimo. Da smo pa lahko zadovoljni ali postanemo zadovoljni v sedanosti, je dovolj razlogov in pripomočkov. Taki moramo seveda tvegati popolno predanost naši družbi, ki pa mora biti temeljito zaščitena.

Naš razvoj idealizirati je neumnost, živeti v njem brez poskusa za najboljše, pa je dvakrat neumno. Najhujše zlo za nas in svet je še vedno oboroževanje. Zopet bi lahko rekli; biti oborožen je neumnost za naš odprt sistem, brez orožja pa lahko zgrešimo še večjo neumnost. So pa resno tu potrebna tveganja in drugačne pobude zopet iz našega naslova borcev za mir.

Naša družba daje možnosti zadovoljnemu življenju vseh ljudi, če dosežemo potrebno kulturno stopnjo, ki tudi njeno zahtevnost napravi preprosto in bratstvo mora postati življenje in ne samo sanje. Spričo doseženega razvoja pa od nas tudi terja, da uredimo takšno bratsko sožitje, ki bo onemogočilo skrajnost uničenja človeštva. Naš kraj in življenje naših ljudi v naslednjem obdobju mora postati boljše. Odkrijmo in uresničimo kar se da dobrega. Naša velika želja naj se izpolni, da bomo z radostjo v srcu prispevali s svojim delom, kar moremo in moramo in da proti našemu delu po načelu »vsi za enega, eden za vse« v našem kraju nihče ne bo grešil ali delal zavestnih napak.

Študijska knjižnica piše kroniko naših krajev

Knjiga je najbolj učinkovito sredstvo kulturne izobrazbe.

V naši občini imamo štiri vrste knjižnic: ljudske, strokovne, šolske in študijsko knjižnico.

Največja ljudska knjižnica je na Ravnah v Partizanski ulici. Ima 13.000 knjig. Na Prevaljah in v Crni imata knjižnici po 4.500, v Mežici 3.000 knjig in v Žerjavu 2.000 knjig. Manjše knjižnice pod 1.000 knjig so v Kotljah, Strojnski Reki, na Lešah in v Podpeci. Vseh knjig je v ljudskih knjižnicah 30.000. Ljudske knjižnice imajo največ leposlovnih knjig in le malo poljudnoznanstvenih.

Strokovne knjižnice so v železarni Ravne (6678 knjig iz železarske in sorodnih strok, 20 domačih in 80 inozemskih strokovnih revij), v rudniku Mežica (1600 knjig iz rudarske in sorodnih strok, 28 domačih in 32 tujih strokovnih revij) in v zdravstvenem domu na Ravnah.

Šolske knjižnice se delijo na šolarske in učiteljske knjižnice. V šolarskih knjižnicah so predvsem knjige za obvezno čtivo in bralno značko, v učiteljskih pa predvsem strokovne knjige za posamezne predmete. V šolskih knjižnicah je v naši občini 37.000 knjig.

Študijska knjižnica, ki ima svoj sedež na gradu na Ravnah, je bila ustanovljena leta 1949. Takrat je začela svoje delo z nekaj sto knjigami. Danes je njena knjižna zaloga narasla na 53.000 knjig.

Študijske knjižnice so pokrajinske knjižnice. Zamisel študijskih knjižnic je nastala iz težnje, da se tudi izven glavnega kulturnega središča omogoči znanstveno delo in poglobljeno kulturno življenje vsaj v večjih krajih, kjer je po tem potreba in kjer so dani pogoji za nastanek in razvoj takih knjižnic. (Janko Glazer, Domoznanstvena tradicija in naloge pokrajinskih knjižnic, Knjižnica VII/1963 št. 3—4). Večina študijskih knjižnic je bila ustanovljena po letu 1945. Leta 1946 študijske knjižnice v Mariboru, Celju in Novem mestu, v Ptujju, Novi Gorici, Kranju, Kopru in Murski Soboti.

Naloge študijskih knjižnic so:

1. nuditi priročne strokovne knjige,
2. izobraževati čimveč državljanov,
3. zbirati, varovati in urejati slovstveno, narodopisno, zgodovinsko in drugo gradivo svojega ožjega in širšega okoliša.

Študijske knjižnice morajo služiti splošno izobraževalnim ciljem ter posebej spoznavanju in preučevanju domačih krajev. Študijske knjižnice imajo tako strokovno literaturo z vseh področij znanosti in umetnosti kot leposlovje in periodiko — časnike in revije. Imajo bralnice, ki so namenjene študiju in zaradi tega izposojajo na dom le knjige, ki jih imajo v dveh ali več izvodih. So proračunske ustanove in imajo stalno zaposlen, strokovno usposobljen kader. Odprte so vsak dan od 7.—19. ure, ob sobotah do 14. ure.

Da lahko študijska knjižnica izpolnjuje svoje naloge, mora imeti »obdelano«

svojo knjižno zalogo. Kaj to pomeni? Važno je delo s knjigo, ki je namenjena bralcu. Knjiga ima svojo dolgo pot od založbe ali knjigarne do svojega stalnega mesta na knjižni polici.

Knjigo najprej **inventariziramo**. Z inventariziranjem knjig ne bi mogli najti na bralčevo zahtevo. Potreben je katalog. Katalog je zbirka kataložnih listkov, kataložni listek pa je točen popis knjige — pisatelj, naslov, izdaja, kraj izida, založba, leto izida, število strani, število prilog in format. To je nekakšen rojstni list ali legitimacija knjige. Ti listi so v katalogu lahko urejeni po abecedi priimkov pisateljev ali naslovov knjig — to je **abecedno-imenski katalog**. Katalogizator mora znati vsaj dva svetovna jezika in poznati katalogizacijska pravila. Norma za 7 ur je katalogizirati 30 knjig. Šele zdaj določimo knjigi mesto na polici, damo ji svojo številko — **signaturo** in jo vpišemo v signaturno knjigo. Bralcu, ki ve, kaj želi, knjigo lahko posodimo. Kako pa postrežemo bralcu, ki bi rad nekaj iz določene stroke, nekaj o rudarstvu, železarstvu, o Afriki, o Mežiški dolini?

Za to potrebujemo **stvarni katalog**, ki združuje knjige po snovni-vsebinski pripadnosti in ne po abecedi. Od najrazličnejših vrst stvarnih katalogov se je pri nas najbolj udomačil **decimalni katalog** (DK). Ime je dobil po tem, ker deli celotno človeško znanje na deset glavnih skupin, in sicer od 0 do 9.

- 0 — obča dela
- 1 — filozofija
- 2 — verstvo
- 3 — družbene vede
- 4 — jeziki
- 5 — matematika, prirodoslovne vede
- 6 — uporabne vede, medicina, tehnika
- 7 — umetnost, arhitektura, glasba, šport
- 8 — jezikoslovje, književnost
- 9 — domoznanstvo, zemljepis, biografije, zgodovina

To so glavne številke. Vsaka nadaljnja številka, ki jo dodamo glavni, pomeni bolj točno določeno stroko. Na primer: 0 — obča dela, 01 — bibliografije, 02 — knjižničarstvo, 09 — rokopisi, redke in dragoce ne knjige; 3 — družbene vede, 30 — sociologija, 31 — statistika, 32 — politika, 327 — mednarodni politični odnosi, 327.54 — hladna vojna, 34 — pravo, 37 — šolstvo, 39 — narodopisje; 5 — prirodne vede, 51 — matematika, 53 — fizika, 54 — kemija, 55 — geologija, 57 — biologija, 58 — botanika, 58.006 — botanični vrtovi; 6 — uporabne vede, 61 — medicina, 62 — tehnika, 63 — kmetijstvo itd.

Za decimalni katalog so posebni predpisi in tabele. Za ta katalog je potrebno znanje več jezikov in večja razgledanost.

Pokrajinska študijska knjižnica mora podrobno poznati, zbirati in varovati literaturo, ki je na tem ozemlju nastala (tiski in pomembnejši rokopisi), dela avtorjev, ki so na tem območju rojeni, in literaturo, ki razpravlja o vprašanjih, ki se

Štangovca, zeto, srečko?

tičejo te pokrajine (bodisi v prirodopisnem, zemljepisnem, zgodovinskem, gospodarskem, političnem ali v katerem koli drugem pogledu).

Pred letom dni je bila ustanovljena skupnost slovenskih študijskih knjižnic. Skupnost je izdelala zemljevid, ki kaže, katero območje »pokrivajo« posamezne študijske knjižnice.

Območje študijske knjižnice na Ravnah obsega Mežiško, Mislinjsko in gornji del Dravske doline. Njena naloga je, da izdela koroško bibliografijo (to je popis knjig in sestavljanje urejenih seznamov) za vse tiske, razprave in članke, ki so v zvezi s to pokrajino. (Še nepopolna koroška bibliografija je bila objavljena v Koroškem fužinarju XV/1965 št. 4—6 pod naslovom Naša dežela v tisku in v zborniku Med Peco in Pohorjem, 1965 na str. 319—376. V Koroškem fužinarju IX/1959 št. 1—3 je pod naslovom Naša dolina v znanstveni literaturi dr. Fr. Sušnik ml. objavil prispevek iz botanike in geologije.)

V delu imamo tele bibliografije:

1. **Lokalni katalog — Carinthia** (koroški tisk tokraj meje in tiski, ki se tičejo Slovenske Koroške — abecedno-imenski in decimalni katalog)

2. **Bibliografija** člankov in razprav (iz knjig, revij in časnikov)

a) za **Mežiško, Mislinjsko in gornji del Dravske doline** (posebej po krajih in strokah). Bralcu lahko takoj povemo, kje vse je pisalo o mežiškem rudniku, o integraciji železarn, o pripravah na gradnjo dravogradskega mostu, o razstavah v umetnostnem paviljonu v Slovenjem Gradcu, o Gregorju Lipovniku, ljudskem rezbarju z Dobrij, o zgodovini Raven, Prevalj, Mute, Slovenjega Gradca itd.

b) za **Slovensko Koroško**

3. **Bibliografija** člankov in razprav **Koroškega fužinarja** (19 letnikov od 1951 do 1969) in **Informativnega fužinarja** (6 letni-

kov od 1963 do 1969). Obiskovalcu lahko takoj postrežemo s podatki, na primer, kje in kaj sta Fužinarja pisala o gospodarskih uspehih v železarni, o sindikatu, obratnih nezgodah, delavskem muzeju, camarskih pesmih, zdravstvu, umetnostnih spomenikih, pevskih koncertih, našem narečju — domačih besedah, o zgodovini naših krajev itd.

4. **Narečni slovar** (po abecedi besed) za narečje Mežiške doline in za podjunsko narečje. Iz tega gradiva objavljamo v Koroškem fužinarju (1965 št. 10—12, 1966 št. 1, 2, 3, 1967 št. 1, 2, 4).

5. **Domača imena kmetij** po katastralnih občinah. Obdelali smo domača imena s področja Raven in Prevalj (Breznica, Dobja vas, Dobrije, Jamnica, Koroški Zelovec, Kot, Leše, Navrški vrh, Podgora, Podkraj, Šentanel, Suhi vrh, Stražišče, Strojna, Tolsti vrh, Uršlja gora, Zagrad in Zelenberg (Selemperg) in to objavili v Koroškem fužinarju (1967 št. 3, 1968 št. 3, 4, 1969 št. 1, 2, 3). Popisati moramo še mežiško in črnsko območje in vsaj bližnje območje onkraj meje.

Za naloge, ki nas še čakajo, imamo poseben katalog nalog (Bibliografija člankov in razprav: Naši kraji in Miru od 1882 do 1920, katalog koroških ledinskih imen tokraj meje in v južnem delu Slov. Koroške, Naši kraji v periodičnem tisku pred 1941 itd.

Druga dela.

Strežba bralcem. Študijska knjižnica posluje vsak dan razen ob sobotah od 7. do 19. ure, ob sobotah pa od 7. do 14. ure. Dežurna knjižničarka streže bralcem v bralnicah, izposojevalcem na dom, daje informacije in svetuje bralcem. Vsak dan postavimo knjige, ki so jih brali, spet na svoja mesta v knjižne omare ali na police v knjižnih skladiščih.

Delo s periodiko (dnevnik, tednik, revije).

Vsak dan je treba došlo periodiko vpisati na posebne kartotečne liste in sproti preverjati, da številke ne manjkajo ali da niso popolne. Vsak časnik ali revija ima svoj list. Letos dobivamo 208 revij in časnikov, od tega 140 slovenskih, 39 srbskih in hrvaških, 2 angleški, 3 francoske, 9 ruskih, 13 nemških in 2 drugi. Periodični tisk skrbno shranjujemo, revije na posebnih policah, časnike v posebnih mapah (vse po abecedi naslovov), ob koncu leta pa jih po ponovni kontroli damo v vezavo.

Dnevno delamo **statistiko obiskovalcev** knjižnice, posebej za bralce in izposojene knjige v bralnicah in posebej za izposojevalce in izposojene knjige na dom.

Rokopisni oddelek. Tu so med drugim rokopisi Drabosnjaka, Prežihovega Voranca, dr. Franca Kotnika, Avgusta Kuharja, dr. Alojza Kuharja in Fr. Ksaverja Meška.

Oddelek fotografij. V tem oddelku zbiramo različne fotografije in fotokopije, ki zadevajo domačo splošno, gospodarsko, narodopisno (npr. fotografije ovseti) in literarno zgodovino.

Knjižne razstave in kulturne prireditve

Na stopnišču gradu je stalna razstava novitet, tiskov iz različnih strok, periodičnega in drugega tiska. Organizirali smo pomembne kulturne prireditve, združene s

knjižnimi razstavami. Omenim naj **Drabosnjakov večer** (ob 200-letnici smrti Antona Šusterja Drabosnjaka, koroškega bukovnika z Drabosinj nad Vrbskim jezerom, na katerem so sodelovali tudi zastopniki slovenske gimnazije iz Celovca. Ob 50-letnici Cankarjeve smrti smo priredili **Cankarjev večer** z recitalom gledališkega umetnika. **Janežičev koroški večer** (17. oktobra 1969) je bil ob stoletnici smrti celovškega profesorja Antona Janežiča, enega največjih koroških slovenskih kulturnih delavcev. Na njem so bili vsi najvidnejši predstavniki koroških Slovencev in naši predstavniki iz Ljubljane, Maribora in iz štirih koroških občin.

Na leto priredimo tudi po tri **likovne razstave** domačinov in drugih slovenskih likovnih ustvarjalcev.

Vsako leto pride veliko **posameznih in skupinskih obiskov**. Razkažemo jim našo knjižnico.

Študijska knjižnica opravlja tudi z zakonom določeno **matično službo** predvsem za ljudske knjižnice na območju naše občine.

Tako je študijska knjižnica na Ravnah pomembna kulturna in znanstvena ustanova ne le za njen ožji in širši okoliš, temveč tudi v slovenskem merilu.

Marija Suhodolčan

Pismo svetega Lenarta s Plata v dolino

Spodobnost in olika terjata, da se najprej predstavim, čeprav me večina že bolj ali manj dobro pozna. Sem sveti Lenart, ki domuje v mali podružnični cerkvi na Platu nad Mežico. Za zdaj sem seveda lesen svetnik s to svojo cerkvico, spominjam pa na nekoč živečega svetega puščavnika. Vendar vas ne bom nadlegoval z njegovo zgodbo, ker vem, da se ta čas bolj zanimate za lesene kakor za prave in žive svetnike. Zakaj in kdaj natanko so me vaši davni predniki povabili medse, ostane moja skrivnost. Naj omenim le na kratko iz učenih knjig, da so me imeli za priprošnjika jetnikov, potem ženah ob porodih, bolnih nasploh in zavetnika v vseh kmečkih potrebah. Poprej sem spadal pod okrilje Device Marije na Jezeru pri Fari (na Prevaljah). Nas je bila večja družba, ki jo tudi poznate: leška Volbenk in Ana, Janez na Poljani, Kozma in Damijan na Brinjevi gori in Barbara. Vsi so seveda tudi sveti, naj zanje še povem, da se jim ne zamerim. Saj nismo šli v hudem narazen, ko sem se pustil prepisati v mežiško faro. V samoti še zvesto bajamo prevaljsko legendo, pred leti v ča-

pisju popisano. Ker sem mežiškimi bliže, naj le imajo skrb zame.

Ko sem že omenil skrb, naj povem, da se zadnji čas tudi od občine sem hudo vneto zanimajo zame. Vsaj tisti, ki znajo dobro govoriti, pa morejo le bolj malo storiti (ker jim le iz ta-malega predala kaj odrinejo). Hkrati pa, da ne pozabim, res prisrčna hvala za stari milijonček, ki ste mi ga doslej namenili. Hodijo pa kar pridno okoli mene in me slikajo od vseh strani, kolikor pač morejo. Sem namreč hudo nefotogeničen in bo morda bolj, ko bodo posekali les okoli mene. Tudi jaz sem željan sonca, pa mi ga ne privoščijo. Še toliko ne, kolikor ga bi sploh mogel imeti na osojni strani Jankovca. Lepo vas prosim vsaj za to uslugo, kakor hitro bo le mogoče.

Da pa se strokovnjaki in polstrokovnjaki, ki me zdaj na moč častijo in spoštujejo, ne bi prevzeli, misleč, da so me oni odkrili, jim povem, da so prišli dokaj pozno. Če so mlajši, so bili še otroci; če starejši, bi marsikoga prav nič ne bolelo, ko bi na primer pogorel tedaj pred leti.

Zvonik cerkve sv. Lenarta na Platu

Foto: M. Dolinšek

Stopnišče na kor

Foto: M. Dolinšek

Vojni čas sem srečno preživel. Lahko si pa predstavljate, da je bilo v moji samoti okoli mene marsikdaj vroče. S partizani smo si bili kar dobri prijatelji, ki so me pustili spoštljivo pri miru, Nemci pa si zaradi njih tudi niso upali prevečkrat blizu. Spominjal sem se starih časov, ko sem bil zavetnik skrivačev, ki niso marali za sedem ali še več let k vojakom in so se zato raje skrivali po teh hostah.

Ampak, da nadaljujem z novodobnim »odkrivanjem«. Ne vem že več natanko, ali je bilo 1945 ali 1947 leta, ko sta prišla na ogled dva častitljiva gospoda z več ali manj leti in kilogrami obložena. Daljava in posebna zadnja strmina sta ju kar pošteno spotila. Vodila sta ju dva mlada študenta, katerih eden je zdaj zdravnik v dolini, drugi pa župnik in me ima ta čas na svoji skrbi. Bolj važno je seveda predstaviti ona dva težja gospoda. Eden je bil kanonik dr. Osterc iz Maribora, drugi pa (v resnici pa izmed vseh prvi v Sloveniji in še daleč naokoli) pomembni umetnostni zgodovinar dr. France Stelè iz Ljubljane. In pričeli so me ogledovati. Važno je bilo predvsem, kako me je ogledoval profesor dr. Stelè. Ta pa me je in še s kakšnim zadoščenjem! Legel je na tla in slikal moj strop. Prav ta bi se zdel nepoučenemu revščina, ki bi se je skoraj bilo treba sramovati, ker je videti že tako trhel in star. Nežno je ljubkoval z roko stebrič s kroglo pri spodnjem koncu ograje ob stopnicah na kor. Raje ne povem, kaj je strokovnjak na tem področju povedal o moji vrednosti, ker bi se marsikdo na moj račun prevzel, pa bi imel do tega najmanj pravice.

Pravim, to je bilo že pred pošteno dobrimi dvajsetimi leti. Zadnji čas pa smo tudi pri nas mi od umetnosti ali tudi le od obrti, samo da smo že nekoliko črvivi in trhli ali kako drugače dodelani svetniki, cerkve, angelčki in svečniki, postali velika moda. Omejiti se hočem in moram le nase, ki spadam med lesene svetnike v svoji značilni cerkvi. Na gosto me torej obiskujejo in vsak zase ponovno odkrivajo stro-

kovnjaki, polstrokovnjaki in ljubitelji. Vsi enodušno ugotavljajo, da je treba tako dragoceno znamenitost na vsak način ohraniti. Nekaterim moram priznati iskreno prizadevnost ne le za svojo dnevnicco, ki jo verjetno imajo z ogledom moje skromnosti, marveč tudi zame, saj mi izposlujejo vsakoletni obolos od oblasti. Priznam, da to ni lahka stvar, ob potrebah živih in vedno bolj zahtevnih pa potratnih ljudi vzbuditi smisel še za nas lesene stare »patrone« in za naše razpadajoče stare cerkvice.

Potem nastane še zopet težava, kako bi tisti denar sploh porabili. Za gradbena podjetja je taka vsota komaj tolika, da bi tudi ne prišlo dalje kakor do ogleda. Tako jo dobi, tisto vsoto, pač najbližji župnik, ki bi imel v tej zadevi tudi vsa pooblastila in dovoljenja, da sme s procesijo do mene izprositi še od svojega Šefa pomnožitev do-

tacije. So pa tudi župniki, ki so praktično naši neposredni skrbniki, dandanašnji vedno manj mistično razpoloženi in prepuščajo vprašanje čudežev predvsem gospodarstvenikom. Kar pa se mene tiče in moje obnove, ugotavljam, da bi tisti denar, ki mi ga od spodaj namenjate, neprimerno več hasnil, ko bi na primer bila do mene speljana cesta, po kateri bi se dalo priti tudi z avtomobilskimi konji. Tisti živalsko konjski konji so se mi namreč kar nekako zamerili, ko me je z njimi prepeljan cement nekam neokusno drag prišel. Vse drugo pa tudi. Ko bi bila gozdna tako dobra in z njo kmetje, moji vrli sosede, da bi mi cesto naredili k vznožju, kako vse drugače bi lahko marsikaj ukrenili! Škoda, ker se ne zavedajo dovolj, kako bi mi tukaj z združenimi močmi lahko marsikaj prigospodarili od tega sveta, ki je tako navdušen (skoraj se mi je zareklo: nor...) nad umetninami. Lahko verjamete moji iskrenosti, če zagotavljam, da je moja, Lenartova posebnost in tipičnost ravno v odmaknjeni nedostopnosti, ne pa v čim lažji dostopnosti. Vam na ljubo in v Vašo korist pa povemo, da v svojo skledo pljuvate, če s to podjetnostjo okoli mene začenjate pri nepravem koncu. Da cesta mora biti in bo, je jasno. Zakaj pa ne bi tega storili raje prej, namesto slej?

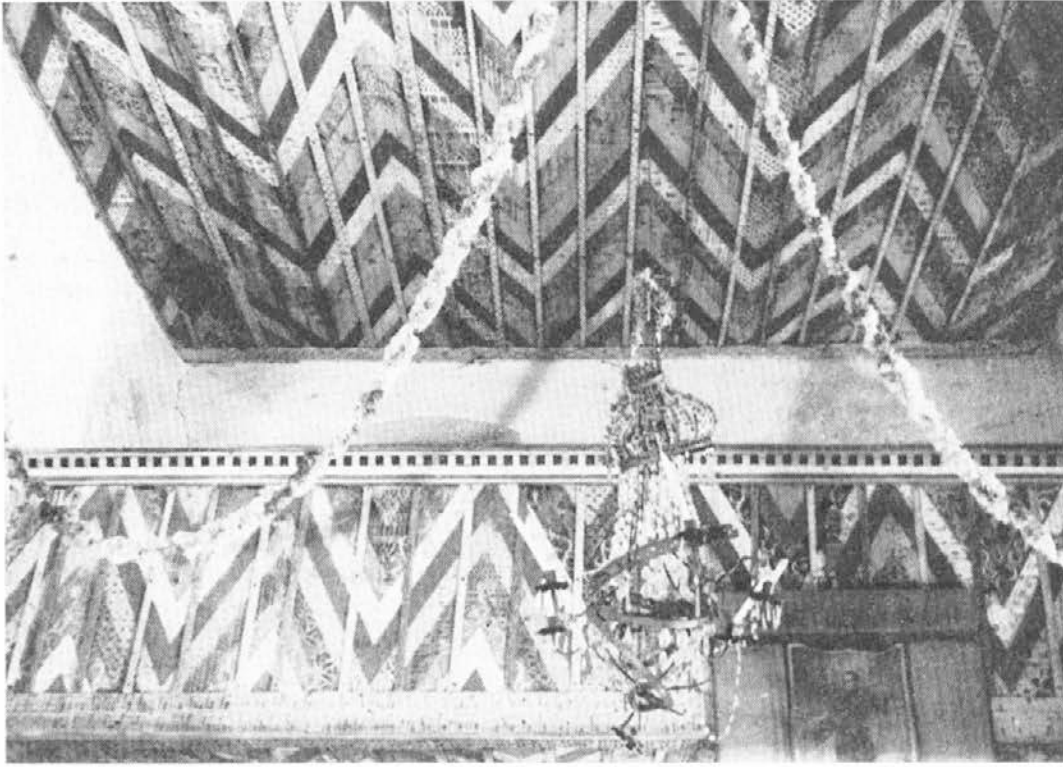
Mojim sosedom in okolišanom v čast naj še zapišem, da so na zbiralno listino zapisali, koliko lesa ali denarja so mi prispevali za obnovo. Denar se že da obrniti za kakšno mojo potrebo, tisti les mi bo pa menda le na panju slavo pel, ker si ga sam pač ne morem podirati in k žagi spravljati. In da spet ponovim, kar sem že od kraja omenil. Ko bi mi nekoliko več sonca privoščili, tako da bi tisto hosto okoli moje cerkve nekoliko razredčili, bi se pa tudi lahko nekoliko bolj zdrav počutil. Si že morete po svojih izkušnjah predstavljati, da mlad marsikaj preneseš, v starosti te pa vsako količkaj slabo vreme hudo prizadene.

Ne zamerite mi, če sem si vas dolince in sosede nekoliko pikro privoščil. Saj vem, da me imate radi. S svojimi obiski

Glavni oltar

Foto: M. Dolinšek

Poslikan — raven poznogotski strop

Foto: M. Dolinšek

kot romarji ali kot občudovalci moje ume-
tneške starine ste to pogosto in v velikem
številu dokazal. Ne pozabite pa, da tudi
pri meni gre ljubezen skozi želodec. Od
samih nasvetov in ugotovitev vedno novih
zanesenih mladih in starih občudovalcev
si bom kaj malo opomogel. Sramota pa bi
bila, da bi tudi mene morali vzdrževati ti-
sti »neumni« ljudje, ki še hodijo v cerkev
in od svojih razmeroma skromnih dohod-

kov poskrbijo še za dostojnost cerkev, kam-
mor zahajajo, dasi o umetnosti sami od da-
leč nimajo toliko pojma kakor tisti, ki o
meni radi veliko govorijo.

Tako vam pišem jaz, sveti Lenart s Pla-
ta, in vam obljubljam, da se bom še kaj
oglasil, če Vam že tega, kar sem napisal,
ne bo preveč...

Jože Lodrant

Črna v tednu turizma

Turistični delavci v Črni so se ob letoš-
njem turističnem tednu trudili predvsem
za pestrost njegovega programa. Težko je
soditi, če se jim je vse to posrečilo. Tekmo-
vanje predic v preji volne in kmečki spre-
vod z mlatiči, ogljarji, »steljerajo« in dru-
gim so bile vsekakor najbolj privlačne in
izvirne od vseh novih točk programa.
Podobne točke bi bilo dobro vpletati v
program tudi v bodoče. S tem pritegne-
mo k sodelovanju ljudi, ki imajo malo-
kdaj priložnost nastopiti pred javnostjo
in s tem tudi vzbujamo v njih čut za or-
ganizirano delo, predvsem pa jih s tem po-
sredno turistično vzgajamo.

Letošnji koroški turistični teden je sko-
raj obležal na tleh. Komaj komaj so ga tu-
ristični delavci v Črni zadnji hip postavili
na noge, da je shodil. Pa je bil že trinajsti
po vrsti. Zataknilo se je predvsem zaradi
neurejenih razmer v tukajšnjem gostin-
stvu. Bivše gostinsko podjetje »Jelka—
Bistra« iz Radelj ob Dravi in Merx—Ce-
lje, kamor so spadala vsa gostišča v Črni,
že ves čas svojega obstoja ni primaknilo
turističnemu društvu, ki ta teden turizma
organizira, prebite pare. Podobno so se dr-
žale pred njim tudi vse prejšnje gostinske
organizacije, ki so menjale, odkar obstaja
v Črni hotel Planinka, že kar šest gos-
podarjev. No, tu in tam se je med temi

že našel kakšen gospodar, ki je turistične
prireditve v Črni podpiral, a kaj, ko so
se pa gospodarji menjali neprestano in je
bila volja in smisel za podpiranje take
zvrsti turističnega življenja pri vsakem
nasledniku vedno manjša. Zdaj v jeseni
je prevzelo vse gostinstvo v Črni turistično
transportno podjetje Ljubljana trans-
port. Morda bo odslej za podobne tu-
ristične zadeve več razumevanja — ga-
rancije pa seveda sedaj še ni nobene.

Žetev turističnega tedna pospravi vse-
kakor vsako leto gostinstvo in malenkost
seveda tudi trgovina. Vsota niti ni majh-
na. Tri do štiri milijone pade tisti avgu-
stovski teden v denarnice natakarnjev. V
blagajno turističnega društva ne kane
skoraj nič, razen morda nekaj tisočakov
iz sklada za društvene in klubske dejavnosti.
Društva in klubi, ki v programu tu-
rističnega tedna redno nastopajo, pa pora-
bijo ta svoj skromni dinar še v istem in za
isti teden. Poslovni rezultat društev in
klubov je po turističnem tednu enak praz-
nim blagajnam in povrhu še dolgovom.
Letošnji turistični teden je stal samo tu-
ristično društvo po približnih računih šest
do sedem tisoč dinarjev, ki pa jih seveda
ni imelo in jih nima še danes. Obljubljeni
deset tisočakov pri republiških instancah za
turizem za kritje stroškov turističnega

tedna se prav nerodno zatika na poti iz
Ljubljane v Črno; naposled se je bati, da
ga sploh ne bo. Tudi občina gleda na ta te-
den turizma z dokaj trdosrčnimi, mačehov-
skimi očmi — ni denarja! Lep del dohod-
ka od prodanih dobrin pa pade tudi v nje-
no blagajno.

Samo dobra volja do dela v turizmu in
oživljanja koroških narodnih običajev je
premalo. Vsakoletno ponavljanje enakih
razmer utruja. Ne bomo trdili, da se bo
tradicija koroškega turističnega tedna
končala z nesrečno številko — letos je bil
trinajsti po vrsti. Deficitne razmere pa bi
do neke mere lahko izboljšalo tudi turistično
društvo samo, saj je od sile vitalno:
zna načrtovati, organizirati, režirati,
vzpodbujati in tako naprej. Ne zna pa
»kasirati«! — Le kje je v naši domovini
še kakšen turistični grižljaj zastoj? So
mar prireditve, kot sta npr. kravji bal v
Bohinju in ovčji bal na Veliki planini in
podobne turistične prireditve pri nas, več
vredne, kot je koroški turistični teden?
Povsod znajo zelo dobro »pocukati« tu-
rista za žep že s samo vstopnino — Črnja-
ni pa dajejo svoja turistična presenečenja
večinoma zastoj. Vstopnine, razen za no-
gometno tekmo, skoraj za nobeno priredi-
tev ni. Pa bi večina gostov rada primakni-
la v turistično blagajno kakšen dinar, ker
bi s tem omogočala in bodrila turistične
delavce za še živahnejše delo. Tako pa
imajo morda nekateri gostje celo občutek:
kar je zastoj, ni dosti vredno, čeprav ve-
do, koliko truda in prostega časa zapravijo
sodelujoči, teh pa je skozi ves teden več-
krat tudi čez sto.

Letošnji koroški turistični teden je bil
za turistične delavce v marsičem poučen.
Predvsem v spoznanju, da je potrebno
program popestriti s čim več domačimi
folklornimi elementi, da so dogovori z
uslužnostnimi podjetji glede na skupne
interese nujni in ne navsezadnje, da je ko-
roški turistični teden potreben, da si ga
gostje in domačini želijo, kar so dokazali
s presenetljivo obilno udeležbo na vsaki
prireditvi.

Andrej Šertel

HUMOR

Statistika

Zdravnika Philippa Ricorda je bolnik
milo prosil:

»Doktor povejte mi resnico, ne zamolčite
mi ničesar.«

»Ozdraveli boste, dragi gospod, prav go-
tovo,« ga je miril Ricord. »Statistika pravi,
da bolezen, ki jo imate vi, preboli le eden
od stotih.«

»Kako?«

»No, vi ste ravno stoti, ki ga zdravim, in
doslej nisem rešil še nobenega.«

Delo in kapital

Nekdo je vprašal duhovitega pisca Ber-
narda:

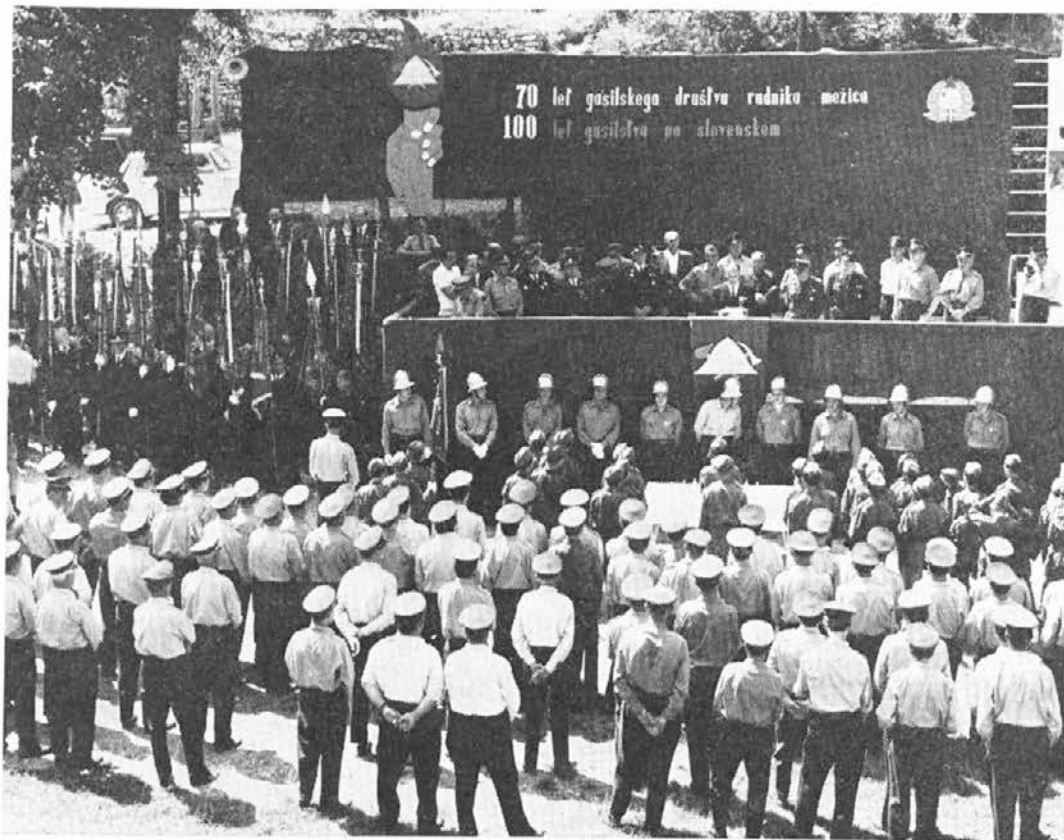
»Ali mi lahko pojasnite, kaj je kapital,
a kaj delo?«

»Zelo rad,« odgovori Bernard. »Posodite
mi tisoč frankov — to je kapital.«

»Dobro, kaj pa je delo?«

»No, delo je pa tisto, kar boste počeli, da
boste dobili denar nazaj.«

Gasilska proslava v Mežici

Direktor Pungartnik je pozdravil gasilce

Foto: R. Vončina

V letošnjem letu so bile in so še gasilske proslave v okviru 100-letnice gasilstva na Slovenskem in 50-letnice KP Jugoslavije. Tako je bila tudi na področju obč. GZ Ravne na Koroškem velika gasilska manifestacija, in sicer v Mežici. Gasilsko društvo rudnika Mežica je namreč proslavljalo dne 27. julija t. l. 70-letnico svojega obstoja in delovanja. To je bila letos edinstvena gasilska manifestacija v Mežiški dolini, saj se je proslave udeležilo res lepo število uniformiranih gasilcev.

Po slavnostni seji se je ob 10. uri razvila lepa povorka iz Mežice proti Poleni. V njej je sodelovalo 210 uniformiranih gasilcev (člani, mladinci in pionirji), 16 gasilskih vozil in 30 gasilskih praporov z rudniško godbo na čelu. Na častni tribuni, pred katero so bili postrojeni vsi sodelujoči, so bili zbrani zastopniki vseh gasilskih društev in obč. GZ, zastopnik GZ Slovenije, direktor rudnika Mežica, predsednik delavskega sveta podjetja, glavni tehnični vodja topilnice, predsednik krajevne skupnosti Mežica in zastopnik SZDL. Na žalost pa ni bilo opaziti zastopnikov drugih organizacij in društev.

Proslava je bil pod pokroviteljstvom direktorja rudnika Mežica inž. Gregorja Pungartnika, ki je proslavo otvoril. V svojem govoru se je med drugim zahvalil mežiškemu gasilcem za njihovo dosedanje delo in požrtvovalnost z željo, da bi ta dejavnost ostala tudi v bodoče na taki višini ter da bi skrbeli za čim boljši ter vsestranski razvoj in napredek društva. Uprava podjetja bo skrbela kot doslej za opremo in orodje, da bo požarna varnost v podjetju čim boljša in sigurnejša.

Nato je predsednik društva na kratko podal kroniko društva, ki je bilo sicer ustanovljeno leto 1888 pod vodstvom To-

maža Glančnika, toda res uradno in polnomočno se je društvo ustanovilo leta 1898. pod vodstvom Tomaža Ferberja, ki je bil agilen in zaveden gasilec ter je kmalu uredil vse potrebno pri upravi podjetja, da je začelo nabavljati potrebno orodje in opremo za društvo oz. članstvo. In tako je vodstvo podjetja od takrat pa vse do danes imelo vedno razumevanje in skrb za opremljanje svojega gasilstva. Pa ne samo to, bilo je tudi vedno pripravljeno nuditi kakršno koli pomoč v okviru možnosti gasilski organizaciji sploh, predvsem pa GD Črna, ki je vedno v tovariškem in tesnem sodelovanju z njihovim društvom.

V tej dolgi dobi je društvo sodelovalo pri gašenju 74 požarov v kraju, pri 91 gozdnih požarih in komaj pri treh požarih v podjetju. Poleg tega pa so gasilci seveda sodelovali pri vseh elementarnih nesrečah v dolini in požarih izven njihovega območja, kadar so bili klicani.

Zelo aktivno in uspešno je društvo sodelovalo, predvsem po drugi svetovni vojni, pri vsakoletnem meddruštvenem tekmovanju in večkrat doseglo zelo lepe uspehe, ki jih dokazujejo pokali in diplome. Ti uspehi so bili možni zato, ker takó društvo kot podjetje skrbi za čim boljšo strokovno vzgojo kadra. Društvo ima danes precej res sposobnih gasilskih častnikov in podčastnikov, ki znajo svoje članstvo vsestransko dobro vzgajati. Glede na to, da imajo svoje enote v več krajih (Mežica, Žerjav, Helena), je nujno, da imajo nekoliko več strokovnega kadra.

Da bo požarna varnost še boljša pri podjetju kot v kraju, je društvo na proslavi sprejelo novo motorno brizgalno rosenbauer 75 avtomatic, ki mu jo je izročil direktor podjetja, dalje aparat merzer

S-250, izročil ga je glavni tehnični vodja topilnice, ter terensko vozilo zastava 620-B, ki ga je izročil predsednik krajevne skupnosti Mežica. Ta pridobitev ni pomembna samo za društvo podjetja, ampak za vso Mežiško dolino v primeru potrebe.

Po pozdravnih govorih zastopnikov sta zastopnik GZ Slovenije in predsednik obč. GZ Ravne Ivan Žunko razdelila republiška gasilska odlikovanja nekaterim članom in direktorju rudnika Mežica za njegovo izredno razumevanje in pomoč gasilski organizaciji nasploh. Komandant obč. GZ Ravne Vlado Vališer je razdelil pokale in diplome zmagovalcem letošnjega meddruštvenega in medobčinskega tekmovanja. Pomembno je pri tem omeniti, da je največ priznanj in pokalov prejelo GD Kotlje, in to mladinci in pionirji, za kar jim ponovno s tega mesta čestitamo.

S tem je bila ta veličastna proslava uradno zaključena in moramo priznati, da je vsestransko uspela. Smatramo, da je ta uspeh največje plačilo za zadovoljstvo pripravljalnega odbora ter članstva za res velik trud in delo, ki so ga imeli, predvsem pa vodji celotnega dela Pavlu Maveriču.

Rudniškimi gasilcem želimo ob njihovi 70-letnici še v bodoče kar največ uspehov na področju požarne varnosti ter res tovariškega sodelovanja z obč. GZ Ravne in drugimi gasilskimi društvi v dolini ter njihovimi podjetji.

Na pomoč!

-te

HUMOR

Ob desetih dopoldne je v recepciji velikega hotela divje zazvonil telefon.

»Ali mi lahko poveste, kdaj se odpre bar?« je vprašal moški glas.

»Ob dvanajstih,« je vljudno odgovoril portir.

Ob enajstih je telefon spet zazvonil in isti glas je vprašal:

»Kdaj se, hik, odpre bar, hik, v tem lepem hotelu?«

»Ob dvanajstih,« je odvrnil portir.

Ob pol dvanajstih se je spet oglasil telefon.

»Oprosti, sinko, hik, prosim hik, povej, kdaj, hik, se odpre bar.«

»Ob dvanajstih,« je bil portir neomajen, »toda bojim se, da vas v takšnem stanju ne bodo spustili vanj.«

»Jaz bi rad — hik! — prišel ven!«

Junaki in pol

Neko dnevno povelje voditelja italijanskih revolucionarjev Garibaldi se je glasilo takole:

»Prijetelji! Vi ste največji junaki sveta! Vi ste elita narodov, nepremagljivi in brez primere hrabri! — Vam moram vse to še enkrat praviti? Ne, saj vam je že samim davno znano! Reči moram le to, da junakom ne pristaja — beg. Če še enkrat nalezim med vami na strahopetca in bojazljivca, ga ukažem brez milosti ustreliti. Zapomnite si to, vi čudoviti vojaki!«

Marjan Lačen

ŽRTVAM STEN

ALPINIZEM IN ZGODOVINA KOROŠKEGA ALPINIZMA V POGOVORU

(Dorki in Ivanu)

Kakor so človeku dane možnosti v razvoju, tako je tudi vržen v okolje, ki je kot senca njegovega jaza in lahko postane njegovo ali pa živi z njim v nenehnem nasprotju. Na različne načine ljudje sprejemajo okolje: se mu podreajo in v njem trpijo ali pa sprejemajo njegove prelesti. A ob končni iztočnici slehernega od teh načinov se izkaže, da je človek integralni del te stvarnosti, ki se odraža v njem. Sprejeti to silovito in veličastno stvarnost pomeni za človeka edino uspešno pot sožitja z navidez neoprijemljivim. Na prvi pogled je človek v podrejenem položaju. Toda z izvrednotenjem lastnega bistva in z njim obdarjujočega okolja zaživi »jaz« v nepojmljivi veličini.

Toda — ali je treba to poznati in izpovedovati v zavesti? Ali se res morda lahko prepustimo zastrašujočim teminam podzavesti?

To je precej relativno in težko opredeljivo dejstvo, ki je prepuščeno presoji posameznika. Kljub vsemu pa je človek v vsej svoji naravi dvomljiv, ki ničesar ne sprejme, čemur ne ve odgovora. Vedno želi spoznati bistveno, vedno nekaj išče — in končno se izkaže, da je to iskanje iskanje samega sebe. Išče odgovor o sebi, o svoji potrditvi, o svojem jazu. To je, v koreninah, beg človeka od umetne in izmalicene družbene določenosti in uklenjenosti v zbirokratizirane zakone ter vrnitev človeka k samemu sebi, tja, odkoder izhaja, k Rousseaujevi naravi. Tja, kjer bo nadoknadil tisto, kar se mu skuša izmuzniti iz rok, tja, kjer se bo srečal s spominom preteklosti.

Časi (in težnje), ko se je človek pred več stoletji trgal dolini in skušal prodirati v skrivnosti, ki so se bohote nad njim, kjer so prebivali bogovi, so precej podobni zdajšnjim pri osvajanju vesolja. Kljub različnemu času in načinu osvajanja ju lahko povežemo z mnogimi podobnostmi: zaradi prirojenosti dvomljenja v človekovi naravi ta teži vedno za novim in neznanim, z namenom, da si to »novo« podredi in izkorišča v svoje dobro. S tem namenom je človek hodil v hribe in osvaja vesolje. Pri osvajanju gora je prišel do spoznanja, kar se mu lahko zgodj tudi v vesolju, namreč da za materialno okoriščenje tu ni prostora.

Zato je gorništvo, v materialni obliki, osvajanje nekoristnega!

Kdo so bili ljudje, ki so prvi stopali v kraljestvo gora, v bele skale in padajoče strmine? Mogoče so bili lovci, romarji, gozdarji, pastirji. Kdo bi vedel temu odgovor, ki pravzaprav sploh ni bistven. Bistveno je to, zakaj so hodili, zakaj so šli tja! Zato ker... Zakaj pa gremo danes? Zato ker...

Šumel, zadnja dolinska postaja, in pot se začne rahlo vzdigovati navkreber proti Janžku, po travnih preprogah pa na Sle-

me, še nekaj ovinkov pa smo pri Bukovniku, najvišjem kmetu v Sloveniji. In ne bili bi gorniki, če ne bi skočili na skodelico kislega mleka, ki se potem konča pri dveh, treh litrih: pa gospodinja ve, da alpinisti nimamo nikoli preveč denarja, in reče, no ja, dvesto dinarjev pa res ne bo preveč.

Za danes gre pot še naprej, na Grohat, koroški Zermatt, eldorado koroških alpinistov.

Idilična planšarija v še bolj zapeljivočem okolju (težko bi našli lepši konec v naši deželi) preurejena v alpinistično zavetišče: tako poznana vsem alpinistom, vsem tako domača. Ni sobote, da ne bi prihajali sem pozno v noč stari in mladi z natovorjenim nahrbtnikom; transverzanci, turisti in alpinisti.

Zjutraj pa, ko je sonce še globoko pod Durčami, ko se stena rahlo barva s škrlatnimi odtenki in ko od tam spodaj nekje iz solčavskega kota prihaja kikirikanje, je v bajti že vse živo. Nekateri se odpravljajo na vrh, drugi proti Kamniškim, nekateri v dolino. Med vso to pestrostjo pa tam v kotu mlad fant mirno, kot da se ga nič ne tiče, prebira kline, drugi zviija vrv in bolj sam zase kot za druge preklinja svojo malomarnost, ki mu je naredila takšno »solato«, tam zopet eden preizkuša stopne zanke in na vsak način hoče priti do stropa, da bi se obesil.

Ko so že vsi drugi odšli, se tudi ti počasi odpravijo. Slabe pol ure in so pod steno Male Raduhe, verjetno ene najbolj preplezanih sten v Sloveniji. Saj bi morali imeti res nesrečo ali pa srečo, da ob lepih poletnih dneh iz stene ne bi slišali kratkih

in odsekanih besed: nategni, popusti ali pa mogoče celo: »Nič ne čaram! Tiho bodi in varuj. Saj sploh ne veš, kakšno je tu. Prava svinjarija, vse gladko, klin ne gre nikamor.« ali pa: »Ne zafrkavaj me zdaj in popusti. Ta prekleta žnura mi je pa dala po grbi, skoraj bi frknil!«

Kdo so ti, od kdaj se že obešajo po teh stenah, kaj jim pomeni ta masa kamenja? Vsakogar od njih bi lahko vprašali. Dobili bi veliko odgovorov, ki bi bili zelo različni, a z malo razuma bi opazili tanko rdečo črto, ki bi povezovala sleherni besedo, kretinjo in izraz na obrazu ob vprašanju Raduha, pojmu koroškega alpinizma.

Toda zdajšnja vprašanja naj bodo namenjena človeku, ki kot gozdarski tehnik več kot polovico svojega življenja prebije ob vznožju Raduhe in kljub temu skoraj vsak prosti trenutek izkoristi, in to že dolgih dvanajst let, da se pridruži fantom, katerih kladiva so odmevala in odmevajo v deviških previsih Raduhe. Kdo od tistih, ki je bil vsaj enkrat, dvakrat na Grohatu, ne pozna Pušnikovega Ferda — Dodija?

»Dodi, kaj tebi kot Korošču, planincu in človeku pomeni Raduha?«

»Raduha!« (njegov razigrani obraz se je zresnil, sklenil je roke ter se zamišljeno nagnil nad mizo). »Ja, kaj misliš, da atletu pomeni steza, plavalcu bazen? No, vidiš, to pomeni meni Raduha. Sicer pa, kaj me sploh to sprašuješ, saj si tudi sam gornik! Z isto pravico bi lahko jaz tebe to vprašal.«

»To drži, vendar posamezni ljudje različno dojemajo iste objektivne vrednote. Torej bom bolj točen: kako si jo dojel?«

»Poleg tega, da je edina gora v bližini, kjer se lahko plezalsko 'izživljam' in jo s tem lahko primerjamo z že omenjenim bazenom in stezo, mi pomeni še mnogo več. To je gora, ki mi v dolgih desetih letih še ni razkrila vseh svojih skrivnosti. Vedno, ko se vračam k njej, se opajam v njeni lepoti, samotnosti in prvobitnosti.«

Pogled z Raduhe

Mučeva soteska

»Čeprav je že dolgo tega, se mogoče še vseeno spomniš, kdaj in kakšno je bilo tvoje prvo srečanje z Raduho?«

»O, pa še kako živo. Dvanajst let je že tega, ko je tudi mene zaskominalo, da bi se poizkusil s tem 'športom', da bi v soboto nabasal nahrbtnik ter jo mahnil na Raduho. Kako bi bilo potem naprej, mi je bilo španska vas. Poizkusiti je treba, že iz 'firbca'! Pa se mi je uresničilo še istega leta pozno jeseni. Krničnikov Pepi, tiste čase eden najboljših alpinistov pri nas, me je vzal s seboj. Pozno zvečer sva prišla na bajto, tako da nisem ničesar videl. Pa sem se tolažil, da bo zjutraj bolje. O, kje neki! Megla je bila tako gosta, da sem se komaj okoli bajte znašel. Pa vseeno sva šla. V Mihevo. Za začetek čisto dovolj. Kar šlo je, mogoče ravno zaradi tega, ker nisem videl 'lufta' pod petami. Le skozi okno (ocena IV.) sem malo 'cvikal'. Ker pa se je Pepiju zdelo, da sem vseeno preveč vihrav, je nad oknom metal kamenčke v globino in sva štela. Deset, enajst... in več. O, poglej ti to, saj sva ja že visoko, me je stisnilo nekje pri srcu. V trenutku me je prijela previdnost, ki mi je še danes glavno vodilo v gorah.«

»Veš, nečesa pa pri tem ne razumem čisto: strah te je bilo, megla, nič nisi videl, ti pa si še rinil tja. Kako to?«

»Vidiš, saj niti meni ni čisto jasno. Verjetno pa je bila to želja, da dokončam tisto, kar sem začel. Da se spoznam s skrivnostmi, ki so me privlačevale z neko magično silo, z željo, da odgrnem tančico nevednosti in radovednosti, ki mi je vse bolj legala na dušo.«

»In kako si uspel v tem?«

»Niti malo. Danes stojim tam, kjer sem začel. Bogatejši sem le v doživetjih, spoznanja pa so ostala ista. Edino spoznanje, ki sem ga dobil, je to, da v gorah ne spoznavam, temveč doživljam. Spoznavam verjetno šele potem v dolini.«

»Torej gre za nekakšno vrsto neproduktivne spoznave?«

»Najbrž res. Mogoče pa je to drugačno spoznanje, spoznanje samega sebe.«

»Dodi, o tem raje pozneje. Sedaj bi me bolj zanimalo, kako je potekala naprej tvoja plezalska pot.«

»Ob vseh teh željah po spoznanju sem postal kar nekam ambiciozen. Spomladi, ko je v hribih bilo še veliko snega, sva se s Petričevim Jožetom podala v Grohat in hotela narediti prvenstveno: Mihovo zimsko.

Pa sva prišla pod steno in jo je Jože prijel, vso kristalno od ledu seveda, in jek se mu je kar lepil v ustih, ko je dejal: »Koot dečeva!« In tako ni bilo nič s prvenstvom, in še dolgo potem nič, ker sem uvidel, da sem se kar precej precenjeval v svoji zaletavosti.«

»S kom pa si lezel pozneje in kaj?«

»Nato je šlo kar hitro naprej. V enem ali dveh letih smo prelezli Raduho podolgem in počez, kar je pač že bilo prelezena. To so bile lažje smeri: Mihovo, Vetrne, Stanetovo, Kamini. Njih težavnost ne presega IV. stopnje. Te smeri so bile zlezene že pred vojno, ko so bili najbolj aktivni Anderlick, Kraiger in nasploh prevaljski alpinisti Telcer, Peruš, Vidali, Lodrant, na Ravnah pa Dolinšek, Šipek, Gorjanc in drugi. Pa tudi Herle (znana Herletova smer v Ojstrici — IV.) je lezel v Raduhi na solčavski strani, menda neke kamine, a ta smer je ostala žal neznana kot toliko drugih.«

»Vse to bi lahko verjetno imenovali klasična doba alpinizma v našem kotu. Kdaj pa so se začeli pojavljati klini v peticah in šestih, kdaj so naši fantje prebili led vertikale?«

»To bi časovno sicer težko opredelili, saj je bilo že prej veliko poizkusov, ki pa so menda ostali neopaženi. Če pa bi imel za merilo danes znane prelezene smeri, bo to verjetno tam okoli 1959. leta, ko je Zagorčev Drago s Petričevim Pepijem in Krničnikovim Francem zlezal Plate, še danes zelo zanimivo in eno najbolj plezanih smeri. Naslednje leto pa z Barbko Ščetinin, takrat še Lipovšek, in Šisernikovim

Lojzjem originalno (IV.) ter še isto leto s svojim bratom ZZ (IV).«

»Kakor vidim je velik del našega alpinizma povezan z Dragecem?«

»Pa še kako! Če sem čisto iskren, lahko rečem, da je v Raduhi zelo malo smeri, ki jim Dragec ne bi dal svoj pečat, in si torej, ne da bi pretiraval, koroškega alpinizma brez njega ne moremo predstavljati. Sicer je pa naredil še mnogo več, kot sem doslej navedel. V Kamniških in Julijskih je namreč prav malo smeri — težjih seveda — ki jih ne bi zlezal: med drugimi Čopov steber solo (podvig, ki ga doslej še nihče ni ponovil). Zaradi vsega tega se je upravičeno udeležil jugoslovanske ekspedicije na Kavkaz in tudi tam dokazal svoje sposobnosti s prvenstveno smerjo. Pa tudi v Raduhi še ni bilo vsega konec: DD (V. +), Gretina (V.), Kovačeva (VI., VI. —) — smeri, ki so vredne spoštovanja.«

»O, to pa vem! Ti smeri sta res odlično vabilo, saj DD in Kovačeva skoraj osem let ni nihče ponovil in ni bilo malo navez, ki so se spustile nazaj brez uspeha. Bili so celo taki, ki so trdili, da jih sploh nista zlezla. Da, a kljub temu sta jih, saj ste ravno vi s ponovitvijo to dokazali.«

»Kot vem, je na Raduhi še veliko smeri vseh težavnostnih stopenj. Kdo je pa te zlezal?«

»V vednost najprej to, da sploh ni smeri vseh težavnostnih stopenj, ampak same petice in šestice. Saj se fantje danes sploh ne zadovoljijo več z lažjimi smermi, ampak kar silijo v previse in gladke strme plate: tako so s smermi Dorkina, Burjaka, levo od Plat, Steber, Zagorčeva nabili še poslednje probleme v Raduhi. Toni, Edi, Franc, Pep in drugi so fantje, na ramenih katerih sloni danes koroški alpinizem, njegova rast in ugled.«

»Raduha ima le eno steno, ki poleg tega ni niti tako visoka in se lahko plezalec v njej čisto udomači, leze šestice kot za šalo, v drugih stenah pa bo mogoče odpovedal v veliko težjih razmerah.«

»Da, v tem je nekoliko resnice. Sicer pa sploh ne poudarjam, kljub vsemu opevanju Raduhe, zaprtosti v kakršnikoli obliki. Raduha je naša stena, ki nam poleg že po-

V Koprivno

vedanega služi tudi za odličen trening, da bi se lažje spoprijeli z drugimi stenami doma in v tujini. Pri tem pa ima seveda določene pomanjkljivosti, če lahko to pri gorah sploh tako imenujemo. Predvsem v tem, da stena ni visoka in so zato smeri krajše, ni problema z orientacijo in se lahko »abzajdaš« (poseben način spuščanja po vrvi nazaj, če je zaradi kakršnihkoli ovir napredovanje onemogočeno), kadar te je volja.«

»Kaj pa ocene?«

»Te so čisto realne. Večkrat malo nižje zaradi kratkih smeri, kot v drugih stenah. Prav zaradi tega naši alpinisti, če seveda izvajamo kondicijo in orientacijo, nimajo nikoli težav s tehničnimi problemi. Če je kdo v Raduhi sposoben zlesti šestico, jo bo sposoben kjerkoli drugje.«

»Ravno prav, da si me napeljal na to: saj je moje naslednje vprašanje čisto v zvezi s tem. Kakšni pa so potem naši uspehi v nekem večjem, npr. slovenskem merilu?«

»Sicer nekoliko posmehljivo vprašanje, a da boš vedel: dobri, odlični! Kar začnimo: Križevnik (prvenstvena VI.), Zmaj v Ojstrici (prvenstvena VI., doslej šele nekajkrat ponovljena, ena najtežjih smeri v Kamniških, če ne najtežja.) Glava Turske gore (prvenstvena VI. +), Herletova v Ojstrici (zimski prvenstvena) in že prej omenjeni Čopov steber solo.«

»No, da se ne bi hvalil, bi jaz dodal, da si v Križevniku, pri Zmaju in Glavi s soplezanci tudi ti priigral prvenstvene. Kako pa je kaj z uspehi v tujih gorah?«

»Tu moram verjetno najprej omeniti prvenstveni vzpon Drageca v Kavkazu (Slovenski steber), ko se je udeležil jugoslovanske ekspedicije. Še pred tem je bil v Bolgariji na alpinadi, leto pozneje pa sem bil jaz. Skupno sva opravila šest vzponov. Večkrat so bili naši alpinisti že na Grossglocknerju in prelezli več smeri, med drugimi Palaviccini Rinne in Fuschercarkopf Nordwand. No, in ne nazadnje vaša »žepna ekspedicija« v Centralne Alpe in vzpon na Mont Blanc ter Monte Roso.«

»Verjetno sva v grobem o Raduhi povedela vse. Kaj pa drugi vrhovi pri nas? Ali se kaj ležejo?«

»Nekaj malega je v Peci, v Kordeževi glavi. Pa spodaj pri vas, v Uršlji gori: o tem boš pa ti vedel verjetno več kot jaz.«

»V Šmohorici je nekaj kar zanimivih smeri, vendar precej kratkih: štiri, pet dolžin. Večinoma zlezene že pred vojno ali tik po njej: Ladja (III.), Zajeda (V. najtežja, a najlepša smer), Stanetova (IV.), Kanta (IV.). Pred kratkim smo pa nabili direktno — Spominsko, ki je ocenjena s V. + in ponekod VI.-. Da pa bo ta pogovor dobil bolj ali manj zaključeno celoto, seveda ne moremo preko organizacijske plati odseka. Ker vem, da si alpinist — praktik, ne teoretik, te to bolj malo zanima, a v grobem verjetno veš, kakšna je zgodovina našega odseka po tej plati.«

»Kolikor se spomnim nazaj, je bil močan le prevaljski odsek, kjer je bila in je še sedaj postaja gorske reševalne službe (GRS). Drugi alpinisti smo bili razbiti po celi dolini pri matičnih društvih, brez prave organizacije. Z željo, da bi dvignili številčnost in s tem kvaliteto odseka, da bi prišlo do večje povezave z drugimi odseki in bi tako dvignili renome koroškega alpinizma, smo l. 1963 na občnem zboru PD Ravne ustanovili koroški alpinistični odsek (KAO) s sedežem v Mežici. Glavni pobudnik in duhovni vodja nas vseh je bil tov. Gorjanc. Prvi in nato dolgoletni načelnik odseka pa je bil tov. Krebl. Le prevaljski odsek je ostal samostojen, tako da imamo danes v dolini dva odseka.«

»Kot lahko razberem, je bil že nekdanj za to našo aktivnost največji problem denar, entuziazma pa ni manjkalo nikoli. Tako je tudi danes! Kako ti gledaš na to nerazumevanje forumov, ki nam režejo kruh?«

»Herman Buhl, sloviti avstrijski alpinist, opisuje v svoji knjigi Nanga Parbat v članku Visokogorska slava stavo s prijatelji za 200 frankov, da pride v določenem omejenem času na neki vrh in nazaj; ker se je drugim zdelo to nemogoče, so stavo sprejeli. In Buhl je dobil. Na koncu pa pri-

stavlja, da se zdaj marsikateri gorniški entuziast in idealist razburja zaradi neplainske etike; a pri tem ne pomisli, koliko časa bo lahko za ta denar zganjal idealizem, katerega mu ni manjkalo, manjkalo pa mu je denarja. Mislim, da to pokaže vse bistvo!«

»To je vse lepo in prav: toda pozabljaš, da se alpinizem ne kaže in ekshibira na stadionu, in da zaradi tega široke množice od njega nimajo nobenih koristi. Nekateri celo pravijo, da je to izživljanje posameznikov in da zato družba tega ni dolžna podpirati.«

»Res je, da ni publike, da pri tem ne pada večtisočglava množica v ekstazo, a so zato drugi faktorji tako močni, da prevpijejo dvaindvajseterico, ki se brezumno podi za žogo. Ti faktorji se odražajo v krepitvi in plemenitenju človeka, in to torej ne more biti nobeno izživljanje. Hiter razvoj družbe in tehnike nas — mislim ljudi kot razumska, čustvena bitja — vse bolj vodi v izrojevanje civilizacije in splošno razvrednotenje človeka kot bitja z estetskimi in etičnimi normami. Zato moramo iskati izrazna sredstva, ki nas bodo vračala in ohranjala v kultiviranosti. In alpinizem je eno od teh izraznih sredstev. Hoja v gore, gorništvo človeka namreč moralno in telesno krepí, ga vrednoti in mu izpolnjuje življenje. Alpinizem pa je obenem višja, a logična stopnja planinarjenja. Alpinisti naj bi bili tista avantgarda, ki bi prikazovala lepote in vrednosti gora drugim ter jih mogoče celo vodila po hribih. Po drugi strani pa bi bili vsi, in tudi so, reševalci, vedno pripravljene in sposobni pomagati ponesrečenim. Pa naj si ob vsem tem še kdo upa trditi, da je to izživljanje. Alpinisti naj bi skratka usmerjali ljudi v dejavnost, ki...«

»... ki se tebi zdi logična ter predvsem potrebna.«

»Da, nekako tako. Gorništvo v vseh oblikah je nujen pojav in postaja vedno nujnejši. Je neke vrste beg pred tehnizacijo in birokratizacijo. Izogibanje temu, da bi človek postal avtomat, da ne bi več čustvoval in mislil o sebi. Človek se mora vedno

Ob večeru — vrh Pece

Foto: R. Vončina

V steni

znova in znova srečevati z naravo, ker le takšen bo človek kot človek, ne pa človek kot avtomat.«

»Torej je to tudi obenem odgovor, zakaj sploh hodiš v hribe?«

»Vsekakor. Dodal pa bi mogoče le še to, da pa nam gora ne sme postati neko božanstvo, nekaj vzvišenega, skratka, ne smemo postati njeni sužnji. Ne sme nas popolnoma okupirati, kljub vsemu občudovanju in entuziazmu. Gore je treba uživati, a nikoli pretiravati v tem, ker vse, česar je preveč, se izrodi in potem nismo sposobni misliti na kaj drugega. Gorništvu je torej le eden izmed načinov življenja, kjer nikoli ne smemo pozabiti, da hodimo v hribe zaradi sebe, ne zaradi njih.«

»Z materialnega stališča pa je gorništvu še vedno nekoristno.«

»Se ti zdi? Ali je šolanje rentabilno, ali je umetnost koristna? Danes ne. Toda pri moralnem in estetskem bogatenju nam gre za dolgoročno investicijo, ki se nam jutri obrestuje in lahko žanjemo njene sadove — tudi materialne. In ravno tako je z alpinizmom: v svoji končni obliki tudi z materialnega stališča ni nekaj nekoristnega.«

»Nekoč pa so nas učili, in to je tudi v skladu z našo moralno, da do svojega življenja nimaš absolutne pravice, ker ga dolguješ svojim bližnjim in družbi in ga zato ne smeš po nepotrebnem izpostavljati. Za plezanje pa marsikateri pravi, da je izživanje smrti.«

»Veš, to pa lahko pravijo le tisti, ki nimajo pravega vpogleda vanj in ne poznajo njegovega bistva. Dokler plezaš z glavo, alpinizem sploh ni izživanje smrti. Če pa greš preko tega in siliš v nekaj, kar je preko tvojih moči, tedaj je morda to res. To pa velja za vsako posiljevanje, tudi dolinsko in čisto vsakdanje. Alpinizem je mogoče prav zato preizkušnja samega sebe. Želiš se prepričati o svojih sposobnostih in možnostih: iščeš meje svoje zmogljivosti.«

»S tem pa se precej oddaljiš ravno tistim trditvam, ki pravijo, da alpinizem ni šport.«

»Sploh ne. Saj tudi ni! Šport je namreč poleg tega, da se želimo prepričati o svojih sposobnostih, tudi gonja za rezultati, kar bi v alpinizmu pomenilo zgolj telovadnje v težkih stenah. V hribe pa hodimo zato, da plezamo, doživljamo, ne pa zato, da bi se afirmirali. To bi bilo izrojeno gorništvu, le plezanje zaradi plezanja bi bil šport in ne bistvo gorništvu.«

»Gledano s tega zornega kota pa med planinstvom in alpinizmom sploh ni razlik!«

»Saj jih tudi v resnici ni. Praktično sta to dve besedi za isti pojem. To nam potrjuje tudi dejstvo, da na zahodu (Francija, Švica, Italija) sploh ne ločijo alpinizma od planinstva. Pri obeh nam gre namreč za isti cilj, le pot do njega je različna. Nekdo se zadovolji s hojo po gozdu, drugi pač šele takrat, ko visi v steni v navezi.«

»Ali pa sam?«

»To je najbrž nujen korak človeku, ki je prišel do meje tega, kar se da narediti v dvoje. In zato poizkuša ter išče svoje meje — nove — sam.«

»Soliranje — to je ena, čeprav že stara razvojna pot alpinizma, druga pa je večja uporaba tehnike. Kako gledaš na to skrajnost?«

»Ta smer razvoja me navdaja z večjo zadržanostjo. Drži, da je razvoj potreben in nujen, ker se pač vse razvija. Smer razvoja pa mora človek bolj ali manj dirigirati s svojo voljo in sebi v prid ter ga prilagoditi svojim potrebam. Prav zato sem za pospešeno tehniko v alpinizmu le tam, kjer še ne gre za posiljevanje sten in gora. Tako naj bi se svedralo le tam, kjer je smer lepa in naravna, a težki detajli onemogočajo napredovanje. Razvoj gre pa vedno bolj v smeri »diretissim«, kjer se nabija oz. svedra več sto metrov navpične in gladke stene. Vem, da sem s temi gledanji za marsikoga zastarel in se mi posmehuje, a pozablja pri tem na osnovni pomen gorništvu, kjer ne gre samo za telovadnje in prepenjanje. S tem namreč postaja človek vse bolj podoben tistemu, iz česar se je razvil, in pozablja, da se vrača k tistemu, pred čemer je prej pravzaprav bežal v hribe.«

»Dodi, najlepša hvala za res lepe odgovore in prijetno kramljanje! Morda samo še to: kaj želiš alpinizmu v našem kotu in vsakemu posamezniku, ki hodi v hribe?«

»Oh, tega je pa precej, med drugim več povezave, ugodnejših finančnih pogojev; posameznikom pa veliko plezalno bero, veliko lepih doživetij in predvsem veliko, veliko sreče v hribih!«

SILA MOČNEJŠA OD ZAVESTI

Začutil je nemir, njemu tako znan, nemir, ki ga niso opazili prijatelji, sedeči z njim v kavarni ob mizi. Še tako spretno oko opazovalca ga ne bi opazilo, saj ni bil izražen v besedah, v očeh, v potezah obraza. To je bilo v duši, v tisti nepojmljivi notranjosti, ki se je tolikokrat oglašala z močjo, ki je presejala njegovo zavest. In ta sila ga je vodila na travnike, v gozdove, v hribe, v planine... v steno. Le s tem je potešil nemir, potrebo, a nikoli ni zahteval odgovora, zakaj vse to! Vljud-

DOMINIK KOTNIK — ŽUPANC

Konec septembra je umrl Dominik Kotnik, pd. Županc z Dobrij. Pred 80 leti se je rodil zavednemu slovenskemu kmetu, enemu prvih ustanoviteljev slovenske tolstovrške šole. L. 1911 je odšel služiti vojaščino v Gorico k 47. štajerskemu pešpolku. Tu je dočkal I. svetovno vojsko. Na rusko fronto je moral, nato na Doberdob, kjer

je bil pred zadnjo ofenzivo ujet in ostal še tri leta v italijanskem ujetništvu.

Po devetih letih vojaščine se je vrnil domov in prevzel posestvo. Razgledanega moža in umnega gospodarja so najprej izvolili za župana tolstovrške občine, nato pa za župana združenih občin takratnega Guštanja, Tolstega vrha in Kotelj. S presledkom je bil župan vse do prihoda Nemcev.

Okupator ga je takoj zaprl v Begunje. Kasneje so ga hoteli Nemci z družino vred preseliti, vendar je pobegnil s svojimi na osvobodeno ozemlje v Savinjsko dolino. Pri zadnji ofenzivi pa so ga Nemci tam s celo družino zajeli in zaprli najprej v starem piskru v Celju, nato pa ga internirali v Dachau. Njegov sin je bil ustreljen kot talec.

Po osvoboditvi je bil še nekaj let župan tolstovrške občine, vendar je tudi po umiku iz javnosti ohranil stik s svetom in ljudmi. In ko je odjeknila žalostna novica, da je umrl, so ga prišli pokropiti od blizu in daleč, pogreb pa je bil veličasten kot že dolgo ne.

Vsa množica ljudi se je pokojnemu Župancu poklonila v nemo, iskreno zadnje slovo.

S. K.

no je vstal, se opravičil ter zapustil veselo družbo prijateljev.

Ker je bilo sobotno popoldne, je odšel domov, se planinsko oblekel ter vzel potrebno plezalno opremo. Z lahkotnim korakom ter z nasmehom na ustih je stopal mimo hiš po cesti. Z brezbržnim zanima-

njem je opazoval zmedo vsakdanjega življenja okoli sebe: hiše, avtomobili, prah, brezcilnost ljudi, sedečih po klopeh, sprehajajočih se po toplem asfaltu.

Ples, zabava, ritem yeth yeth, zvijajoča se telesa, pred dobro uro je še bil tam... sedaj pa se mu je to v njegovem nemiru, iskanju zdelo neresnično, morda nesmiselno. Človek, ki ga je narava obdarila z bivanjem, zavedanjem, prav s svojim zavedanjem drvi iz dneva v dan v lastno otopelost in duševno krizo. Prikrivajoč resnico pred samim seboj, se vse bolj odtujuje od sebe in zavedanje, njegova glavna odlika, postaja vse bolj njegov samomor. Samo korak naprej bi še bilo treba, da bi človek odgovarjal sebi o smislu bivanja, o resnici, o spoznanju. A človek se kaj malo trudi, da bi storil ta poslednji korak! Prepletal je misel za mislijo... prvič, da je sebe poklical na zagovor tega enkratnega vprašanja.

Njegovo hrepenenje in želje so bile že visoko gori, ko je zapuščal cesto ter poslednje hiše. Gozdna steza se je v ostrih ovinikih vzdigovala nad leskovim grmovjem. Stopal je ob njej po veliki zeleni travi, si požvižgaval, od časa do časa odtrgal vejo z bližnjega grma ter lagodno mahal z njo po zraku. Z vsakim korakom je kljub naporni poti njegovo telo postajalo bolj prožno, bolj razgibano. Z obraza mu je izginil nasmešek, ki ga je imel v dolini. To, kar je razkrival njegov obraz sedaj, je bila prijetnost in sreča, rojevajoča se tu v gozdovih in tratih, ko je vonjal cvetočo lipo ter raznobarne cvetlice. Oči pa so žarele ob pogledu na temno gmoto, vzdigajočo se visoko nad njim. Tja gor, v tiste skrivnostne in veličastne stene! mu je prihajalo nekje iz globine.

Dan se je že nagibal k zatonu, on pa je želel priti čim višje, tja, kjer ni ne cvetic ne dreves, a narava kljub temu ohrani vso svojo lepoto in skrivnost. Tu je več-

no neizpeta pesem kamenja, skal, sten, previsov. Sten, ki v svoji nebesednosti slehernemu človeku, ki razume njihovo govorico, povedo toliko lepega in zanimivega: v dolgih nočeh bivakiranja, v težkih urah plezanja, ko govorita le kladivo in skala. Kako dobro plezalec razume, kdaj mu gora grozi z viharjem, kdaj mi klin pri zabijanju v skalo z visokim tenorjem pravi, da mu bo odtehtal življenje, kdaj svari, da bo že ob najmanjši obremenitvi odletel.

Danes ne bo veliko zabijanja. Sam je! Okusil bo vso lepoto solo plezanja. Plezanja, kjer se sam vzdiguješ proti nebu, sam premaguješ težave. Spremlja pa te občutek zadoščenja, da je pod teboj štirideset, petdeset metrov prepadne stene, brez varovanja, brez klinov. Počasi, prijem za prijemo se je vzdigoval višje. Previdno je iskal stope in prijeme, predobro je vedel, da ga lahko ena sama napaka stane življenje. Mračilo se je že, komaj je še videl vbokline in razpoke v skali, a hotel je gor, v sredino stene, da bi doživel svoj prvi bivak. Večkrat je že bivakiral, a nikoli sam. To mora biti nekaj edinstvenega!

Nemalokrat je že bil v tej steni, skoraj na pamet jo je že poznal. Toda v temi je bila veliko večja in nič kaj domača. Daleč je že bil, visoko med življenjem in smrtjo, ko je našel ozko polico. Primeren bivak! Dva klina, prusikovo vrvice in že je sedel, čez steno bingljajoč z nogami, ki so se skrivnostno izgubliale v temi pod njim. Prav tako skrivnostno je bilo vse, kar ga je obdajalo. Molk! Skoraj grozljiv molk, v katerega se je od časa do časa zarezalo sovje skovikanje. A slišal je samo svoje srce, ki mu je dajalo občutek življenja: le v to življenje in v svojo smrt je veroval, ker to je bilo edino, kar je imel sedaj tu in sploh vedno s seboj. Samo ta resnica se ga je oprijemala in se je zato tudi on oklepal nje. In to življenje, ki je bilo tako skrivnostno, je želel spoznati.

Ljudje v dolini so se odpravljali spat. Svetlobne pikice so druga za drugo ugasnile: z vsako je tudi v njem ugasnil delček zavesti in budnosti. Zaspal je, visoko med bogovi!

Rahla svetloba se začne razliviati po nebu. Zvezde umirajo, da se lahko rodi nov dan. Življenje se vrača. Prvi sončni žarki oplazijo steno, ki vztrepče ter v vsej svoji belini vzkipi proti nebu. Zaspavo odpre oči ter pogleda proti dolini, ki še spi, zavita v temo. Sonce že visoko na obzorju ter jasno nebo ga kaj hitro spravita na noge. Šele sedaj lahko popolnoma oceni svoj položaj: pod njim sto, sto petdeset metrov grozljivo strma stena. Nad njim pa vodi pot samo v nebo. Vertikala, ki ji ni konca.

Torej je sum potrjen: preveč desno sem šel, seveda, nekaj deset metrov, tam v levi, so kamini, ki vodijo proti vrhu. Tja? Nemogoče. Vse skupaj visi preko devetdeset stopinj. Tudi nazaj je pot onemogočena, saj nima vrvi za spuščanje. Teh dvajset metrov je ravno dovolj za čez rob, nekaj metrov nižje pa bi obvisel v zraku. Kakor v življenju, tako tudi v steni največkrat obstaja samo ena pot. Torej pot naprej, čez te žmule in plati. A ne zaneseno in brezglavo. Previdno!

Zagriže se v steno ter ji posveti vso svojo bit. Živi z njo, diha z njo. Sedaj obstajajo zanj samo še ti prijemi in razpoke, vse drugo je pozabljeno. Vsakdanji, navidezno veliki problemi postajajo vse manjši. Izginjajo. Živi resnično s steno, zase, za svoj obstoj.

Prvih deset metrov z lahkoto premaga. Nato pa se začno težave stopnjevat. Stena ga vse bolj potiska iz svojega objema. Prijemi postajajo vse redkejši, stopov skoraj ni.

In... naj se smeji ali joče? Previs! Krepka šestica. A ne za ogled. Čez je treba. Ali bo zmogel? Se lahko toliko zanesse na svoje sposobnosti? Ne, ta vprašanja so odveč, sedaj je zanje prepozno, le iz koncentracije ga lahko spravijo. Proč z njimi. Treba je le reagirati. Spodaj močan klin, ki bo vzdržal padec tudi z vrha desetmeterske previsa. Najde primerno razpoko, vzame nerabljen klin ter ga zabija, zabija. Zabije do ušesa. Tanek zven! Oh, ta bi držal vola. Vpne vponko, se naveže na oba konca vrvi ter jo upne. K sebi potegne sredino ter si jo ovije okrog noge. To naj bi bilo varovanje? No, vseeno bolje kot nič.

Z rokami začne tipati po steni. Gladka! Kljub temu se mu posreči najti nekaj prijemov, ki pa so dovolj le za konce prstov. Potegne se ter si pomaga z nogami. Še rahel vzgib, sunek in stoji. Pogled, kdo bi si mislil, da je v teh rokah toliko moči. Torej bo šlo lažje, kot je sprva kazalo! Ko le ne bi bilo tako previsno. Stena ga hoče za vsako ceno odbiti. Torej še en klin. Toda kam? V te razpoke. Poskuša in poskuša, a klin gre v skalo le za centimeter ali dva in mu vedno ostane v rokah, ko ga skuša izruvat. Torej prosto naprej. Lesti mora skrajno previdno. Vsak gib je treba večkrat premisliti, preden ga stori. In sedaj še izmučenost. Kljub stiskanju zob ne more ustaviti nog, ki drgetajo kot šivalni stroj. Še tega je bilo treba. In pod njim... o, ne, na to ne sme pomisliti, potem bi moči hitreje splahnele. In roke? V njih ne čuti tiste moči kot prej. Končno razpoka!

Fazančka

Foto: Broman

Prva belina

Tu mora zabiti. Klin noče in noče notri. Po nekaj dobro odmerjenih udarcih ga zabije za centimeter, ali morda več. Upogne ga navzdol, vdene uponko ter stopno zanko. Potegne. Drži! Torej bo držal tudi njegovo težo, če seveda ne bo telovadil. Stopi v zanko. Klin sumljivo zaškriplje, a drži. Čimprej ga mora razbremeniti. Stopa po zankah navzgor ter z roko otipava gladko steno. Za ravnotežje. Poslednji stop. Vse se zamaje. Noga mu počasi leze navzdol. Torej... slabo zabiti klin! Ne upa si pogledati navzdol. Ve, da bi bil pogled grozen, uničujoč. Samo hitro reagiranje ga še lahko reši. Pogled gor. Ozka špranja. Pol metra. Ali bo dosegel? Pogled na klin. Ali je mogoče, da še sploh drži? Niti trenutka ne sme oklevati. Usloči se kot lev, kadar čaka na svojo žrtev. Levo, prosto nogo upre v steno, roke sproži naprej... hop... z vso silo se odrine in... drži, drži! Prsti postajajo jekleni, ne zatajijo! Srce burno razbija, dihanje kar gluši, tako da komaj sliši žvenketanje padajočega klina. Noge visijo v zraku. Dolgo tako ne bo šlo. Tipa, išče in nič. S poslednjimi močmi se potegne gor. Vzdigne nogo ter jo zagozdi v špranjo. Za nekaj časa bo to kar dobro. Privoščiči si kratek počitek. In sedaj naprej? Precej nezavidljiv položaj. Čez polovico je že, a nad njim je vršni izstop. Prava streha!

Počasi se vzravna. Precej nagnjen navzven, s klinom v roki skuša doseči razpoko, kamor bi ga lahko zabil. Ne doseže, stegne se. Z desno roko lovi ravnotežje. Zanaša ga. Mora nazaj, v prejšnji položaj. Skloni se. S komolcem udari ob steno. Rahel sunek ga izbije iz ravnotežja. Spusti klin, roke refleksno sproži proti steni. Gladko! Mrzlično išče prijem. Prsti za trenutek polzijo po skali. Živa materija se bori z mrtvo. Človeška volja hoče kljubovati naravi, ki neprizadeto opazuje početje človeka, željnega spoznati njene in svoje notranje skrivnosti...

Nekaj podobnega kot takrat v steni. Prvenstveno sta lezla. Bil je spredaj. Polzel je. Prsti so se zagozdili v ozko špranjo. Noge so bingljale v zraku. Skušal jih je usmeriti proti polički. Ni uspelo. Obču-

til je, videl... z grozo opazoval prste, ki so se počasi razklepali. Zaman jih je stiskal, kot da ne bi bili njegovi. Trenutek, dva... skrajna napetost telesa je popustila. Pazi! Drži! Odlepil se je od skale, omahnil, zletel kot kamen. Nebo, skala, nebo... pada, pada. Mine cela večnost. Ali ne bo konca? Vseeno kje, kako, samo konec negotovosti in bo rešen. Konec je zavesti.

Premakne roko. Giba! Torej se še premika. Tu je življenje. In to? Ura! Precej razbita, a sekundni kazalec še vedno monotonno opravlja svojo enakomerno pot. Šestdeset, trideset, pa zopet nazaj na šestdeset. Šest, štirinajst, dvaindvajset: kot vsakdanje človeško delo, kot življenje. Ne, človeško življenje ni takšno, ne sme biti takšno. Ne sme se gibati v krogu, biti mora usmerjeno naprej! Krog je degeneracija, le premica vodi naprej, v skrivnost, v človeka, preko vseh mej, ki nas zapirajo v danost stvarnega in predmetnega. Pogled polzi od ure po roki navzdol. Globoke odprtine. Kri živo curlja iz njih. Palec! Dolga stara brazgotina se vleče čezenj...

Majhen je še bil, bila je pomlad. Eden prvih dni, ko je lahko zapustil hišo in se mami ni bilo treba bati, da bi se prehladil. Prebujajoča drevesa so se zaljšala s prvimi listi. Že čisto majhen je ljubil to ozeleinitev in toplo sonce, ker se je lahko podil po gozdu, se valjal po travi, rezal šibe in delal loke. Tudi ta dan si je hotel narediti lok, da bi z njim ustrelil noč, da bi za vedno izginila. Vedno, kadar je prišla, je bil jezen. Vsi so spali, vse je bilo žalostno in mrtvo. On pa je imel rad, da so se ljudje pogovarjali, peli in sploh bili veseli, srečni. Toda urezal se je in ni mogel dokončati loka... Stisne pest, čuti ga. Še bolj stisne, zaboli. Torej je njegov, resnično njegov prst. In to telo je njegovo in on ga občuti, vidi. Misli, zaveda se! Toda mislijo tudi duhovi. Že, toda oni ne občutijo bolečine in se ne veselijo življenja, telesnega življenja, porojenega v bolečini, ker ostanejo živi vedno, človek pa si mora življenje znova in znova obvarovati. In prav zaradi tega je tako čudovito.

Okoli pasu čuti ostro bolečino. Vrv! Vrv? Potem mora biti nad njo klin. Klin,

ki drži in ob njem prijatelj. Kliče! Ni odgovora. Obupuje, kaj, če se mu je kaj zgodilo? Niti premakne se ne. Kaj če ga je udarec potegnil k steni in onesvestil? Klin drži. In če klin drži...

Visel je med nebom in zemljo, med življenjem in smrtjo, prsti so popuščali, omagal je, omahnil, padal dolgo padal... torej sedaj visi. Da, toda sam! Sam v tej steni, brez prijatelja, katerega moralna opora ga je takrat rešila. Da, preprosto visi. Ali je bilo možno sploh drugače? Če klin ne bi držal? Padel bi. In telo bi bilo tam spodaj na sivem melišču. Neuporabno, krvavo, gnusno. Bilo bi vse končano! Ali začeto? — Morda bi živel?...

Ni se končalo tako, torej nazaj na polico, do klina! Z veliko manj napora kot prvič in skoraj brez strahu prileze na polico. Posledica padca? Kar precej bušk in odrgnin se je nabralo. Posebno ta na glavi je huda. Ko se je dotakne, ga zaboli po celnem telesu. Kri se strjuje, sprijeti in mastni lasje padajo na čelo. Mora na vrh, ven. Leze počasi, a poln volje in energije. Že je pod streho! Sedaj mora biti previden. Redko kdaj vzdrži klin dva padca, le malokrat odtehta življenje dvakratno neposrednost smrti. Ali je mogoče, da je tu prej padel, saj gre zdaj z lahkoto! Še nekaj stopov in bo na vrhu. Končno konec, vrh!

Da, tako je bilo s tvojim življenjem, polnim energije in volje. Prvič si se iztrgal smrti, čeprav smo že skoraj izgubili upanje. Res, samo na enem klinu si visel. In drugič... nihče ni pričakoval, bil si čisto na vrhu previsa, ko naenkrat... nemogoče! Saj si ostal z nami. Tvoja duša je ostala med nami!

ISKRE

Takrat, ko je bila duša še nesmrtna.

Obraz kot »amen«.

Kdor dela ravno obratno, tudi posnema.

Barbarska natančnost.

Pri Haderlapu v Koprivni

Malo znane koroške poti

Slovensko teče beseda visoko nad Vrbskim jezerom

V Pliberk hodimo kupovat malenkosti, Velikovcu že radi pravimo po nemško samo Völkermarkt, Celovec je pa po izbiri dobrin najbolj zanimivo bližnje avstrijsko mesto. Beljak nam je spet le Villach, sko-

Obnovljena domačija Andreja Sustarja-Drabosnjaka

zi katerega se vozimo v Trbiž. Ne, saj nismo samo kupci, tudi turisti smo, ki se kopamo v Klopinskem jezeru in vojvodski prestol je pač preveč znamenit, da ne bi skočili kdaj še h Gospe Sveti. To je za večino vse, a je škoda, posebno doživetje pa je, če ima človek vodnika, ki mu v pol dneva razkrije slutnjo neznane, vedno bolj pozabljene Slovenske Koroške.

Predvsem je treba proč od standardnih turističnih lepot, proč od Vrbskega jezera v gričevje na severu. V možberški cerkvi je grob slovenskega pesnika Urbana Jarnika in pred 130 leti je Slomšek tam zaklical s prižnice, da smrtni greh stori, kdor

slovenski jezik zataji. So grehi tam okrog odpuščeni?

Na Kostanjah in v Drobošnjah — v kraju Andreja Šustarja Drabosnjaka — starejši še govorijo slovensko, mlajši se v zadregi stiskajo v vežo. Visoko nad Vrbskim jezerom kot da slovenščina počasi ugaša. Pa je cerkveni red še natisnjen dvojezično in železni križ straži 43-letno zvestobo slovenstva župniku Kuchlerju.

Skozi Beljak vodi znana cesta v Italijo. Na koncu Podkloštra je treba skreniti

na levo, pa strmo v hrib v Zagoriče, kjer so se tamkajšnji protestanti dolgo trmasto držali slovenskih verskih knjig, zelo zelo dolgo. A zdaj slovensko tu in tam še razumejo, govorijo ne več.

Od tod se odpira pogled na Ziljsko dolino; mogočnemu Dobraču niso nadeli nemškega imena. Pojdimo okrog njega skozi Gorje, mimo Zahomca, skozi Bistrico na Zilji. Smo na zahodni meji slovanstva, gledamo sončno prostranstvo Zilje in tu šele razumemo patetičnega panslavista Matija Majarja — Ziljskega, ki je začudenemu cesarju ponosno razložil, da živijo Slovani od tod do carigrajskih vrat.

Baško jezero

Dom Miklove Zale

Znamenja kot vzdíhi po vsej Koroški

Tod so priimki bojda samo nemški, rod pa tako krepko slovenski, kot drugje zlepa ne: Grafenauerji, Fellacherji, Zwitteri. Tod je močvirno, zaradi močvirja so konji, zaradi konj štehvanje.

V Plajberku se začudimo, da je mogoče pridelovati svinec brez svinjarije in strupa. Potem je še enkrat Beljak, pa že Marija na Zilji, Meškova fara do plebiscita, in Rož.

Zgrešiti poti že iz Beljaka ni mogoče: na Fakersee je treba, na Baško jezero, s Karavankami v ozadju, mimo Ledenic do Št. Jakoba, pa na desno v Svatne; ni moglo biti drugače, kot da jih je pijan kaprol nekoč prevedel v Schlatten.

Po vrsti so ob poti: Serajnikova domačija, kjer govorijo slovensko kot v Sketovih časih, lipa in cerkvica, grič in za prvo kmetijo domačija Miklove Zale. Romantiko te povesti sprejmeš ali odkloniš, simbol zvestobe domu in slovenstvu ostane.

Od Svaten je blizu do Leš in Janežičevega doma, kjer še danes in bodo jutri in

Železen križ za 43 let zvestobe Kostanjam

leta 2000 gospodarili Janežiči. Skromni, slavni Anton Janežič, ki mu je ravenska študijska knjižnica letos menda edina v Sloveniji javno in svečano počastila stoletnico smrti, je bil stari stric sedanjemu gospodarju. Iz njegovih ust smo slišali lepšo knjižno slovenščino kot od marsikaterega našega učitelja, ki bi jo moral znati že zaradi poklica. Pa saj je tudi on poučeval slovenščino mlade Korošce dolge zime in verjamemo, da jih je tudi naučil.

Užalili bi ga, če ne bi sedli za njegovo mizo in okusili njegovega kruha. Kar še sedeli bi potem in poslušali zgodbo njegovega življenja, kot da smo že doma, kot da ni že noč in pred nami še dolga pot domov ter meja vmes.

Ker nas je iz gostoljubja zadržal, nam je Janežič nehote podaril eno najlepših doživetij tega dne in vse poti. V Podgorjah živi ravnatelj celovške Mohorjeve družbe župnik dr. Hornbeck. V cerkvi je molil večerne molitve lepo po slovensko, nekaj ženic v klopih mu je odgovarjalo, vse v en glas in ton, kakor ga pač da in zbrusi deset in deset let takih molitev. Med nji-

Dobrač

mi pa so cingljali, zveneli, peli in trepetali tenki otroški glaski, vsak drugače, a vsi lepo, razločno slovensko.

S Humperškega gradu smo nazadnje zrlili v temo nad Rožem, kako so se svetli-kale luči tu in tam po dolini in tudi zvonki otroški glasovi so bili take lučke upanja v temi, da bodo tam in drugod še govorili slovensko.

Zato je pot po razkošni koroški jeseni sicer vodila mimo spomenikov in pokopališč slovenstva, na koncu pa je vendarle dala vero, da ne bosta le otožna jesen in mrtva zima tam gori, ampak vsako leto tudi mlada vigred z vabilom na obisk.

n. r.

Besedila sodobnih ljubezenskih pesmi so najboljši dokaz sodobne človeške neumnosti.

Znanstveniki se trudijo, da bi nemogoče naredili mogoče, politiki pa se pogosto trudijo, da bi mogoče naredili nemogoče.

ZA LJUBITELJE POEZIJE

Günter Eich

INVENTURA

To je moja čepica,
to moj plašč,
tu brivski pribor
v platneni mošnji.

Konserva:
moj krožnik in čaša,
v belo pločevino
sem vpraskal ime

Vpraskal s tem
dragocenim žebljem,
ki ga prikrivam
poželjivim očem.

V krušni malhi
par volnenih nogavic
in nekaj, kar
ne izdam nikomur.

Ponoči je blazina
moji glavi.
Ta lepenka leži
med menoj in zemljo.

Svinčnik
mi je najljubši:
podnevi zapišem z njim verze,
ki si jih ponoči izmislim.

To je moja beležka,
moje šotorsko krilo,
to je moj robec,
moj sukanec.

M. L. Kaschnitz

INTERVJU

Če te pride
radovednež spraševati,
mu priznaj, da ne zbiraš znamk,
ne delaš barvnih posnetkov,
ne gojiš kaktej.
Da nimaš hiše
ne televizorja
ne sobne lipe.
Da ne veš,
zakaj sedaš in pišeš,
nejevoljno, ker ti ni v veselje.
Da še zmeraj nisi ugotovil
smisla svojega življenja,
čeprav si že star.
Da si ljubil, vendar premalo,
da si se boril, vendar z obojavljavimi rokami.
Da si živel v mnogih krajih,
pa v nobenem nisi doma.
Da si želiš smrti in se je bojiš.
Da ne moreš dati drugega zgleđa kot:
še zmeraj odprto.

POLRESNICE

Zakon je kot Dantejeva »Božanska komedija«, samo v obratnem vrstnem redu.

Mnogo bolje je poznati vrednost stvari kot njeno ceno.

Naj človek pol sveta obteče, povsod se kruh v pekarnah peče.

Je še kje dežela, razen naše, kjer se naučijo nosove prej vihati, kot jih čistiti?

»Sreča oženjenega moškega je odvisna od tistih, s katerimi se ni poročil.«

Ljubezen je slepa, zlasti tista na prvi pogled.

Teta Jesen

Foto: M. Haneman

TETA JESEN V VRTCU

Jesen je prišla! V vrtcu ji pravimo: teta. Res, čisto prava teta je. Sredi našega igrišča se je postavila. Na noge so ji pomagali otroci in tovarišice. S sprehodov so nosili praprot, slamo, suho travo, listje, šipek, koruznico, kostanje... Iz praproti je nastalo telo, iz slame glava, suha trava krasí njen klobuk, listje so otroci pletli za krilo, iz šipka, koruznice in kostanja so ji nanizali nakit. Dobrohotno gleda vsakega, ki stopi prednjo, in se smeje, če ji Pri-mož reče:

»Teta Jesen, kako si lepa!«

Smeje se, če jo Andreja prime za roko in pravi:

»Teta Jesen, hvala za kostanj, jabolka, koruzo...«

Smeje se nenehno, zadovoljna, ker je prinesla toliko veselja in sreče. Vsak dan jo hodijo otroci občudovat. Dva dni v njenem darov polnem oktobru je bila deležna posebne pozornosti. Imela je praznik! Okoli nje so tovarišice in otroci postavili stojnice — trgovine z darovi, ki jih ona prinaša. Malčkom in sredinčkom so tovarišice izdelale denarnice, izrezale denar za kupovanje. Otroci starejših skupin so si to napravili sami. Tovarišica Gros je pripravila bele halje za trgovce. Ko so jih nadeli, so se trgovine odprle. Prodajalci v belih haljah so kar naprej stregli in kupci so kar naprej prosili:

»Prosim, kilogram grozdja! Prosim, dva kilograma hrušk...«

Izpraznjene trgovine so zaprli. Okoli tete Jeseni pa se je začel raj in petje. Tovarišica Ivanka je vzela harmoniko, da so se otroci živahneje zavrteli in zapeli.

Radosti z njenim praznikom ni bilo konec. »Teta« je poslala še kostanja, dala koruze. Mm, kako je bilo dobro, ko so tovarišice vse to spekle v njeni bližini na igriš-

ču! Spet in spet so se ji morali otroci zahvaljevati.

Sčasoma pa bodo teta Jesen pozabili, ker bo novo veselje prinesla starka Zima.

Marička Haneman

Imenitno

Ko je bil pisatelj in satirik Jonathan Swift še pridigar, je slišal, da ljudje kot blazni kupujejo novo izdajo biblije. Swift si je dolgo domišljjal, da je to posledica njegovih dobrih pridig, dokler ni ugotovil, da je knjiga priljubljena zaradi neznatne tiskovne napake. Šesta božja zapoved je namreč v njej predrzno ukazovala:

»Nečistuj!«

Z A D O B R O V O L J O

Na meji

Zgodovinar Renan jo je nekoč pošteno skupil. Ko je potoval v Nemčijo, je na meji pokazal uradniku namesto potnega lista jedilni list, ki ga je vzel v jedilnem vozu. Hotel se je z uradnikom malce pošaliti.

Uradnik pa pogleda papir in nato Renana ter reče:

»Vaš potni list je povsem v redu: telečja glava, kurje prsi, svinjski parklji; vse je v redu.«

Kako se smejejo

Veliki filozof Henri Bergson, ki je spisal znano knjigo o smehu, je pripovedoval, kako smešnica deluje na razne narode:

»Anglež se ji smeji trikrat, prvič iz vljudnosti, drugič, ko mu jo razlože, in tretjič, ko jo razume. — Nемец se smeje dvakrat: prvič iz vljudnosti, drugič, ko mu jo razlože. Da bi jo razumel, o tem ni govora. — Francoz se smeje enkrat, ker takoj vse razume. — Amerikanec se ne smeje nikoli, ker je smešnico že zdavnaj slišal.«

*

Če pes vodi moža, je mož slep. Če mož vodi psa, je mož poročen.

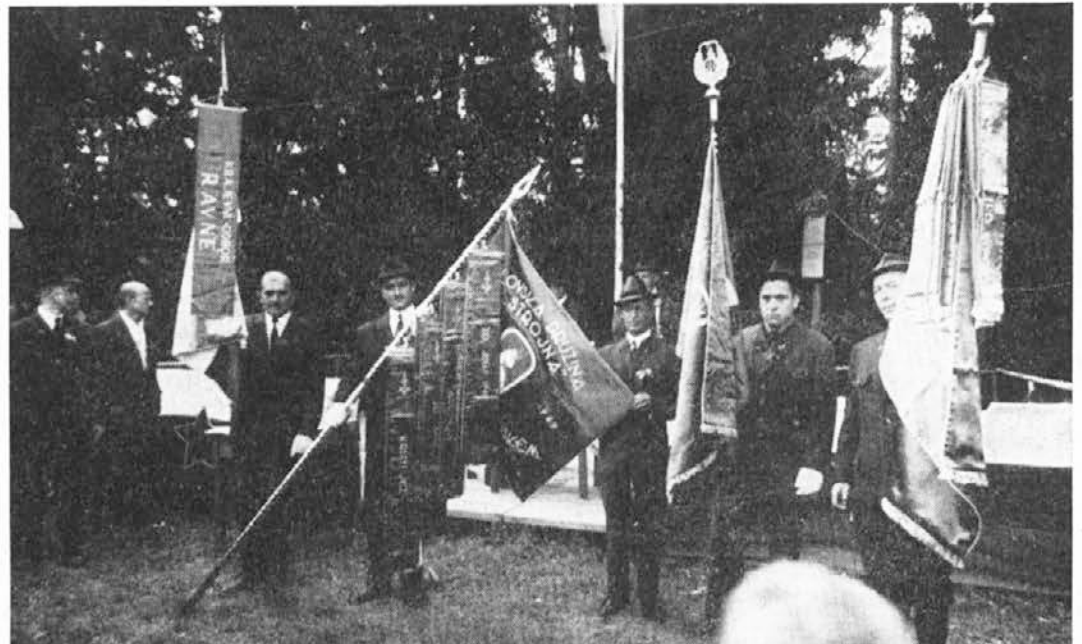
OBVESTILO

Izšlo je zaporedno kazalo lanskega in letošnjega letnika Koroškega fužinarja. Interesenti ga lahko dobijo pri arhivarju v železarni Ravne.

Uredništvo

Redakcija te številke je bila zaključena 12. novembra 1969.

Izdajata upravni odbor Železarne Ravne in skupščina občine Ravne na Koroškem. Ureja uredniški odbor: Jože Delalut, Franc Fale, Marjan Kolar, Frančiška Korošec, Janez Mrdavšič, Jože Rudl, Jože Sater, Drago Vončina, Milan Zafošnik. Odgovorni urednik: Marjan Kolar. Telefon: 86-030, interni 304. Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor.

Strojanski lovci so razvili enega najlepših praporov v Sloveniji